

Sámi allaskuvla
Sámi University of Applied Sciences

“Luodda šaddá gálidettiin”

Motivašuvdna sámegeiela čállinoahpahas
joatkkaskuvllas fídnofágasuorggis

Marit Anna Hætta Klemetsen

Mastergrádadutkamuš sámegeiela didaktihkas

02.01.2019

© Čálli Marit Anna Hætta Klemetsen 2019

“Luodda šaddá gálidettiin” – Motivašuvdna sámegiela
čállinoahpahasas joatkkaskuvllas fidnofágasuorggis

Marit Anna Hætta Klemetsen
Sámi allaskuvla / Sámi University of Applied Science
Guovdageaidnu / Kautokeino, Norway

OVDASÁTNI

Akšuvdnadutkamis daddjo ahte “Luodda šaddá váccidettiin”, muhto mun dajan sámegeiela oahpahusa bealis ahte “Luodda šaddá gálidettiin”. Vázzimiin šaddá luodda, muhto mu mielas sámegeielaoahpaheaddji ferte gállit vai šaddá luodda. Dál lean hui giitevaš go lean gállán luotta ja lean gorgan dáinna gállimiin. Dán dutkamis lean ovttas iežan bargoustibiiguin ovdánahtán máhtu das movt čállinoahpahas galgá motiveret ohppiid. Lea leamaš olu álkit gállit, go mii leat mánggas ovttas gállán. Dán proseassas lean oahppan earenamaš olu sihke čállima, muhto maiddái fága birra. Masterčálloša bokte lean háhkan olu máhtu ja maiddái ožžon duodaštusa ahte mii bargat rievttis luotta alde.

Vuosttažiin giittán sámi allaskuvlla go beasan ovdánahttit iežan sámi birrasis, ruovttubáikkis ja iežan eatnigillii. Háliidan giitit buot masterfága oahpaheddiid ja logaldalliid nanu ja dárkilis oahpahusa ovddas. Háliidan maid giitit mielstudeanttaid buori doarjaga ja ságastallamiid ovddas. Giittán iežan árjjálaš ja čeahpes bagadalliid Inker Anni Linkola ja Hanna Guttorma. Giittán maid Maren Palismaa buriid rávvagiid ja ráđiid ovddas.

Giittán earenoamážit iežan bargoustibiid Risten Sokki ja Inga Maybritt Bongo geat leaba oassálastán dán dutkanprošektii. Lean giitevaš go soai leaba ángirit ja buriiguin bargonávccaiguin oassálastán mu dutkamuššii. Giittán ohppiid, váhnemiid ja bargoaddi go lean beassan čadahit dutkama iežan barggu oktavuodas. Din buorredáhtolašvuoda haga ii livčče šaddan juste dát dutkanprošeakta.

Giittán isidan ja mánáidan go leat gierdevašvuodain dorjon mu dán proseassas. Dat lea addán munnje buriid bargonávccaid ja movtta. Mun lean lihkolaš ja giitevaš!

Giittos eatnat!

ČOAHKKÁIGEASSU

Dán dutkanprošeavtta fáddá lea ohppiid motivašuvdna davvisámeigiela čállinoahpahas fidnofágasuorggis joatkkaskuvllas. Dán prošeavtta áigumuš lea háhkat eambo ipmárdusa ja máhtu das movt oahpaheaddjit sáhttet lágidit oahpahas nu ahte ohppiin lea motivašuvdna oahppanproseassas, dutkamis boahtá ovdan oahpaheddjiid geahččanguovlu. Mu beroštupmi fáddái lea ahte movt mun oahpaheaddjin sáhtán veahkehit ohppiid oažžut motivašuvna ja máhttima sámeigiela čállinoahpahas. Mii leat vásihan ahte fidnofága oahppoprográmma ohppiin lea unnán motivašuvdna sámeigiela čállinoahpahas, ja mis leat leamaš hástalusat oažžut ohppiid čállit teavsttaid.

Masterbarggus leat čuovvovaš dutkančuolmmat:

1. Movt oahpaheaddjit ovttasbarggu bokte sáhttet buoridit ohppiid motivašuvna sámeigiela čállinoahpahas?

1.2 Makkár hástalusat oahpaheddjiin leat čállinoahpahas?

1.3. Movt oahpaheaddjit vásihit iežaset ovttasbargu *Lesson Study*-bargovugiin váikkuhit ohppiid motivašuvdnii?

Metodan dutkanprošeavttas lean atnán akšuvdnadutkama ja *Lesson Study*. *Lesson Study* lea oahppomodealla movt oahpaheaddjit sáhttet ovttasbarggu bokte oahppat iežaset bargohárjehallamis. Mii leat golbma oahpaheaddji geat leat ovttasbargan ja čadahan dutkanprošeavtta. Dáhtačohkken lea dáhpuhuvvan gávcci oahpahasdilálašvuodain ja oahpaheaddji reflekšuvnain. Guoktenuppelohkái oahppi leat oassálastán dán prošeavttas. Dán dutkanprošeavtta teorijja čatnasa sosiokultuvrralaš oainnu ala, motivašuvdna teorijai ja sámeigielatdidaktihkkii.

Váilevaš árvu sámeigielas fidnosurggiin dagaha oahpaheddjiide hástalus motiveret ohppiid sámeigieláčállinoahpahas. Gávdnosat maid čujuhit dehálažžan oahpahas fuomášuhttit dan mas oahppit oidnet ávkki iežaset ovdáneapmái. Váilevaš relevánsa oktasašfágain lea stuora hástalus olles Norggas, sámi fidnofágaohppiide váikkuha vel lassin váilevaš oahpahas sámeigillii prográmmafágain ja váilevaš oahpponeavvut sámeigillii. Oahpaheaddji lea dehálaš doarjja ohppiide čállinproseassas. Dat mielddisbuktá ahte oahpahas lea strukturerejuvnon čavgadit ja oahpaheaddji doaibmá luovvin ohppiide, oahppi iežas duogáža ja ođđa máhtu oahppama gaskkal. Čájehuvvo maid ahte čállinproseassa mii lágiduvvo osiid mielde vásihuvvo álkibun ja motiveret ohppiid atnit návccaid oahppanproseassas. Motivašuvdnafáktorat leat maid

go oahppit besset leat mielde mearrideamen bargovugiid ja bargosisdoalu, maddái ovttasbargu ohppiid gaskkas oahpahusdilálašvuodas.

SAMMENDRAG

Temaet for denne studien var motivasjon i nordsamisk skriveopplæring for yrkesfagelever på videregående skole. Hensikten med studien var å få innsikt i og mer kunnskap om hvordan lærerne kan tilrettelegge undervisningen for at elever kan oppleve motivasjon, studien hadde et lærerperspektiv. Min interesse for tema handler om hvordan jeg som lærer skal kunne hjelpe mine elever i forhold til motivasjon og mestring i samisk skriveopplæring. Vi har opplevd at elevene har lite motivasjon i samisk skriveopplæring i yrkesfaglige utdanningsprogram, vi har hatt utfordringer med å få eleven til å skrive tekster.

Følgende problemstilling ble formulert:

1. Hvordan kan læreren bidra til at elever opprettholder motivasjon for skriveopplæring i samiskfaget?
- 1.2 Hvilke utfordringer har lærere i samisk skriveopplæring?
- 1.3. Hvordan opplever lærere at samarbeid med *Lesson Study*-metode påvirker elevenes motivasjon?

Metodisk er studien en aksjonsforskning som inkluderer *Lesson Study*. *Lesson Study* er læringsmodell for hvordan lærere kan lære av egen praksis. Vi er tre lærere som samarbeider om gjennomføringen av studien. Datainnsamlingen har foregått over åtte undervisningstimer i tillegg til lærerrefleksjoner. Det er 16 yrkesfagelever som har deltatt i studien. Teorien som er valgt ut i denne studien bygger på et sosiokulturelt perspektiv, motivasjon og samisk opplæring. Studien viser at manglende verdsetting av samiskspråk i yrkesfagene medfører utfordringer for lærere til å motivere elevene i samisk skriveopplæring. Funn viser også viktigheten av at opplæringen fokuserer på det elevene ser nytte i sin faglige utvikling. Manglende relevans i fellesfagene er et stort problem i Norge og samiske elever i yrkesfaglige utdanningsprogram har i tillegg manglende undervisning på samisk i programfagene. I tillegg er det ikke tilstrekkelig med læremidler på samisk. Funn viser også at lærer er viktig støtte for elever i skriveprosessen, det medfører at opplæringen har stram struktur og læreren fungerer som et "stillas" for elevene i læringsprosessen. Det vises også at skriveprosessen som gjennomføres eksplisitt oppleves som lettere og motiverer elevene til å yte i læringsprosessen. Motivasjonsfaktorer er også elevinvolvering og medbestemmelse i undervisningen, samt samarbeid mellom elevene.

EDGELASGILLII ČOAHKKÁIGEASSU (ABSTRACT)

The theme for this study was the motivation in Northern Sami writing training for vocational pupils in High School.

The purpose of the study was to obtain insight and gather more knowledge about how teachers may accommodate the teaching to let the pupils experience motivation. The study was from a teacher's perspective. My interest in this theme concerns how I as a teacher may be able to help my pupils in relation to motivating and mastering in Sami writing training. We have experienced that the pupils are little motivated towards Sami writing training within the vocational education program. We have been challenged in making the pupils write texts.

Following issues were formulated:

1. How may the teachers contribute to pupils maintaining of motivation towards writing training in Sami Studies?
2. What is the challenge for the teachers in Sami writing training?
3. What is the teachers' impression about how the collaboration with Lesson Study Method influences the motivation of the pupils?

Lesson Study is a teaching model about how teachers may learn from their own practise. We are three teachers collaborating in the completion of the study. The gathering of data has been going on for over eight teaching hours. 16 vocational pupils have been participating in the study. The selected theory is based on a social-cultural perspective, motivation and Sami teaching. The study shows that a lack of valuation of the Sami language in the Vocational Studies incurs challenges for the teachers to motivate the pupils in Sami writing training. Findings also show the importance that the training is focused on what the pupils view as useful in their subject development. The lack of relevance in the core subjects is a considerable problem in Norway and pupils are missing Sami teaching in the vocational education program and no learning resources in Sami language. Findings also demonstrate that teachers are an important support for the pupils in the writing process. This leads to a strict structure of the teaching and the function of the teacher assumes a function of "scaffolder" in the learning process. It also shows that the writing process, conducted explicitly, is experienced as easier and motivates the pupils to provide in the learning process. Motivation factors are also the involvement of the pupils and partaking in decisions concerning the teaching as well as collaboration between the pupils.

Sisdoallu

1. Láidehus ja duogáš fáttá válljemii	11
1.1 Duogáš	12
1.2 Dutkančuolbma.....	14
1.3 Ovddit dutkamušat.....	14
2. Teorehtalaš duogáš ja guovddáš doahpagat	19
2.1. Sosiokultuvrralaš oahppanoaidnu	19
2.1.1 Ovttasohppan	20
2.2 Ohppiid motivašuvdna	21
2.2.1 Siskkáldas ja olgguldas motivašuvdna.....	22
2.2.2 Sosiokultuvrralaš oaidnu motivašuvdnii	23
2.3. Sámegiella skuvllas ja giellaoahppanmotivašuvdna.....	24
2.3.1 Sámegiela oahppoplána.....	25
2.3.2 Joatkkaskuvlla sámegiela vuosttašgiella oahppoplána	26
2.3.3 Joatkkaskuvla	26
3. Metodaaoassi	31
3.1 Lesson Study	31
3.1.1 Lesson Study vuodđojurdda	33
3.2 Akšuvdnadutkan	35
3.2.1 Oahpaheadjidutki klássalanjas.....	38
3.2.2 Dutkat iežas skuvllas.....	40
3.2.3 Validitehta ja reliabilitehta	41
3.2.4 Etihkalaš hástalusat.....	41
4. Dutkamuša čadaheapmi	43
4.1 Materiála čohkken	46
4.2 Áican	48
4.3 Reflekšuvdna	49
4.4 Transkriberen.....	50
4.5 Analysa	50

5. Dutkanbohtosiid analysa	53
5.1 Oahpaheddjiid vásáhusat ohppiid čállinmotivašuvnnas	53
5.2 Oahpahasvuohki gos oahpaheaddji lea doarjja	62
5.3 Ohppiidváikkuheapmi oahpahasas	73
5.4 Ovttasbargu ohppiid gaskkas	75
6 Jurddabohtosat	81
6.1 Loahppasátni	84
6.2 Viidásit dutkan	86
Gáldut	87

Miiddus 1 : Tabealla - Oassi materiálas

Miiddus 2: Skovvi - Dutkanlohpi

1. Láidehus ja duogáš fáttá válljemii

Dán masterčálloš čilgen akšuvdnadutkama maid lean čađahan joatkkaskuvllas. Dutkamušas lea oahpaheaddji ovttasbargu guovddázis ja álggahuvvui dan dihte go sámegeiela čállinoahpahuš joatkkaskuvladásis lea unnán dutkojuvvon. Dutkamušat čájehit ahte lea dárbu diehtit eambo sámegeiela didaktihkas. Outakoski (2015) ja Linkola (2017) dutkamušat čájehit ahte sámegeiela oinnolašvuohta lea váilevaš skuvllain ja dat váikkuha ohppiid čálamáhttui. Linkola (2015) lea dutkan sámegeiela oinnolašvuođa sajádaga joatkkaskuvllas. Das bohtá earret eará ovdan ahte sámegeiela oinnolažžan dahkan skuvllas doarju sámegeiela geavaheami ja nanne giella árvvu. Outakoski dutkamuš čájeha ahte viidásit dutkamis lea dehálaš bidjat fuomášumi dasa movt sámegeielat čálamáhtu lea vejolaš nannet buot gielalaš arenain.

Helander (2012) lea guorahallan doaibmi guovttegielatvuođa ja suokkardalan movt dan sáhttá dárkileappot meroštallat. Das bohtá ovdan earret eará ahte giellafágain lea erenoamáš oassi ja maiddá ovdasvástádus skuvlaoahpahušas, daningo eanaš oassi oahpahušas vuođđuduvvo jurddašanproseassaide ja máhttoduddjomii. Bohtá maid ovdan ahte fágaid oahpaheamis ja oahppamis lea dehálaš rolla doaibmi guovttegielatvuođa duddjomis.

Sámegeiela čállinoahpahuš lea áigegeovdilis ja dehálaš fáddá dannego dutkamat čájehit ahte oarjemáilmmi skuvlakultuvra stivre sámeskuvllaid oahpahuš ja ahte lea dárbu sámáidahttit skuvllaid (A. M. Balto 2008: 20; Keskitalo 2011). Lea maid dehálaš oažžut dieđu álgoálbmotdidaktihkas, ja unnitlogugielaid didaktihkas, masa dát dutkamuš sáhttá leat ávkin. Unnitlogugieela geavaheapmi skuvllain lokte uhkiduvvon giela stáhtusa ja addá dasa geavahanarenaid ja oinnolašvuođa (Linkola 2014: 37). Dát dutkamuš addá maid gova das makkár hástalusat leat sámegeiela čállinoahpahušas. Dárbbasuvvo diehtu sámegeiela sajádaga birra sámiid skuvlejumis ealáskahttima ja seailuheame dihte. Dán áigge lohkanáiddu ja čállindáiddu oahpaheapmi unnitlogugillii lea guovddázis giela seailuheamis. Gielas galgá leat sajádat čálalaš giellan ja maiddá gielladuovdagiin vai ceavzá (Linkola 2014: 38). Linkola dutkamušas deattuhuvvo ahte lea unnán dutkamuš sámegeiela čállimis ja ohppiid čálagielas. Iežas dutkansuorgi livččii kodamolsun čállingielas ja earenoamážiid nuoraid čálalaš sámegeiela geavaheapmi. Dakkár diehtu livččii ávkin sámegeiela oahpahušas ovdideapmái ja rabašii ođđa geahčanguovllu sámegeiela didaktihka ovdideapmái (Linkola 2014: 212).

Rasmussen (2013) ja Hirvonen (2013) dutkamušain bohtá ovdan ahte sámegeielaohpahušallamii ferte atnit eambo návccaid. Dát dutkamuš lea čađahuvvo sámi skuvllas ja lea áigegeovdil go sámi pedagogihka ovdideames lea dehálaš ahte lágida oahpahuš ja skuvlenparadigma, mii

heive sámi servodaga dárbbuide (Keskitalo 2011: 40). Maiddái go mánggagielat skuvlla giellageavahus bohtá oidnosii go guorahallá giellageavahanšilju (Linkola 2014). Akšuvdnadutkan lea dárbblaš ja heivvolaš reaidu ovddidit sámi perspektiivvaid skuvlla ovddideames, dan čájeha Balto (2008) dutkan.

1.1 Duogáš

Sámegielloahpahus joatkkaskuvllas lea mu beaivválaš bargu, masa mun liikon hui bures. Lean bargan oahpaheaddjin oktanuppelohkái jagi, gávccii dán jagiin joatkkaskuvllas. Go gergen oahpaheaddjeoahpuin bargagohten joatkkaskuvllas. Oahpaheaddjeoahpus oázžu vuodđodieđuid maid vuodul oahpaheaddji galgá oahpahallagoahtit duohta dilis (Lyngnes 2014: 12; Lillejord 2013: 16; Keskitalo 2011: 39) Jagit leat gollan ja munnje leat čoagganan ollu vásáhusat, ja dovddan ahte mun čađat ovdánan oahpaheaddjin dađistaga go barggan. Sámi pedagogihka ovddideames lea dehálaš ahte leat ángiris ja čeahpes oahpaheaddjit, geat dutket, ovddidit ja nannejit oahpahusa duohtavuoda (Keskitalo 2011: 39). Ovttasbargu bargoustibiiguin lea dehálaš ovttaskas oahpaheaddji ovdáneapmái (Lillejord 2013: 197.) Gávdnojit unnán dieđut sámegiela čállinmotivašuvnna birra go dat lea unnán dutkojuvvon. Lea alo leamaš hástalus bargat čállinoahpahusain joatkkaskuvllas, ja eandalii motiveret ohppiid čállit guhkes čállosiid sámegillii. Lei hui lunddolaš go välljejin fáttá iežan masterčállosii ahte háliidin dutkat movt sáhtá movttiidahttit ohppiid čállit sámegielfágas.

Áiggun iežan masterbarggus guorahallat movt oahpaheddjiid ovttasbargu ja gelbbolašvuoda ovdánahttin ovddida ohppiid motivašuvnna sámegiela čállinoahpahusas. Dán prošeavttas leat mii golbma oahpaheaddji joatkkaskuvllas geat čađahit *Lesson Study* birrajođu fidnofága sámegiela oahpahusas. *Lesson Study* bohtá Japana oahpahusas ja lea skuvlavuđot ámmátlaš ovdánahttinproseassa gos oahpaheaddjit ovttasbarggu bokte ovdánahttet iežaset oahpahusa. Mii, golbma fidnofága joatkkakurssa nuppi ceahki sámegiela oahpaheaddji mearrideimmet ahte áigut heivehit oahpahusa ohppiide nu ahte čállinmáhttu ovdána buoremusat. Dasa dárbbášit iežá ovdánit ja ovddidit iežamet oahpaheami. Mii geahččaladdat makkár strategiijaid čállimii doibmet buoremusat dáidda joavkkuide, mat motiverejit ja buktet eanemus oahppanjuvssu ohppiide. Dutkanprošeavttas leat guokte fidnofága sámegielatjoavkko joatkkaskuvllas mielde, eanas oahppit leat bártnit. Dán dutkamušas čilgen, mii dáhpáhuvai ja mii lea loahppaboáđus. Dákkár akšuvdnadutkamuš lea dehálaš dasgo dan vuolggasadjin leat oahpaheddjiid ja ohppiid vásáhusat ja oainnut čállinmotivašuvnna oahpahusdilálašvuodas, mat lágigidit vuoddu sámegiela

čállinmotivašuvnna oahpahussii joatkkaskuvladásis. Dát sáhtta addit gova das makkár hástalusat leat sámegiela čállinoahpahas, ja movt dáid sáhtta čovdit. Dát dutkamuš lea maiddái dehálaš danne go joatkkaskuvlada sámegiela čállinmotivašuvdna lea unnán dutkojuvvon.

Stuorimus ágga ja jođihanfápmu čađahit dán dutkanprošeavtta lea go leat váilevaš dieđut ja dutkamušat mat nannejit sámegielačállinoahpahas, ja maiddái go mii oahpaheaddjit leat vásihan muhtun ohppiin vuostehágu sámegiela oahpahussii, ja eandalii čállimii. Mii leat muhtun joavkkuide šaddan čilget measta juohke oahpahasdiimmu, manne sidjiide lea dehálaš oahppat sámegiela, ja manne sii fertejit váldit sámegiela sámii joatkkaskuvllas. Sámii joatkkaskuvllain lea sámegielfága geatnegahttonfága (Utdanningsdirektoratet 2018). Vuosteháhu bohta doavumis sámegiela minoritehtasajádaga dihte mii dagaha árvvu sámegillii heittohin (Linkola 2014). Vuosteháhu bohta maid das makkár motivašuvdna ohppiin lea, eai buohkat leat seamma ángirat (Lillejord 2013: 133). Muhtun oahppit geat váldet fidnofágasuorggi joatkkaskuvllas eai oainne ávki sámegiel oahpahas, ja dan bokte maid sin motivašuvdna fágii hedjona. Dutkamuš “*Endringsbehov i norsk yrkesopplæring?*” mii lea dahkon *Høgskolen i Oslo og Akershus ja Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet* (NTNU) čájeha ahte bealli Norgga joatkkaskuvlla fidnofága suorggiohppiin váillahit suorgái ávkkálaš oahpahas (Bødtker - Lund ja earát 2017).

Ágga mii maid dávjá gullo ohppiin sámegiela oahpahas birra lea ahte sámegiella lea váttis giella ja dan lea váttis oahppat. Hanna Outakoski (2015) dutkan davvisámegiela čálamáhtus čájeha ahte negatiiva doaladumit čálamáhtus sihke ruovttus ja skuvllas váikkuhit dása ahte sámegiella dávjá ipmirduvvo giellan maid lea deháleamos máhttit njálmmálaččat iige čálalaččat. Helander (2016) oavvilda ahte sámegiela giella lea álkit čállit dárogillii go sámegillii, ja danne lea skuvllas stuora hástalus; nu ahte duddjot ohppiide nu nanu čálamáhtu ahte šaddá lunddolaš čállit sámegillii. Čállingiella ovdána go lea oidnosis (Outakoski 2015; Helander 2017; Linkola & Kesikitalo 2015) ja go adnojuvvo, mađi eambo mii čállit dađi álkit šaddá čállit sámegilli. Helander maid oavvilda ahte sámegiela ii leat váddásit oahppat go eará giellaid (Helander 2017: 157-158).

Motivašuvdna lea dehálaš skuvlabargui. Motivašuvdna lea jođihanfápmu go mii galgat válljet doaimmaid maid mii galgat dahkat. Go lea sáhka skuvlabargguid birra, de lea motivašuvnnas stuora mearkkašupmi dása movt bargu dahkkojuvvo. Movt oahppi ieš ipmirda? Man guhká son

čadaha skuvlabarggu, ja makkár vugiin son ipmirda iežas dán dilálašvuodas? Mii lea motivašuvdna? Movt sáhtta motivašuvdna ipmirduvvot?

Oahpaheaddjis lea mearrideaddji mearkkašupmi ohppiid oahppamii skuvllas. Buorit oahpaheaddjit čadahit oahpahusa struktuvrralaš áŋgirvuodain (Regjeringen.no 2009). Dutkamat čájehit ahte buorre gaskavuohta oahppi ja oahpaheaddji gaskkas lea mearkkašahtti oahppi loaktimii, motivašuvdnii ja oahppamii (Federici & Skaalvik 2013). Lea gávnnavuvvon ahte ohppiid motivašuvdna oahppamii vuodđoskuvllas njiedjá dađi bajit dássái sii ollejit, logát luohkás lea buot vuolemusas (Regjeringen.no 2011). Mihtideamet maid oahppodirektoráhtta dahká čájehit ahte olles Norggas joatkkaskuvllain lea luohpan njiedjan, muhto goitge lea Finnmárkku gos leat eanemus oahppit geat eai gárve joatkkaskuvlaoahpu. Lea maid ain stuora erohus ohppiin geat válljejit studerenráhkkanahhtinsuorggi ja ohppiin geat válljejit fidnofágasuorggi. 86 proseantta ohppiin geat válljejedje studerenráhkkanahhtinsuorggi gárvejedje joatkkaskuvlaoahpu viđa jagi sisa, ja dan seamma dahke 59 proseantta ohppiin geat válljejedje fidnofágasuorggi (Utdanningsdirektoratet 2016).

1.2 Dutkančuolbma

Dán barggus leat golbma dutkančuolmma, vuosttaš lea válđočuolbma maid geahččalan čoavdit guovtti vuolit čuolmma vehkiin.

1. Movt oahpaheaddjit ovttasbarggu bokte sáhttet buoridit ohppiid motivašuvnna sámegeiela čállinoahpahasas?

1.2 Makkár hástalusat oahpaheddjiin leat čállinoahpahasas?

1.3. Movt oahpaheaddjit vásihit iežaset ovttasbargu *Lesson Study*-bargovugiin váikkuhit ohppiid čállinmotivašuvdnii?

1.3 Ovddit dutkamušat

Dáinna bargguin háliidan ovddidit ipmárdusa movt oahpaheddjiid ovdánahttinbargu sáhtta leat veahkin buoridit ohppiid motivašuvnna sámegeiela čállinoahpahasas. *Teachers as students* (TasS, 2012-2015) lea njealjejahkásaš dutkanprošeakta maid Stavangera universitehta lea čadahan. Vuodđoskuvlaoahpaheaddjestudeantta čadahedje hárjehallama gos *Lesson Study* lei metodan, sii ledje guovtti joavkkus gos njelljii fága ledje mielde. Dán dutkama bohtosat čájehit

ahte leat čielga erohusat bagadallanságastallamiid, dábálašságastallamiin ja rievdadusságastallamiid gaskkal. Dat mearkaša ahte dábálašságastallamiin lea eambo fokus praktihkalaš doaimmaide, rievdadusságastallamis *Lesson Study* vehkiin lea eambo fuomášupmi ohppiid oahppamii. In leat gávdnan dutkamuša fidnofágaoahpahasas sámegeielfága joatkkaskuvlla dásis go dát fáddá lea unnán dutkojuvvon. “*Endringsbehov i norsk yrkesopplæring?*” lea dutkamuš mii galgá leat vuodđun rievdadusdárbbuide dárogiel fidnofágaoahpahasas. Dás čuvgejuvvo movt oahpahas sisdoallu Jo1 vásihuvvo ohppiin, oahpahalliin ja oahpaheddjiin. Jo1 lea vuosttaš jagi oahpahas joatkkaskuvllas ja Jo 2 lea fas nuppi jagi oahpahas, dát kurssat sisttisdoallet oktasašfágaid ja prográmmafágaid mat gullet oahppoprográmmii maid oahppi lea välljen. Čuolbman dutkamušas lei movt doaibma Jo1 fidnofága oahppoprográmma ohppiide geain leat iešguđet fidnoválljejumit? Fidnofágaoahpaheadđji ja oahppit eai leat váikkuhan ovdabargui maid oahpahasdepartemeanta lea čađahan dán dutkamuša olis. Dán dutkamušas háliidit ohppiid ja oahpaheddjiid jienaide bidjat deattu. Teorijjačanastupmi lea čadnon dasa mii guoská ohppiid motivašuvdnii, máhttimii ja oahppamii, nationála láidestussii maiddái mihtuide ja áigumušaide mat leat fidnofágaoahpahasas. Metodan lea adnojuvvon elektrovnnalaš jearahallan ohppiin Jo1, Jo2 ja hárjeháliin fidnofágalaš oahppoprográmmain. Fágaoahpaheddjiide lea adnojuvvon semistruktuvrralaš jearahallan, mas eai leat gažaldagat ovdagihtii hábmejuvvon. Okta váldogávdnosiin lea ahte oahpahas Jo1 ii oktiivástit ohppiid oahpahasdárbbu, ii nationála láidestusainge fidnooahpahussii. Jo1 berre čađahit rievdadusaid ohppiid ja oahpaheddjiid vásáhusaid vuodul, nu ahte sihkkarastte fidnorelevánssa oahpahas ohppiide geain leat iešguđetlágan plánat oahpu ja oahppoberoštumi hárrái (Bødtker - Lund ja earát 2017).

Sámeskuvlakonteavsttas lea Balto (2008) čađahan akšuvdnadutkama man ulbmil lea ovddidit ja nannet sámi perspektiivva guovtti sámeskuvllas Ruotas. Guorahallamis boahá earret eará ovdan man gáibidahkes bargu lei oahpaheddjiide gávdnat alcceseaset sámi doaibmalanja, sii dárbbášit dasa oahpu, bagadallama ja áiggi. Dutkanprošeakta čájeha ahte skuvllat eai nagot iehčaneaset dákkár ovddideami čađahit ja skuvlaeiseválddit fertejit aktiivvalaččat doarjut ovddidanbargguid (A. M. Balto 2008).

Hanna Outakoski (2015) lea dutkan sámegeielat čálamáhtu dili, eavttuid ja hástalusaid 9- ja 12-jahkásaš sámegeielaohppiid gaskkas davvisámegeielat guovlluin Suoma, Norgga ja Ruota Sámis. Son lea jearahanskovi bokte 65 oahppi ja 63 vanhema ja lea atnán vuodđun guorahallamis movt sii leat vástidan iežaset dili. Dutkamuš lea dili govvideaddji ja áiggi dáfus ráddjejuvvon

dáhpáhusdutkanmuš, ja gullá giellasosiologalaš árbevieru vuollái. Son guorahalai 128 jearranskovi vástádusaid mat leat oassin stuorit guovttegielat čálamáhtu guorahalli prošeavttas Čálamáhttu Sámis – mii jođihuvvui Ubmi universitehtas, gielladutkanossodagas. Jearranskoviid lassin lea son maiddái atnán golmma giellaoahpaheaddji jearahallamiid sekundára materiálan. Dutkanmateriálat leat čohkkejuvvon davimus Sámis prošeavtta álgoáigodagas čakčat 2012 ja dálvit 2013. Outakoski atná Nancy Hornbergera (1989; 2008) teorehtalaš málle *Continua of Biliteracy* go lea dulkon jearranskoviid vástádusaid. Son lea gohčodan dán teoriija sámegillii namain guovttegielat čálamáhtu jotkkolašvuoda skálat. Hornbergera skálat guorahallet gielladili guovttegielat čálamáhtu konteavstta, ovdáneami, sisdoalu ja gaskaoami dáfus. Gávdnosat čájehit ahte sihke skuvllas ja indiviiddaid gaskkas leat oainnut ahte sámegiella lea váttis giella ja danne sámegiela lea maiddái váttis oahppat čállit. Negatiiva oainnut čálamáhtu dáfus sihke skuvllas ja ruovttus váikkuhit dasa ahte sámegiella dávjá ipmirduvvo giellan man lea deháleamos máhttit njálmmálaččat iige čálalaččat. Čájehuvvo maid ahte sámegielat čálamáhtu juksamii váikkuhit maid skuvlla ja ruovttuid gaskasaš gulahallan dahje váilun, astoáiggi čálamáhtolaš konteavsttat dahje daid váilun ja ovttaskas olbmo iešgovva (Outakoski 2015).

Linkola (2014) skuvlaetnografijja dutkamis guorahallá sámegiela dihttoma, sámegielat teavstta buvttadeddjiid ja hámiid, mat sámegielas leat skuvlla gielladuovdagiin. Dutkamušas son maid guorahallá oahppolágádusa studeanttaid oaiviliid sámegielas. Materiálan leat gielladuovdagiin váldojuvvon čuovgagovat, skuvlla čuovvumat, bargoveaga jearahallamat, ohppiid skovvejearahallama vástádusat ja studeanttaid jearahallamat. Joatkkaskuvla gos dutkan čadahuvvon lea davvisámegiela guovllus Norggas. Gávdnosiin čájehuvvo ahte gielladuovdagiid dominerejit dárogiel teavsttat. Sámegiel teavsttat leat unnit oasis ja dáid rolla gielladuovdagiin lea nannet oahpahusa, mat leat goase dásseárvosaš sajádagas dárogiel teavsttaiguin. Sámegiela sadji oahppolágádusa gielladuovdagiin lea symbolalaš. Oahpahusdoaimma lassin sámegiella adnojuvvo skuvlla sámegiela profiilla deattuheamis. Sámegiella oažžu gielladuovdagiin hámiid, mat spiehkcasit virggálaš riektačállimis. Sámegiela sadji skuvlla gielladuovdagiin čájeha sáme- ja dárogiela gaskasaš hierarkijja, sámegiela historjjálaš sajádaga Norggas ja guovllu dálá giellapolitihka. Skuvlla oahppit vásihit iežaset guovttegielagin, ja vásihit sámegiela dábálepmosiid ruovttu giellan. Sámegiela sajádat skuvlaoahpahas ja skuvlla gielladuovdagiin ii čájjet, dán maid oahppit vásihit (Linkola 2014: 9-10).

Helander (2012) lea guorahallan dálá Norgga beale oahppoplánas namuhuvvon doaibmi guovttegielatvuoda ja suokkardalan mo dan sáhtta dárkileappot meroštallat. Son suokkardallá giela monolingála ja bilingála aspeavttas sihke ráhkadusa ja doaimma ektui, ja geahččá movt dan vuodul sáhtta meroštallat doaibmi guovttegielatvuoda. Son lea váldán ovdan guovttegielatvuoda goalmát dimenšuvnna, ng. guovttegielasteami, ja čájeha movt dan sáhtta ja berre váldit mielde giellaoahpahussii. Son lea guorahallan doaibmi guovttegielatvuoda oahppoplánas *Sámeigiella vuosttašgiellan* ja *Dárogiella ohppiide geain lea sámeigiella vuosttašgiellan* ja maiddái guovttegielatvuoda matematihka oahpahusa ektui. Guorahallamis bohtá ovdan ahte giellafágain lea erenoamáš ja dehálaš oassi ja maiddái ovddasvástádus skuvlaoahpahas, go eanas oassi oahpahas vuodđuduvvo jurddašanseassaide ja máhttoduddjomii, mii gaskkustuvvo giela vehkiin sámegeallii ja dárogeallii. Bohtá maid ovdan ahte eará fágaid oahpaheamis ja oahppamis lea dehálaš rolla doaibmi guovttegielatvuoda duddjomis, muhto oahppoplánaid mielde dušše giellafágain lea ulbmilin duddjot máhtu ja didolašvuoda giela ráhkadusa, doaimma, giellaovdáneami ja guovttegielatvuoda birra. Matematihkkaohpahas digastallamat čájehit ahte lea dárbu duddjot ipmárdusa sániid ja doahpágiid oktavuodas, vai lea álkit oaidnit giellamáhtu ja fágamáhtu oktasašbeliid ja erohusaid. Doaibmi guovttegielatvuodta lea eambo go dušše dat ahte máhtta atnit guokte giela. Gielladikšuma bealis lea dehálaš skuvllas nannet giellamáhtu, vai lea vejolaš bisuhit sámeigiella oktasaš giellan. Skuvlla giellaoahpahas ja giellageavaheapmi duddjo dan máhtu ja gielladidolašvuoda, mainna sámeigiella galgá sáhttit birget ja ovdánit doaibmi guovtte- ja mánggagielat servodagas (Helander 2012).

2. Teorehtalaš duogáš ja guovddáš doahpagat

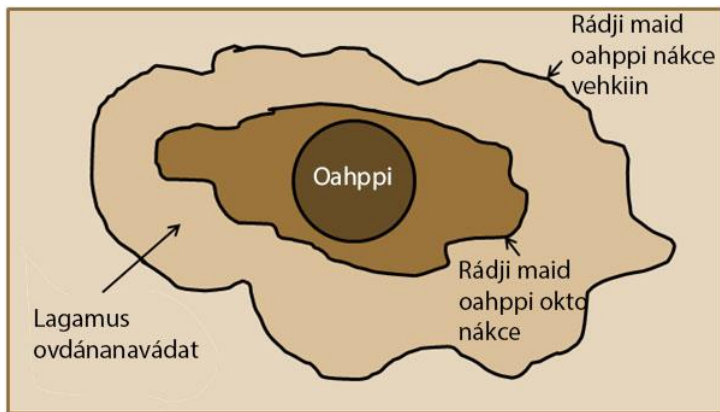
Dán oasis ovdanbuvttán teoriija mii lea áššáigullelaš dán dutkanprošehtii. Čieknudan sosiokultuvrralaš oahppanoainnu go dán barggus lea eanas materiála refleksuvnnat ja ságastallamat gaskkal oahpaheddjiid. Dasto čilgen motivašuvdnateoriija, sáme-gielatdidaktihka ja čállinmotivašuvnna, sáme-giela oahppoplána ja joatkkaskuvlla birra.

2.1. Sosiokultuvrralaš oahppanoaidnu

Gávdnojit iešguđetlágan oainnut oahppamii ja máhttoovdáneapmái. Dán oktavuodas čieknudan sosiokultuvrralaš perspektiiva oahppamii, dannego *Lesson Study* hukse ovdáneami ja buorideami oahppamis ovttasbarggu bokte. Sosiokultuvrralaš oahppanoainnu dovdomearka lea ahte oahppan lea sosiála proseassa, oahppan ii dáhpáhuva jus indiviidas ii leat ovttasdoaimma sosiála birrasis, skuvllas dahje olbmáiguin (Imsen 2014: 183). Sosiokultuvrralaš perspektiiva oahppamii lea movt olmmoš háhka máhtu ja hápmašuvvá, go oassálastá kultuvrralaš doaimmain. Ruoššalaš Lev Vygotsky lea okta dehálaš vuoigŋadahkki sosiokultuvrralaš perspektiivvaide oahppamis. (Wittek 2004: 60). Vygotsky teoriiat ožžo beroštumi oarjemáilmmi psykologiijas 1990 logus ja 2000 logus álggus, ja adnojuvvojit olu pedagogihka oktavuodas (Imsen 2014: 184). Vygotsky oaivvildii ahte mii oahppat ovttas earáiguin, ja ahte oahppan ja ovdáneapmi leat vuodđun sosiála proseassaide (Wittek 2004: 53). Dán oktavuodas lea giella dehálaš čovddasátni Vygotsky (2001). Olmmoš jurddaša giela vehkkiin, ja atná giela go galgá ovdanbuktit jurdagiiddis. Olmmošlaš diehtomielalašvuohta ovdána oktavuodas earáiguin. Olmmoš oassálastá iešguđetge sosiála oktavuodain, iige sáhte garvit oahppama (Vygotskij 2001: 29).

Vygotsky (1978) ovdanbukta doahpaga lagamus ovdánanavádat. Oahppit sáhttet oahppat muhtun oasi iehčaneaset, muhto sáhttet oahppat eambo earáid vehkkiin geain lea gelbbolašvuohta ja bagadallet oahppi su oahppanproseassas. Oahpaheaddji doaimmá doarjjan ja luovvin ohppiide sin oahppamis, dassáži go oahppi ieš hálddaša máhtu. Lea dehálaš ohppiid oahppamii ahte besset bidjat sániid jurdagiidda nu ahte sáhtta oahppat earáin ja earáiguin ovttas (Vygotskij 1978: 86-87).

Govva 1: Lagamus ovdánavádat

(Imsen 2014: 192).

Lagamus ovdánavádat lea dehálaš oassi Vygotsky (1978) oainnuin. Son oaivvildii ahte lea rádji das maid oahppi sáhtá okto nákket ja eará rádji das maid sáhtá nákket vehkiin. Dat mielddisbuktá ahte buohkain lea vejolašvuohta ovdánit iežas máhtuiguin ja návccaiguin. Muhto dat maid mielddisbuktá ahte Vygotsky oaivvilda ahte máhtu ja gelbbolašvuođa ovdáneapmi dáhpáhuvvá ovttasdoaimmamis (Vygotskij 1978: 86).

Vygotsky (1978) ani teoriija kultuvrralaš reaidun, čilget movt oamastit kultuvrra ja oktasaš máhtu, gos giella lea deháleamos. Giella lea deháleamos huksengeađgi individuála jurddašeapmái. Giella lea dárbbalaš eaktu intellektuála ovdáneapmái. Giella šaddá mearrideaddjin dasa movt jurddaša ja movt ipmirda máilmmi (Imsen 2014: 189).

Indiviida ovdáneapmi dáhpáhuvvá guovtti dásis; biologalaš dásis sosiohistorjjálaš dássái. Dat mearkkaša ahte indiviida riegáda dihto biologalaš fáktoriin mii ovdána sosiokultuvrralaš rámmaid siskkobealde (Wittek 2004: 94). *Mediering* lea guovddáš doaba sosiokultuvrralaš perspektiivvas. Go gielalaš mearka boahtá gaskal stimulánsa ja doaimma de gohččoduvo *mediering* (Vygotskij 1978: 40).

2.1.1 Ovttasoahtan

Kamil Øzerk čilge *oahpahus* ja *oahppan* doahpagaidd ná; oahpahus dáhpáhuvvá dahje doaimmahuvvo, ja oahppan olahuvvo dahje ovddiduvvo (Øzerk 2010). Ovttasoahtan lea dehálaš momenta sosiokultuvrralaš perspektiivvas go kommunikašuvvna bokte indiviida oassálastá máhtus ja oahpas. Buori ovttasoahtana huksemii leat njeallje vuodđudeaddji fuomášumi mat leat dahkkon *Fostering Communities of Learners* proševtta oktavuodas. 1) Lea *agency* (doaimma) oahppit galget iežá váldit jodiheamen iežaset mentála aktivitehtas dainna

lágiin ahte oahppan lea mearredidolaš ja gos adnojuvvojit buorit strategiijat. 2) Deattuhuvvo *refleksuvdna*. Oahppit galget beassat ipmirdit ášši ja dahkat dan iežas bargun. 3) Lea *ovttasbargu*, váldit ovddasvástádusa iežas oasis barggus ja ipmirdit ahte lea dehálaš oassi ollisvuodas. 4) Lea *kultuvra*, mii lea vuodđu ovttasoahtamis. Kultuvrras galgá leat guovlu oahppamii, šiehtadallamii, oktasašvuhtii ja bargat oktasaš mihtu guvlui (Imsen 2014: 208).

Oahppanbirrasis lea váikkuhus ohppiid oahppamii. Oahppit dárbbasit oahpaheaddji gii máhttá struktureret ja láidestit oahpahusa, ja láchit oadjebas, movttiidahtti ja hástaleaddji oahppanbirrasa (Jenssen ja earát 2012: 144-145). Munthe ja Postholm meroštallaba oahpaheaddjiovttasbarggu go guovttes dahje eambbosat ovttasbarget, buohkain lea iežaset ovddasvástádus ja autonomiija, ja leat ovttaoaivilis ovddidit iežaset bargohárjehallama. Dát meroštallan oahpaheaddjeovttasbarggus boahtá ovdan *Lesson Study*-bargovuogis. *Lesson Study*-bargovuohki lea go oahpaheddjiid ovttasbargu biddjojuvvo vuogádahkii buorideame dihte (Jenssen ja earát 2012: 149).

2.2 Ohppiid motivašuvdna

Go mii galgat ipmirdit oahppama skuvllas, dalle fertet máhttit ohppiid motivašuvdna birra dannego motivašuvdna lea jođihanfápmu oahppanproseassaide. Lea hárve go gávdno oahppi geas leat alla olahusat oahppamis ja unnán motivašuvdna. Lea dehálaš oktavuoha motivašuvnnas ja oahppanjuvssus maid oahpaheaddjit berrejit máhttit (Lillejord 2013: 133). Motivašuvdna dávjá čilgejuvvo jođihanfápmun mas lea váikkuhus láhttemii. Motivašuvdna čájehuvvo ohppiid válljejuumiin, ipmárdusas, ja man sávrrit sii leat dan ektui go deaividit hástalusaid ja bargguid mat gáibidit olu rahčamuša. Lea goitge mearri maid lahttema áican sáhttá muitalit motivašuvdna birra. Láhttema áican sáhttá čájehit ahte oahppis lea motivašuvdna dihto doibmii, ja man nanus motivašuvdna lea. Dat goitge ii leat álo doallelaš (Skaalvik 2018: 138).

Motivašuvdna lea teorehtalaš doaba mii adnojuvvo čilget dan mii dagaha aktivitehta indiviidii, mii doalaha aktivitehta, man olu návccat biddjojuvvojit, ja mii addá vuolggasaji, mihtu ja oaivila (Imsen 2014: 295). Motivašuvdna doaba adnojuvvo dábálaččat mearredidolaš doaimmaid oktavuodas ja lea guovddáš fenomena min kulturárbevierus. Motivašuvnnas leat oktavuodat vuoddoárvvuide. Go vuoddoárvvut gullet kultuvrralaš árbevrrui, de ii šatta

motivašuvdna dušše individuála fenomena muhto maid sosiála oktavuodáide gullelaš. Mii motiverejuvvot dasa mii lea áigejuvvot, ja dat mii árvvusadnojuvvo dan kultuvrralaš oktavuodas masa mii gullat (Imsen 2014: 296).

2.2.1 Siskkáldas ja olgguldas motivašuvdna

Motivašuvnnain sáhtta dárkkuhit dilálašvuohtan mii dagaha aktivitehta indiviidii, stivre aktivitehta dihto guvlui ja doalaha dan (Lillejord 2013: 134). Olbmot geain lea motivašuvdna leat bargánat, mearredolaččat ja sávrrit. Skuvlaoahppit geain lea motivašuvdna jotket bargat vaikko eai dárbbasivčče, friddjaáiggis maid lohket ja hárhallet dan masa sis lea beroštupmi. Oahppi geas lea motivašuvdna loaktá aktivitehtain dahje fágain, ja dat loaktin buktá eavttu oahppamii (Lillejord 2013: 134).

Lea dábalaš earuhit siskkáldas ja olgguldas motivašuvnna. Olgguldas motivašuvdna lea olggobealde dan doaimma mii váikkuha motivašuvdnii. Dat sáhttet leat buorit árvosánit, rápmi dahje eará bálkkašupmi. Siskkáldas motivašuvdna lea dat hállu mii dus lea čadáhut barggu dahje čoavdit hástalus. Dat lea kognitiiva proseassa (Imsen 2014: 295). Sáhtta leat váttis earuhit siskkáldas ja olgguldas motivašuvnna go guoská omd. rápmái, kritihkkii, ja dihtui barggu birra. Siskkáldas motivašuvnnas lea ieš doaimma dahje lunddolaš boadus doaimmas mii motivere. Son gii liiko bargui ja illuda doaimmain dahje buktagiin, lea siskkáldasat movttiiduvvon (Rørvik 1994: 134).

Siskkáldas ja olgguldas motivašuvnna ii sáhte navdit ahte leat vuostalágaid. Sáhtta lohkat ahte muhtun fága motivašuvnnas sáhttet leat oktanaga sihke siskkáldas ja olgguldas motivašuvnnas elemeanttat. Oahpaheaddji sáhtta iežas ealás mitalanvugiin ja ángiris digaštallamiin ohppiiguin vuodđudit siskkáldas motivašuvnna. Motivašuvdna lea čadnojuvvon gaskavuhtii, sihke iežas siste ja maid earáid gaskkas. Rádjii gaskkal siskkáldas ja olgguldas motivašuvnna ii leat loahpalaš. Ovdamearkka dihte sáhtta movttiidahttin ja buorrestat váhnemiin nanosmahttit beroštumiid lohkamii, gehččiid giehtaspeažžun sáhtta dagahit ahte musihkka oahppi konsearttas joatká čuojahemiin (Lillejord 2013: 134).

Deci ja Ryan (2000) iešmearrideami teorijjas earuheaba amotivašuvnna, olgguldas motivašuvnnas ja siskkáldas motivašuvnnas. Amotivašuvdna lea go váilu motivašuvdna doaimmahit dihto doaimma. Lea danne go olmmoš ii oainne árvvu doaimmas, iige leat jáhkku máhttit ollašuttit doaimma bohtosiin mii vurdojuvvo. Sáhtta lohkat go ii jáhke vásihit

máhttima iige oainne árvvu doaimmas, de dat dagaha amotivašuvnna. Motivašuvnadutkit eai beroš šat nu olu siskkáldas ja olgguldas motivašuvdna doahpagiin. Dál lea dehálaš beroštupmi mihttodiehtujuohkimii sutnje gii oahppá. Olahusmihttu ja máhttinmihttu leat guokte mihttodiehtujuohkima. Olahusmihttus oahppi háliida bargat nu bures go sáhtta ja oažžut positiivvalaš árvvoštallama iežas oahppamis buohtastahttojuvvon earáiguin. Máhttinmihttus geahččala ovddidit dahje buoridit iežas oahppama. Oahppit geain lea máhttindiehtujuohkin jurddašit eará ládje bargobihtáid ektui go oahppit geain lea olahusdiehtujuohkin. Ovdamearkka dihte máhttindiehtujuohkinoahppit bidjet alceseseaset gažaldaga “Maid mun áiggun oahppat?” ja olahusdiehtujuohkin oahppit ges “Nagodan go dán seamma bures go earát?”. Máhttindiehtujuohkinoahppit eai bala meattáhusain maid meddet barggadettiin, sii oidnet dán dehálaš diehtun ovdáneami ektui. Olahusdiehtujuohkinoahppit sáhttet fuo lastuvvat jus bohtosat eai govčča vuordamušaid (Lillejord 2013: 133-137).

2.2.2 Sosiokultuvrralaš oaidnu motivašuvdnii

Sosiokultuvrralaš lahkoneamis olbmuid motivašuvdnii deattuhuvvo sosiála ovttasdoaimman mas indiviida oassálastá (Lillejord 2013: 152). Sosiokultuvrralaš teorijja deattuha ahte ii sáhte ipmirdit ohppiid motivašuvnna iešguđet fágii jus ii ipmir giela ja kultuvrra rolla sosiála oktavuodain. Ohppiin skuvllas ja oahpahasas leat iežaset erenoamáš vásáhusduogážit. Muhtun oahpaheaddjit sáhttet vajálduhttit ohppiid vásáhusduogáža, earát fas váldet vuolggasaji ohppiid vásáhusduogážiis (Lillejord 2013: 153).

Manger (2015, s.153) čállá:

“Sosiokultuvrralaš lahkoneapmi vuodđuda konstruktiivvalaš ipmárdusa oahppamis. Dat mielddisbukta ahte min doahpagat ráhkaduvvojit sosiála ja kultuvrralaš birrasis mii dahká ahte iešguđetlágán olbmot sáhttet ipmirdit ovttá ja seamma fenomena iešguđet ládje.”

Motivašuvdnii leat dialoga ja oktasaš doaimmat mearrideaddjit, ii dušše ohppiid ja oahpaheaddji, muhto maid ohppiid gaskkas. Nannoseamos vuodđu motivašuvdnii ja oahppamii lea ahte eará olbmot leat olahanmuttus, deaivvadit oktii njuniid ja ságastallet ovttas (Lillejord 2013: 152-153).

Identitehta lea dehálaš doaba sosiokultuvrralaš lahkoneamis motivašuvdnii. Buot ohppiin lea identitehta maid sii váldet mielde klássalatnjii ja jovkui. Oahppi gii háliida identitehta joavkomiellahtun ovttá joavkkus, dalle ferte oahppi oahppat joavkku árvvuid ja máhtu. Oahppi ferte de leat ollislaš ja doaibmi miellahttu joavkkus “motivašuvdna bohtá identitehtas, ja identitehta bohtá ollislaš oassálastimis” (Lillejord 2013: 153-154). Jus oahppit galget motiverejuvvot oahppamii, de fertejit sii dovdat ahte árvvusadnojuvvojit ja sin oidnet indiviidan. Danne leat sosiála birrasat ja doaimmat dehálaččat (Lillejord 2013: 134).

2.3. Sámegeiella skuvllas ja giellaoahppanmotivašuvdna

Sámegeiella oahppanmotivašuvdna lea dutkojuvvon sámegeiella ealáskahttima geahččanguovllus (Todal 2002) ja sámegeiella čállinmotivašuvdna geahččanguovllus (Outakoski 2015). Maiddá sámegeiella oinnolašvuohta joatkkaskuvllas lea dutkojuvvon (Linkola & Kesikitalo 2015). Todal dutkamis giellaoahppama ákkain bohtá ovdan earret eará ahte ruovttugiella lea guovddáš ágga dasa ahte giella ovdána, maiddá Norgga ođđa politihkka dalle lei okta ágga das ahte giella ealáska (Todal 2002). Outakoski dutkamis bohtá ovdan ahte sámegeiella ipmirduvvo giellan mii lea váttis, ja dan dihte lea maid váttis oahppat čállit, ja áddejuvvo ahte lea deháleappos máhttit sámegeiella njálmmálaččat (Outakoski 2015). Linkola deattuha ahte sámegeiella oinnolašvuohta lea dehálaš skuvllas go oahppit dárbašit giellaoahppama doarjjan oaidnit giela. Luohkkálatnja fysalaš báikin lea mearkkašahti giela oahpahusa dáfus. Sámegeiella oinnolažžan dahkan skuvllas doarju sámegeiella geavaheami ja nanne giela árvvu. Dan bokte maid nanne gielalaš dásseárvvu (Linkola & Kesikitalo 2015). Jon Todal lea dutkamis čujuha Gardner ja Lambert (1959) go govvida olbmuid giellaoahppama motivašuvdna. Instrumentála motivašuvdnan ja integrašuvdna motivašuvdnan gohčodeaba Garder ja Lambert go leaba juohkán guovtti oassái olbmuid motiivvaid válljet giela oahppat. Instrumentála motivašuvdnan lea go olmmoš háliida oahppat giela ekonomalaš ákkaid dihte ja oaidná das ávkki alces. Dán giellaoahppamii ággan sáhtá leat ahte giellamáhttu addá juogo ruđalaš, virggálaš dahje oahppohuksema ovdamuniid. Integrašuvnnalaš ágga ges lea go dovddaha gullevašvuođa ja identifisere iežas muhtin gielalaš jovkui, ja danne háliida čiekŋalit ipmárdusa dan joavkku kultuvrra birra. Son maid namuha jotkkolaš motivašuvdnan dán mearkkašumi go olmmoš háliida oahppat giela iežas historjjá ja identitehta nannemis (Todal 2002).

Čállingiella oahpahallamis leat sihke individuála ja kollektiivva bealit, individuála dásis juohkehažžii lea ávki máhttit lohkat ja čállit ja kollektiiva dásis čállingiella geavaheapmi

servodagas lea mielde seilluheamen ja ovddideamen sámegiela. Gielladiđolašvuođa hárrjehallan lea ávkkálaš čállingiela oahpahallamis, dan čájehit geahččaladdamat ja dutkamamat leat dahkkojuvvon Davviriikkain maŋemus guoktelot jagi. Erenomážit čállin muhto maid lohkan duddjo oahppái čiekŋalat gielladiđolašvuođa. Čállingiela oahpahaladettiin šaddá atnit eará áiccuid giellaávdnasiid hábmemis go hupmamis mii nanne gielladiđolašvuođa (Helander 2017).

2.3.1 Sámeigiela oahppoplána

Dán čálloš guorahalan ohppiid motivašuvnna čállimii sámegielfágas, danne leage dehálaš deattuhit movt oahppoplána meroštallá čállima sámegielfágas. Máhttolokten 2006 lea vuodđooahpahusa oahppoplána ođastus. Vuodđooahpahus lea mánáid,- nuoraid ja joatkkaskuvla. Sámi máhttoloktemii leat ráhkaduvvon sierra oahppoplánat. Dat leat ovtadássásaš ja bálddalas oahppoplánat sámi guovlluid várás ja sámi ohppiid várás geat ožžot sámi oahpahusa sámeguovlluid olggobealde. Joatkkaskuvlaoahpahas leat sierra sámi oahppoplánat servodatfága, luondufága, geografijja, historjjá, religiovna ja etihka oktasašfágain, maiddá sámegiela ja dárogiela oahppoplána ohppiid várás, geain lea sámegiella vuosttaš-, nubbin- ja vierisgiellan. Prográmmafágain lea oktasaš oahppoplána olles Norggas ja báikkálaččat heivehuvvon sámi sisdoallu.

Oahppit dán dutkamušas čuvvot Sámeigiella vuosttašgiellan Máhttolokten Sámi oahppoplána (ML06S). Máhttolokten sámi oahppoplána lea ráhkaduvvon sámi premissaide. Sámeigiella ja kultuvra galget leat vuodđun oahpahas sámegielfágas ja fágaide sámegillii. Oahppoplánain ii boađe ovdan movt oahpahas galgá čađahuvvot ja makkár bargovuogit galget adnot. Skuvllat galget doaimmahit báikkálaš plánaid main bohtet ovdan bargovuogit. Máhttolokten sámi oahppoplánas váilot ain oahppaneavvut, mii čájehuvvo raporttas “*Implementering av kunnskapsløftet samisk* ” (2011) maid Finnmarkku allaskuvlla lea dahkan. Doppe čujuhuvvo ahte sullii 30 % oahpahas gokčojuvvo sámi oahpponeavvuiguin go rehkenastte buot fágaid oktii joatkkaskuvllas (Bongo 2013).

2.3.2 Joatkkaskuvlla sámegiela vuosttašgiella oahppoplána

Oahppoplánas lea oppalašoassi, prinsihpat oahpahussii, oahppoplána fágaide ja fága ja diibmojuohkin. Dát lea láhkaásahus oahpahusláhkii ja galgá stivret sisdoalu oahpahusas.

Sámegieloahpahusa ulbmil lea earret eará leat mielde lahttudit mánáid ja nuoraid sámi kultuvrii ja servodateallimii. Kulturipmárdus, gulahallan, oahppahábmen ja identitehtaovdánahttin leat guovddázis oahpaheamis. Sámegielfága galgá maid leat mielde movttiidahttit ohppiid sámegiela ovdánahttima ja geavaheami iešguđetlágán oktavuodain ja iešguđetlágan arenain. Go lea buorre gelbbolašvuolta sámegielas, de dat addá válljenvejolašvuodaid go guoská ohppui, bargui ja eallinagi oahppamii. Fága galgá maiddái movttiidahttit lohkan- ja čállinmiela, ja leat mielde ovddideamen buriid lohkanstrategiijaid. Sámegielfága lea juhkkajuvvon váldoosiide maid leat hábmejuvvon gelbbolašvuodamihttomearit. Gelbbolašvuodamihttomearit deattuhit dan maid oahppit galget máhttit maŋnel oahpahusa iešguđet dásis. Váldoosit fertetit geahčestuvvot oktavuotat go oasit dievasmahttet nuppi nuppiid. Fága lea oktasašfága, mii gullá buot joatkkaoahpahusa oahppoprográmmaide. Sámegiela vuosttašgielfágas leat gelbbolašvuodamihttomearit maŋnel Jo1, Jo2 ja Jo3 joatkkaoahpahusa studerenráhkkanahhti oahppoprográmmain, Jo1 mearkkaša vuosttaš jagi, Jo2 nuppi jagi ja Jo3 goalmát jagi oahpahus joatkkaskuvllas. Fidnofágalaš oahppoprográmmas leat gelbbolašvuodamihttomearit maŋnel lasáhusa oppalaš studerengelbbolašvuhtii. Fidnofágalaš oahppoprográmmas Jo1 ja Jo2 leat oktiibuot 90 diimmu, mii lea unnit go Jo1 studerenráhkkanahhti oahppoprográmmas. Dat mearkkaš ahte fidnofágalaš oahppoprográmma Jo1 ja Jo2 leat seamma gelbbolašvuodamihttomearit go studerenráhkkanahhttin oahppoprográmmas Jo1. Maŋnel lasáhusa oppalaš studerengelbbolašvuhtii galget fidnofága oahppoprográmmas leat 209 diimmu (Utdanningsdirektoratet 2013).

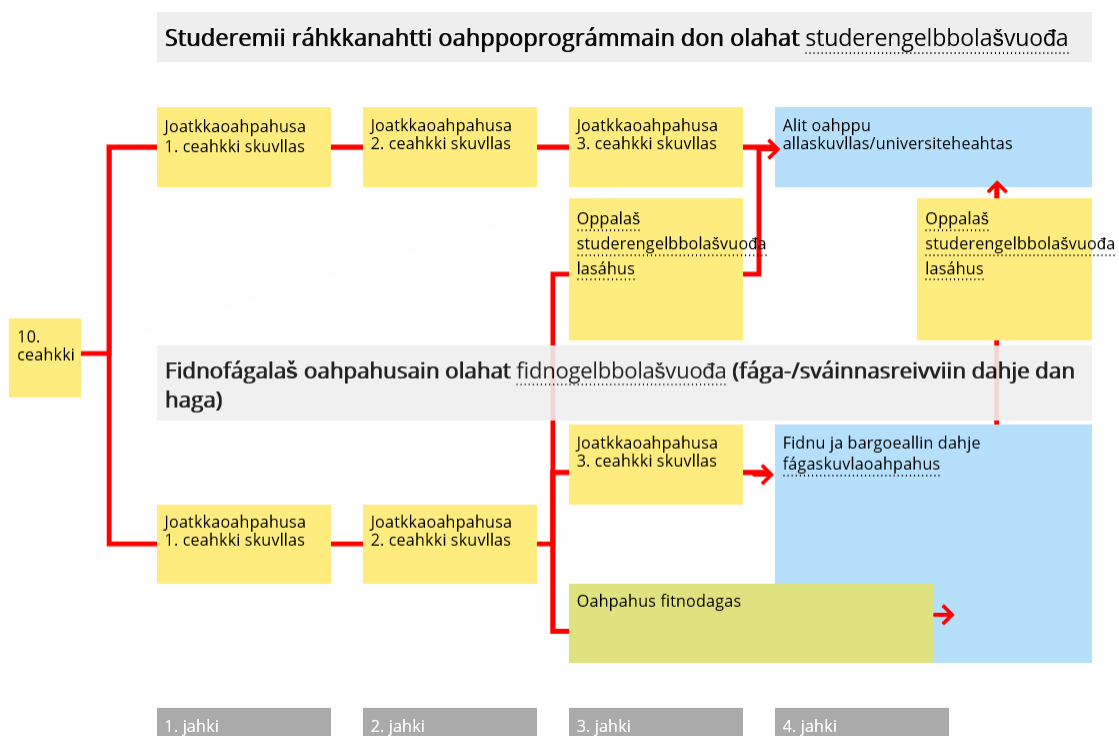
2.3.3 Joatkkaskuvla

Sullii bealli Norgga nuorain álget fidnofágasuorgái joatkkaskuvllas. Skoleporten lea oahpahusdirektoráhta neahttabálvalus mas skuvllat gávdnet luohtehatte dieđuid ja árvoštallamiid vuodđoskuvlla kvalitehta birra. Skoleportalena dieđuid mielde leat mu dutkanskuvllas registrerejuvvon 94 oahppi skuvlajagi 2017/18, 53 dain ohppiin ledje fidnofágasuorggis, ja ohppiin ledje 50 bártni ja 44 nieidda. Jagi ovdal ledje skuvllas 103 oahppi, 49 dain ohppiin ledje fidnofágasuorggis, 55 bártni ja 49 nieidda (Utdanningsdirektoratet 2018). Buot nuorain Norggas lea riekti golmma jagi joatkkaskuvlaohppui. Norgga joatkkaskuvlla oahpahusa hálddaša fylkkasuohkan, earret dán guovtti sámi joatkkaskuvlla ja muhtun priváhta

skuvllaid. Norggas leat guokte stáhtalaš sámi joatkkaskuvlla. Sámi joatkkaskuvllain lea sierra stivra mas lea alimus ovddasvástádus jođihit skuvladoaimma. Stivrras leat čieža lahtu mat nammaduvvojit, oahpahusdirektoráhtta nammada vihtta lahtu ja sámediggi nammada guokte lahtu. Sámi joatkkaskuvllaid juolludusreivves bohtá ovdan ahte skuvllain lea mihttun addit sámegeiloahpahusa ja sámegeillii oahpahusa. Ohppiin lea riekti oažžut oahpahusa sámegeillii maid eará fágain go sámegeiela. Dat mielddisbuktá ahte oahppit galget hálddašit ja dovdat sámegeiela ja dárogeiela, ja kultuvrra nu bures ahte sáhttet eallit ja bargat guovtti kultuvrras (Utdanningsdirektoratet 2018).

Oahppit geat álget joatkkaskuvlii sáhttet válljet studeremii ráhkkanahhti oahppoprográmma dahje fidnofágalaš oahpahusain olahit fidnogelbbolašvuoda. Studerenráhkkanahhtimin lea golbma jagi oahppu joatkkaskuvllas, mii addá studerengelbbolašvuoda ja vejolašvuoda studeret allaskuvllain ja universitehtas. Fidnofágalaš oahpahusa váldomodealla mielde lea guokte jagi oahpahus joatkkaskuvllas ja guokte jagi oahppanáigi fitnodagas, dahje fidnofága mas lea golbma jagi oahpahus skuvllas.

Govva 2: Illustrašuvdna struktuvra joatkkaskuvlla oahpahas

(Fylkeskommunene 2005-2018).

Gávdnojit olu välljenvejolašvuodát joatkkaskuvllas, juohke skuvllas leat dihto oahppoprográmmat maid fáallet. Joatkkaskuvla oahpahusa struktuvra addá vejolašvuoda fidnofágaohppiide manjel joatkkagurssa 2, välljet guovtti modealla gaskal. Sáhtta váldit juogo oppalaš studerengelbbolašvuoda lasáhusa dahje oahpahusa fitnodagas.

"Joatkkaoahpahasas leat sullii 185 oahppoprográmma, maiguin olahat fidnogelbbolašvuoda fága- dahje sváinnasreivviin. Dat gohčoduvvojit oahppafágan. Oahppafágaid lohkagoađát joatkkaskuvllas, ja oahppaáiggi loahpas lea dábálaččat oahpahallanáigi fitnodagas fidnooahppin dahje oahppokandidáhttan. Dan gohčodit maiddái fágaoahpahussan" (Fylkeskommunene 2005-2018).

Prográmmafáгат fidnofágaohppoprográmmain leat mihtilmasat dan oahppoprográmmii ja prográmmasuorgái mii lea välljejuvnon. Joatkkaskuvlla fidnofágalaš oahppoprográmmain leat prográmmafáгат oktasáččat buot seammá prográmmasuorggi ohppiide (Fylkeskommunene 2005-2018).

Dutkanprošeavttas leat mielde oahppit geat vázzet nuppi jagi joatkkaskuvllas design ja duodji, huksenteknihkka ja industriijateknologiija. Dás vuollelis oainnat makkár oahppoprográmmaid dutkanskuvla fállá:

- Oahppospesialiseren
- Luonddudoallu Jo1
- Boazodoallu Jo2
- Design ja giehtaduodji Jo1
- Design ja duodji Jo2
- Huksen- ja ráhkadusteknihkka Jo1
- Huksenteknihkas Jo2
- Teknihkka- ja industriijabuvttadeapmi Jo1
- Industriijateknologiija Jo2
- Restauránta ja biebmo fága Jo1
- Studerengelbbolašvuoda lasáhan kursa Jo3

Skuvlla dilleraporttas jagi 2016/17 boahdá ovdan ahte 80,4% ohppiin lea sámeigiella eatnigiellan, ja jagi ovdal lei 80,9 % ohppiin sámeigiella eatnigiellan. Čájehuvvo maid ahte skuvllas dan jagi lea 83 % čađaheapmi ja 4,8% luohpan. Skuvlla jahkeraporttas 2017 boahdá ovdan ahte skuvlajagi 2016/17 ledje skuvllas 45 oahpaheaddji, 35 oahpaheddjiin hupmet

sámegiela. Dáin oahpaheddjiin leat njealljenuppelogis geain lea formálahoahppu sámegielas. Skuvla lea čadahan oahpahusa julevsámegiela nubbingiellan, lullisámegiela amasgiellan, ja davvisámegiela sihke vuosttašgiellan, nubbingiellan ja maiddái gáiddusoahpahussan. Guoktelogiviđa oahpaheaddjis dutkanskuvllas lea badjel 60 čuoggá oahppu sámegielas ja dat mielddisbuktá ahte sii sáhttet oahpahit sámegielfága (Samisk Videregående Skole og Reindriftsskole 2018). Jahkeraporttas deattuhuvvo ahte skuvlla deháleamos doaibma lea oahpahus. Earenomážit lea sámegiela oahpahus ressursagáibideaddji, go buot oahppit galget oaččut oahpahusa iežaset dásis. Skuvllas oahpahuvvo sámegiella njealji dásis ja maid amasgiellan sihke davvisámegielas, lullisámegielas ja julevsámegielas. Dat mielddisbuktá go sámegiela oahpahus oahpahuvvo ovttá klássas mángga dásis, de dat dagaha lassi resursadárbbu. Oahpahusgiella prográmmafágain lea sihke sámegiella ja dárogiella. Sámegiella adnojuvvo njálmmálaččat buot oahpahusain lassin dárogillii ja engelasgillii, nu ahte oahppit ohppet fágagiela mii adnojuvvo fitnodagain (Hernes 2017).

Dilleraporttas deattuhuvvo skuvlla báikkálaš mihttu mii guoská sámegielatoahpahussii ja sámi earenomášfálaldagaide:

“Buot oahppiin skuvllas galgá leat sámegiella fágan. Skuvlla geatnegáhtta addit ohppiide sámgieloahpahusa oahppi dásái. Dat sisttisoallá ahte sámegiella vuosttašgiellan (sámgiella 1) ja sámegiella nubbingiellan (sámegiella 2, 3 dahje 4). Eatnasiin skuvllas lea sámegiella vuosttašgiellan.

Go skuvllas leat guokte riikkaviidosašlinjjá, ja mat eai gávdno eará báikkiin, galgá fálaldat addot váikko leat unnán ohccit. Dat guoská fálaldagaide duodji ja boazodoallu.(JF. Juolludusreive)

Skuvla galgá maid fállat gáiddusoahpahusa sámegielas ohppiide geat váldet joatkaskuvla eará báikkiin Norggas. (JF. Juolludusreive)” (Samisk Videregående Skole og Reindriftsskole 2018).

Dilleraporttas deattuhuvvo ahte ohppiidiskosiin mat leat čadahuvvon skuvllas bohtá ovdan ahte oahppit lokte bures skuvllas ja leat duđavaččat oahpaheddjiiguin. Mii guoská oahppokultuvrii ja ohppiidváikkuheapmái leat dat bohtosat buorebut go riikkagaskamearri. Skuvla árvoštallá ahte váilevaš oahpponeavvut heivehuvvon sámegillii, kultuvrii ja

servodatdilálašvuhtii, ja ahte ain váilot oahpponeavvut sámegillii eanas fágain, lea okta sивva go leat heajut bohtosat (Samisk Videregående Skole og Reindriftsskole 2018).

3. Metodaosasi

Metodologiija lea guorahallan das makkár metodaidd olmmoš atná dutkat. Metoddat leat dihto vuogit ja doaimmat mat adnojuvvojit bohtosiid oažžumii. Háhpohallama dahje viggama lea sáni mearkkašupmi greikkagielas (Kuokkanen 2009: 184). Epistemologiija suokkarda gii sáhtta diehtit, maid sáhtta diehtit, mii lea diehtu, mii lea duohtavuohta ja movt duođaštit dan, movt duođaštusas šaddá duohtavuohta ja eará sullasaš gažaldagaid (Kuokkanen 2009: 98).

Dán oasis čilgen vuosttažettiin oanehaččat kvalitatiivametoda birra, čilgen guokte bargovuogi maid lean atnán dutkanprošeavttas. Álggos čilgen *Lesson Study*-bargovuogi mii bohtá Japana oahpahusvuogis. *Lesson Study* lea reaidu mii adnojuvvon oahpahusa plánemis ja čadaheamis, das lea guovddážis oahppat ovttasbarggu ja dutkama bokte, mii maid lea vuoddu sosiokultuvrralaš oahppanoainnus (Säljö 2001; Imsen 2014). Sosiokultuvrralaš oaidnu oahppamii deattuha oassálastima oktasašoahppanbirrasis mii lea vuodđun ođđa ipmárdussii ja oahppamii. Gergen oainnu mielde lea min ipmárdus olles máilbmái gielalaš ja sosiála huksehus. Dábálaš oaidnu kvalitatiivvalaš dutkamis, lea ahte oassálastin prošeavttas lea dat máhttu mii dutkojuvvo (Creswell 2014). Dasto čilgen akšuvdnadutkama ja akšuvdnaoahppama, mii eaktuda lagasvuođa bargohárjehallamis. Akšuvdnadutkanmálla prinsihpat addet rámma skuvlla ovddidanbarggu hábmemii, ovttas ráđđádallamiid bokte heivehit ja muddet dárbbuid ja návccaid mielde (A. M. Balto 2008: 19).

Servvodatdiehtagis lea ulbmil dagahit máhtu movt duohtavuohta lea oaidnit sihke unna ja stuora máilmmis, dalle dárbbášuvvo metoda veahkkín. Atnit metoda mearkkaša ahte čuovvu vissis geainnu mihtu guvlui (Johannessen 2016). Metoda dieđalaš oktavuodas mielddisbukta teknihkaid guorahallat fenomena, gávdnat ođđa máhtu dahje bidjat oktii ja analyseret ovdeš máhtu ođđa vugiin. Dat mearkkaša earret eará čohkket dáhta systemáhtalaččat (Kvale 2015). Mun välljejin kvalitatiiva metoda dannego mun háliidan oaidnit movt informántat ieža vásihit oahpahusa, ja movt sii vásihit barggu motivašuvvna ektui skuvllas. Kvalitatiiva dutkanhápmi adnojuvvo nu ahte ipmirduvvojit iešguđet oasis informántta máilmmis (Kvale 2015).

3.1 Lesson Study

Oahppodirektoráhta oahpahus prinsihpain sámi oahpahussii čuoččo ná máhttoloktemis:

” Skuvla ja oahppofitnodat galget leat oahppavaš organisašuvnnat ja láchit dili nu ahte oahpaheaddjit sáhttet oahppat guhtet gummiineaset go ovttasbarget oahpahusa

plánemiin, čađahemiin ja árvoštallamiin. Oahpaheaddjit ja bagadeaddjit galget maid sáhttit njulget ja ođasmahttit sin fágalaš ja pedagogalaš gelbbolašvuoda earret eará gelbbolašvuodaovdánahttima bokte, das maidái ovdánahttinbargguin oassálastit”(Utdanningsdirektoratet 2015).

Mu mielas dán sitáhta ektui *Lesson Study* olaha bures mihtu maid skuvla galgá doaimmahit. *Lesson Study* sáhtta leat metoda mii veahkeha oahpaheddjiid oahppat earáin ovttasbarggu bokte ja ođastit fágalaš ja pedagogalaš gelbbolašvuoda. Dat lea buorre ágga manne čađahit *Lesson Study* skuvllas. Lea maid dahkkojuvvon olu duktan mii dutká manne dát metoda ovddida oahppama.

Lesson Study lea bargovuohki mii lea leamaš doaimmas Japanis badjel 140 jagi. Oarjemáilmmis šattai beroštupmi *Lesson Study*-bargovuohkáii manjel go girji *The Teaching Gap* almmuhuvvui 1999 (Munthe 2015: 14). *Lesson Study* gohčoduvvo “Kenkyuu jugyuo» mii mearkkaša dutkandiibmu. Oallugat Norggas leat álgán gohčodit *Lesson Study* dárogillii “forskingstime”. Yoshida (1999) referánssaid vuodul mearkkaša “dutkandiibmu” dušše oasáža *Lesson Study*-bargovuogis. Diibmu maid oahpaheaddjit dutket vuđolaččat (duktandiibmu), lea vuodđu olles doibmii, muhto doaba *Lesson Study* galgá fátmastit olles proseassa sihke ovdal ja manjel dutkandiimmu. *Lesson Study*-bargovuohki mielddisbuktá ahte oahpaheaddji ovttasbarggu bokte plánejit (plánenmuddu), čađahit ja áice oahpahusa (dutkandiimmu), ja suokkarda áicamiid ohppiid bargguin ja oahppama dainna oaiviliin ahte ovddidit oahpahusa nu ahte ohppiid vejolašvuodát ovdánit (suokkardeapmi- ja oahppanmuddu). Plánenmutter deattuhuvvojit oahpahusa oahpahusmateriálat, ovddit plánat ja heivvolaš duktan. Mun válljen atnit iežan čállois doahpaga *Lesson Study* go čálán dán proseassa birra ja “dutkandiibmu” go čálán oahpahusdiimmu birra.

Lesson Study joavkooahppanvuohki váldá vuolggasaji oahpaheddjiid iežaset gažaldagain, dan maid oahpaheaddjit ieža háliidit oahppat iežaset ohppiid ja oahpahusa ektui. Mihttu *Lesson Study*-bargovuogis lea ovdánahttit máhtu ja dieđu mii guoská oahpaheddjiid beaivválaš bargui ohppiiguin. Máhttu mii ovddiduvvo oktasaččat, juogaduvvo oktasašvuodas ja maidái stuorit ámmátlašoktasašvuodas. Dáinna lágiin ovddida oahpaheaddjiteama ja skuvla mii čađaha *Lesson Study* skuvlavuodut máhtoovddideami (Munthe 2015: 13). *Lesson Study* jurdda lea go áigu buoridit oahpahusa, de lea ávkkáleamos dan dahkat klássalatnjakonteavsttas (Stigler & Hiebert 1999). *Lesson Study* lea bargovuohki gos oahpaheddjiid ovttasbargooahppan

biddjojuvvo vuogádahkan (Munthe 2015: 13). Dát mielddisbukta ahte oahpaheaddjit mannet ovttas joavkun ja mearridit buoridit iežaset oahpahusa. Oahpaheaddjit lágídit oahpahusa, man gohčodit dutkandiibmun, maid sii plánejit, čađahit, áicet ja reflekterejit maŋnel. Mihttun lea ahte oahpaheaddjit galget oahppat movt oahppit ohppet.

3.1.1 Lesson Study vuodđojurdda

Munthe, Helgevold & Bjuland (2015) čilgejit vuodđojurdaga *Lesson Study* girjjis mii lea čállon veahkkegirjin “Teachers as Students” dutkanprošektii (dahje TasS- prosjektet, 2012-2015), man Stavangera Universitehta čađahii. Giehtagirji *Lesson Study i utdanning og praksis* lei veahkkegirjin TasSproševttas ja lea almmuhuvvon sierra giehtagirjin. Girjjis čilgejuvvo movt oahpaheaddjit geat barget *Lesson Study*-bargovugiin, čoagganit joavkun gos sii mearridit maid sii háliidit buoridit iežaset geavahas (dutkanemá). Mii sáhttit danne gohčodit barggu maid oahpaheaddji barget *Lesson Study* oktavuodas, muhtunlágan akšuvdnaoahppamiin. Lea oahpahusgeavahus dahje oahpahushárjehallan maid oahpaheaddjit dutket. Vuohki movt dat dahkkojuvvo lea ahte välljejuvvo oahpahusdiibmu dahje doaibma maid sii atnet “dutkan-diibmun”. Dutkandiimmu vuolggasadji lea čuolbma dahje fáddá mainna oahpaheaddjit háliidit bargat ja guorahallat. Oahpaheaddjit ráhkadit “dutkan-gažaldagaid ” čuolmma ektui, maid sii geahččalit vástidit oktasaš plánema, áicama ja digaštallama bokte. Dutkandiibmu plánejuvvo vuđolaččat. Oahpaheaddjit plánejit dárkilit dutkandiimmu, sii ohcet áššáigullelaš girjjálašvuoda ja oahpahusplánaid mat gullet fáddái maid galget oahpahit. Oahpaheaddjit digaštallet movt oahppit čovdet bargguid, ja mii sáhtta leat váttis oahppanproseassas. Dehálašoassi muttus lea go oahpaheaddjit ieža čovdet bargguid, ja árvvoštallet váikkuhusa iežaset välljejumis. Addá go bargu oahppanjuvssu buohkaide? Oahpaheaddjit plánejit movt áigot áicat oktavuoda gaskal oahpahusa (välljejumiid maid leat välljen, iežaset navdimiid ektui) ja váikkuhusa välljejumiin. Okta oahpaheaddji čađaha oahpahusa. Sii geat eai jodit oahpahusa, sii áicet. Maŋnel go oahpahus lea čađahuvvon de čoahkkana joavku digaštallat áicamiid ja ohppiidbarggu, mas vuolggasadji lea oahpahusa mihttu, dutkangažaldagat, maid leat oahppan bargguin ja mainna lea lunddolaš mannat viidásit (Munthe 2015: 15-16).

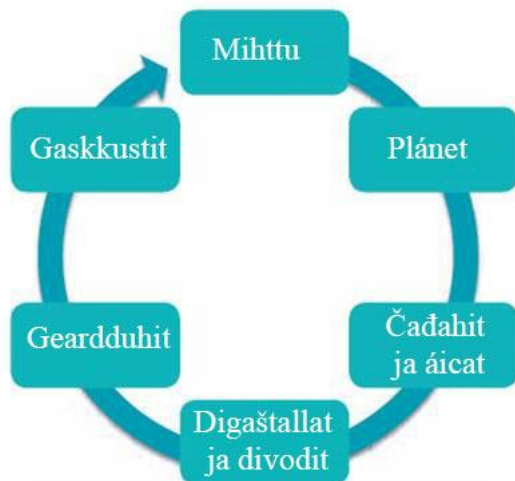
Lesson Study ii loahpahuvo ovttá oahpahusčađahemiin. Oahpaheaddji-joavkkus leat guokte välljejumi maid gaskkas sáhttet välljet. (1) Sii sáhttet čoahkkáigeassit maid leat oahppan, ja diedihit daid bargoustibiidda, dahje (2) sii sáhttet buoridit plánaid ja ođđasit čađahit oahpahusa eará jovkui, áicat váikkuhusaid rievdademiin ja dasto čoahkkáigeassit ja ovdanbuktit dáid.

Ovdalgo oahpaheaddjit välljejit dán guovtti gaskkas de leat sii digaštallan gaskavuoda gaskkal plánema, välljejami ja iežaset navdosiid ohppiid birra áicama ektui (Munthe 2015: 16).

Munthe, Helgevold & Bjuland (2015) girjjis gieđahallet eambo vuodđojurdagiid *Lesson Study*-bargovuogis, mat váikkuhit oahpaheddjiid oahppamii:

1. Oahpaheaddjejoavku hábme dutkangažaldagaid, dán bokte váldá *Lesson Study* vuolggasaji oahpaheddjiid dárbbuin ja ipmárdusain. Addá maid vejolašvuoda eará go joavkku perspektiivvaide ja vejolašvuoda čuoheat ja hástalit navdosiid, nu ahte earát sáhttet maid searvat áicamiidda ja digaštallamii.
2. Oahpaheaddjit ovttas plánejit oahpahusa maid áicet, áicamat maid mielddisbuktet oktasaš välljejami. Dát sáhttá maid dagahit ahte lea álkit leat kritihkalaš välljejamiid ektui. Seammás lea álkit oaidnit ohppiid ja čuozašusaid maid välljejamiid buktet.
3. Oahpaheaddjit plánejit dutkandiimmu dárkilit. Digaštallet navdosiid, árvvoštallet iešguđet lahkonašvugiid mat leat vejolaččat go galget čadahit dutkandiimmu gos iežaset hástalit atnit ođđa vugiid. Sii atnet ovdalaš vásáhusaid, plánaid ja girjjálašvuoda gos čujuhit ipmárdusa maid máhttet ovdalaččas, ja vižžet ođđa dárbbášlaš máhtu. Digaštallet dan maid sii jáhkket leat váikkuhussan iežaset välljejamiin, ja movt sii ráhkkanit dakkár váikkuhussaid ektui. Sii geahččaladdet bargguid ohppiide, ja árvvoštallet dáid kritihkalaččat. Maiddái digaštallet makkár gažaldagat ja máhcahusat ovddidit ohppiid oahppama ja ipmárdusa.
4. Dutkandiimmu addá oahpaheddjiide vejolašvuoda ovdánit, geahččaladdat ođđa oahpahušvugiid ja dutkat fágadidaktihkas ođđa fuomášumiid.
5. Plánenmutter sáhttá heivehit nu ahte oahppit leat mielde váikkuheamen, jus dat veahkeha ja lea dehálaš oahppanmihttui. Plánenmuddu lea dehálaš go lea áigi goas oahpaheaddji sáhttá oazžut ovdan iežas navdima ja sáhttá maid hirmástuvvat go oaidná mii boahá boadusin.
6. Oahpaheaddjit plánejit maid áigot áicat nu ahte ožžot vástádusa iežaset gažaldagaide ja makkár dáhtaid sii dárbbášit. Dáinna lágiin barget diđolaččat duodaštit ohppiid oahppama.
7. *Lesson Study* rahpá vejolašvuoda dasa ahte olggobeale fágaolbmot ja fágačeahpit allaskuvllain ja universitehtain sáhttet doarjut oahpaheaddji-joavkkuid čadaheamis ja plánemis. Dát addá vejolašvuoda ahte olggobeale olbmot sáhttet áicat dahje eará bargoustibat skuvllas dahje eará skuvllain. Mii maiddái viiddida oahpposuorggi ja ovddida oahpaheaddji-joavkku oahppama.
8. *Lesson Study* gáibida ahte oahpaheaddjit juogadit earáide dan maid leat oahppan. Dát ovddida oahppankultuvrra olles skuvllas ja oahpaheaddji čehppodaga.

Govva 3: Lesson Study

(Munthe ja earát 2013: 12).

Lesson Study sáhtta okto adnojuvvot teoriijan, muhto maid veahkkeneavvun movt reflekeret ja buoridit iežas oahpahusa. Dát modealla čujuha sihke oahpaheaddji ja oahppi oahppama ektui. Dutkangažaldagat dutkojuvvojit áicamiid bokte oahpahusas ja maiddái mañjel oahpahusa. Oahpahus rievdaduvvo fuomášumiid ektui, ja geahččaluvvo odđasit eará klássas (Munthe 2015). Dát modealla gáibida ahte oahpaheaddjis lea máhttu dutkamis ja dáidu jurddašit kritihkalaččat iežas oahpahusa ektui. *Lesson Study* čadaheapmi rievddada, boađusin lea ahte kvalitehta maid rievddada (Munthe 2015).

3.2 Akšuvdnadutkan

“Min oktasaš ipmárdus lea ahte mii jáhkkit ahte gávdnojit máŋga luotta mat dolvot máhttui ja ipmárdussii. Dakkár luodda, olu luottain, lea akšuvdnadutkan. Mii eat jáhke ahte lea deaivil juohke oktavuodas, ja ahte heive juohke sadjái ja buohkaide. Muhto dat lea luodda man čuovvut máŋgga oktavuodas. Mii diehtit ahte dat doalvu bohtosiidda mat leat odđa praktihkalaš čovdosat bargguide gos galgat olahit doainvaáigumušaid, nieguid ja mihtuid” (Tiller 2004: 15).

Balto deattuha ahte akšuvdnadutkanprošeakta lea sihke dárbblaš ja heivvolaš reaidu ovddidit sámi perspektiivvaid vuodđoskuvllas ja ovdaskuvllas (A. M. Balto 2008). Akšuvdnadutkan ii rehkenastojuvvo metodan muhto ollislaš dutkanlágideapmin (Tiller 2004). Akšuvdnadutkan lea oktasaš namuhus máŋgga suorgái main leat iešguđet árbevierut dahje motiivvat. Akšuvdnadutkamis lea fokus doibmii ja dutkamii dáid doaimmaid ektui. Jurdagat ja

fuomášumit šaddet dáinna lágiin ovtastuvvot bargohárjehallansurggiin sihke reflekšuvnnain bargohárjehallama ektui ja geahččaladdamiin bargohárjehallamis (Postholm 2007). Akšuvdnaduktan, seamma go eará dutkamat, gáibida systemáhtalaš ja dohkálaš duođastusa nu ahte bohtosat ja gávnus sáhtta leat olahanmutter kritihkalaš árvvoštallamii ja almmolaš digaštallamii (McNiff 2002). Steen-Olsen ja Postholm (2009) čujuheaba Kurt Lewinii gii gohčoduvvo akšuvdnaduktama «áhčči», son anii dajahusa “action research” juo jagi 1940. Steen-Olsen ja Postholm čujuheaba maid Carr ja Kemmis (1986) geat dadjaba ahte “albma” akšuvdnaduktamis leat doaimmit (dán oktavuodas oahpaheaddjit) geain lea dadjamaš, ja Stenhouse (1975) ges oaivvilda ahte olahusmearri lea ovdánahttit bagohárjehallama gos lea ovtadássásaš ovtasbargu dutki ja dutki doaimmi gaskkas. Leat doaimmit (oahpaheaddjit) geat mearridit movt ja maid sii áigot ovddidit iežaset bargohárjehallamis, muhto dutkit leat mieldeovddasvástideaddjit ja doaimmaoassálastit jođihit ovdáneami bargohárjehallamis (Postholm & Steen-Olsen 2009).

Akšuvdnaoahppan ja akšuvdnaduktan leat oalle odđa doahpagat skuvla- ja oahppooktavuodas. Čujuhuvvo ahte dát šaddet dehálaš doahpagat odđa čuohtejagis, ja fátmastit sániid dego pedagogalaš ovddidanbargu, skuvlavuđot árvvoštallan, iešárvoštallan ja siskkáldas árvvoštallan. Akšuvdnaoahppan lea “unnavieljaš” akšuvdnaduktamii. Lea olu seamma go vásáhusoahppan, muhto sáhtta dadjat ahte lea eambo reaidu ja njuolggut vuohki oahppat vásáhusain. Akšuvdna čujuha doaimma guvlui, mii skurbat vuogádaga, eardudit dahje bidjat dan garra lihastahkii. Akšuvdnaduktan “Teacher as researcher” doaba lea dovddus Stenhousesa dutkamis 70 – jagiin, ja lea ožžon nanu sajádaga. Goitge lea amas skuvlaoktavuodas (Tiller 2006: 43). Sáhtta dadjat akšuvdnaoahppama systemáhtalaš ovdánahttinbargun maid oahpaheaddjit dahket skuvllas. Akšuvdnaduktan ges dat maid dutkit ovddidit ovtas oahpaheddjiiguin ja skuvlajođiheddjiiguin skuvllas (Brekke & Tiller 2013: 49-51). Akšuvdnaduktamis lea akšuvdnaoahppan guovddáš doaba. Akšuvdnaoahppan lea oahppanproseassa mii dáhpáhuvvá akšuvdnaduktamis. Interaktiiva akšuvdnaduktan lea čoahkkedoaba, mii fátmasta sihke dutkama akšuvnna birra ja oahppama dáin akšuvnnain (Postholm 2007).

Akšuvdnaoahppama sáhtta dadjat oktilis oahppan- ja reflekšuvdnaproseassa mainna bargoustibat dorjot go áigumuš lea olahit juoidá. Akšuvdnaduktan veahkeha olbmuid doaimmahisvuodas ja lea veahkkeneavvu ovddidit ja rievdadit bargohárjehallama nu ahte šaddá buoret. Dáinna čilgehusain leat akšuvdnaoahppamis olu seammaláganvuodas go Carr ja

Kemmisa (1986) čilgehusas friddjaluoitindutkamis (Tiller 2006: 52; Carr 1986). Akšuvdnaoahppan lea čiekŋudanlahkoneapmi oahppanproblematihkas ovdalii bajilduslahkoneamis, ja dat sáhtta earuhit akšuvdnaoahppama dábálaš skuvlaoahpahusas (Tiller 2006: 53).

Tiller (2006) čujuha Carr ja Kemmisa (1986) golmma juogu pedagogalaš akšuvdnadutkamis. Soai earuheaba gaskkal teknihkalaš, praktihkalaš ja friddjaluoitindutkamis, gos dat maŋemus namuhuvvon dutkan sáhtta dohkkehuvvot albma akšuvdnadutkamin. Teknihkalaš akšuvdnadutkamis lea dat mii bohta olggobealde, mii meroštallá váttisvuoda ja guovllu proseassii. Skuvlla doaibmit šaddet mielčuovvut dutkiide, leat dutkit geat stivrejit proseassa. Praktihkalaš akšuvdnadutkamis lea ovttasbargu dutkiid ja oahpaheddjiid gaskkas viidát. Dutkiin lea joavkodigaštallan rolla ja sii movttiidahttet refleksiiva doibmii. Friddjaluoitin akšuvdnadutkamis váldet oahpaheaddjit ja skuvlajođiheaddjit oktasaš ovddasvástádusa iežaset oahppamis ja skuvllaovddideames. Sii bidjet áicama ja dáhpáhusaid oktavuhtii mikrodásis servvodatdássái ja servvodagas árvvoštallet ja gehččet skuvlla máilmmi servvodathábmejuvroma ektui. Proseassa dárbbáša bagadallama, muhto ii leat daddjon ahte bagadallan dárbbáša bohtit olggobealde. Hástalusat berrejit bohtit siskkáldasat ja bargiin. Dat mearkkaša ahte soames oahpaheddjiin dahje skuvlajođiheddjiin berre váldit bagadallandoaimma. Galgá mearriduvvot mearri oassálastistivrejupmái, kritihkalaš refleškuvdnii ja iskkademiid systematihkkii. Gos leat dutkit, geat váldet hástalusa ja hábmejtit proseassa olgguldas perspektiivvas (Tiller 2006: 49; Carr 1986).

Akšuvdnadutkan čađahuvvo ovttasbarggu ja kritihkalaš árvvoštallama bokte, maid oassálastit ieža leat čađahan nu ahte dáhpáhuvvá ámmátlaš ovdáneapmi joavkorefleškuvnna, dáhpáhusa, árvvoštallama ja ovdáneami bokte bargohárjehallamis. Akšuvdnadutkama mihttu lea ovdánahttit bargohárjehallama, buvttadit máhtu ja dokumenteret rievdadusproseassaid ja buoriduvvon práksisa (Tiller 2004: 150). Akšuvdnadutkit dutket ovttas doibmiiguin bargohárjehallamis, ja dutkamis lea vuodđopremissa ahte boađus mii oppastuvvo, galgá bohtit ávkin doibmiide muhtun ládje. Akšuvdnadutkamii ii leat dihto dáhtačohkkenvuohki, muhto iešguđet vuogit mat adnojuvvojit lunddolaččat dilálašvuoda ektui. Oassálastti áican lea vuohki mii dávjá adnojuvvo akšuvdnadutkamis. Akšuvdnadutkama metoda digaštallamis ii berre ovttage metoda lihccut. Dađis eanet máhttu oahpaheddjiin lea metodaid birra, dađi buorebut máhttet ollašuttet dutkan- ja oahppanproseassa (Tiller 2006: 48).

3.2.1 Oahpaheaddjidutki klássalanjas

Stenhouse (1975) dadjá ahte ii leat doarváii ahte oahpaheaddji bargu dutkojuvvo, muhto oahpaheaddji maid dárbbáša dutkat iežas barggu. Stenhouse oaivvilda ahte oahpaheaddji lea buoremus dutki iežas klássalanjas, go dovdá buoremusat iežas ohppiid historjjá ja duogáža (Stenhouse 1975). Dan doarju maid McNiff (2002) go oaivvilda ahte lea dárbu práksisvuđot dutkamii mas lea vuolggasadjin oahpaheaddjibargu, maid oahpaheaddji ieš dutká (McNiff 2002).

Árbevirolaš kvalitatiiva klássalanjadutkamis dahje skuvladutkamis lea váldojuvvon vuolggasadji čulbmii oahppan- ja oahpahasproseassain mat doibmet klássa oktavuodas. Viidasit galget adnojuvvot heivvolaš teoriját mat čuvgejit oassálasti perspektiiva. Áigumuš árbevirolaš kvalitatiivva klássalanjadutkamis lea inspireret ja initieret digaštallat, nu ahte bargohárjehallan ovdána ja šaddá buoret (Postholm 2007). Postholm (2007) earuha interaktiivva akšuvdnadutkama árbevirolaš kvalitatiiva dutkamis, áigumuš lea rievdadit ja buoridit práksisa dutkkadettiin (Marit ja earát 2016). Pedagogalaš akšuvdnadutkama meroštallan huksejuvvo didaktihka meroštallama nala, mii mielddisbuktá ahte dulkot didaktihka praktihkalaš-teorehtalaš bargoproseassan, nugo teorehtalaš disipliidnan. Dat mearkkaša ahte didaktihkka ferte ohppojuvvot oassálastima, čađaheami, systemáhtalaš reflekterema ja guovddáš doaimmaid bokte oahpaheaddjeámmáhis. Seamma sullasaš váldomeroštallan lea akšuvdnadutkamis, dutkan meroštallojuvvo systemáhtalaš, ámmátlaš, praktihkalaš- teorehtalaš bargo- ja ovdánanproseassan. Dutkama ulbmi lea ovdánahttit oahppodoaimma, ja olahit odđa máhtu systemáhtalaš guorahallamiid ja áššáiguoskevaš proseassaid duodaštusa bokte (Hiim 2010: 48).

Go oahpaheaddjit barget ovttas dutkiiguin ovdánahttit iežaset bargohárjehallama, dalle dahket sii dutkan searvevuoda. Tiller namuha ahte dutkansearvevuodta mielddisbuktá ahte dutkit ja dutki doaibmit ovttasbarget mihttomielalaččat ovddidan- ja oahppagažaldagaid ektui. Dutkansearvevuodas barget buohkat ovttas ovddidit máhtu ja máhttoodasteami. Sávaldat ođastahttimii lea oahpaheaddjis, vuolggasadji bargohárjehallama sávaldagain ja dárbbuin lea ovdánahttit oahpaheddjiid ja dutkiid oktasaš čuolmmaid. Bargu álggahuvvo guorahallat otná dili, čilget sávahahtti dili, plánet akšuvnnaid/doaimmaid nu ahte olaha mihtuid. Manjel akšuvnnaid gehččojuvvo olles proseassa dan ektui ahte leago joksán mihtuid ja leago dolvon sávahahtti geidnui, vai šaddá go odđa doaibmabijuid bidjat johtui. Johtit gaskkal teorijja ja práksisa lea oassi proseassas (Postholm & Steen-Olsen 2009).

Tiller deattuha McGill ja Beaty oaivila ahte ovttasbargojoavku lea dehálaš eaktu akšuvdnaoahppamis (Tiller 2006: 55).

Guovddáš momeanttat akšuvdnaoahppamis lea ahte doaibmi (dán oktavuodas oahpaheaddji) divvu gažaldagaid bargohárjehallamii, bidjat johtui doaimma (akšuvnna), čuovvu proseassa ja reflektere doaimma dáhpáhusaid (Brekke & Tiller 2013: 51). Brekke ja Tiller (2013) čujuheaba Jack Whiteheada gažaldagaid maid lea ovddidan oahpaheddjiide geat galget dutkagoahhtit iežaset bargohárjehallama:

- Mii lea du čuolbma?
- Manne lea dá du čuolbma?
- Maid jáhkát ahte sáhtát dáiinna dahkat?
- Makkár dieđuid fertet čoaggit nu ahte dat sáhttet veahkehit du ipmirdit dan mii dáhpáhuvvá?
- Movt sáhtát čoaggit dáid dieđuid?
- Movt sáhtát iskat ahte du árvoštallan das mii dáhpáhuvvá, lea doallelaš?

Dáid gažaldagaid vuodul lea álkít oahpaheddjiide oaidnit ovdáneami, ja juste manne dat lea dehálaš.

Carr ja Kemmis leaba ovddidan Lewina modealla mii čájeha akšuvdnadutkanproseassa iešguđet dásiid ja čilgejuvvo spirála hámis. Dásit leat plánen, doaibma, áican ja reflekteren rievdadusaid ektui sosiála dilálašvuodas. Bargu ii bisán refleksuvnnain muhto lea vuoddu ođđa doaimma plánemii. Modeallas deattuhuvvo kollektiivlaš refleksuvdna mii šaddá čanastahkan dasa mii lea dahkkon, ja dat mii galgá plánejuvvot. Reflektrema bokte háhká ođđa máhtu das mii dáhpáhuvvá báruhárrjehallamis. Vaikko gávdnojit mánggat suorggit akšuvdnaoahppamis/akšuvdnadutkamis, lea goittotge nu ahte dain leat oktasaš dovdomearkkat. Dovdomearka lea ahte doaibma ja ipmárdus mannet juogalágán birrajohtui. Birrajohtu mii ii noga, dannego olu gažaldagat bohciidit mat čujuhit ođđa doibmii (Brekke & Tiller 2013: 51-52).

Go oahpaheaddjit áigot ovddidit iežaset bargohárjehallama, dalle sii eai leat dušše áici hárrjeheaddjit, sis leat olu vásáhusat skuvllas maid ala huksejit ođđa máhtu. Sii fertejit leat aktiivvalaččat iežaset bargohárjehallamis, nu ahte sii sáhtte johtit lagamus ovdánanavádahkii (Vygotskij 1978: 86). Dat gáibida ahte oahpaheddjiin lea dáhttu oahppat bargohárjehusas, ja ahte sii háliidit dahkat buori oahpaheaddjibarggu. Vygotsky oaivvilda ahte duogábealde jurdaga lea alo dovdu dahje dáhttu, ja ollislaš ipmárdus nuppi jurdagis lea vejolaš, dušše ahte don

ipmirdat nuppi dovduičuohcci dahje dáhttovuođu. Oahpaheaddji berre leat lahka nu ahte fuomáša ohppiid sániid, jurdagiid ja motivašuvnna (Vygotskij 2001: 190). Go oahpaheaddji lea lahka, áicil ja dutki, dalle fáhte buot áicamiin, čálistemiin ja reflekteremiin. Tiller čilge golbma dutkanparadigma. Vuosttas lea ”čoaska gaska”. Dutki ii leat doppe gos dutkojuvvo ja sus lea objektiivvalaš rolla. Nubbi lea “siskkáldas oaidninguovlu”. Dutki váldá saji dutkansuorggis ja leat doppe gos dutkojuvvo. Goalmmát lea “dutkansearvevuhta”. Dutki lea ieš mielde dutkansuorggis doaibmin ovttas earáiguin, ja lea vejolašvuhta sihke rievdadusaid dahkat ja váikkuhit ovdáneami oahppamis. Dat leage dovdomearka akšuvdnadutkamis (Tiller 2004: 50-51). Mu dutkanrolla lea dat maid Tiller gohčoda dutkansearvevuhtan.

Akšuvdnadutkanvuohki lea lunddolaš välljejummi mus go välljejin atnit *Lesson Study*-bargovuogi iežan dutkamis, go sávaldat lea oaidnit rievdadusa. Mu dutkamuša vuolggasadji lea dutkat iežan bargohárjehallama ovttas bargoustibiiguin *Lesson Study*-bargovuogi bokte. Dutkamis mii ovdánahttit ja duođaštít pedagogalaš duovdaga iežamet barggus. Dakkár dutkan, mii gáibida ovttasbarggu mánggain doibmiin (dán oktavuodas sáhttet leat sihke oahppit, oahpaheaddjit ja earát) gáibida maid čanastumi sidjiide geat oassálastet dutkamis (Hiim 2010). Earenoamážiid dehálaš lea munnje gulahallan ja oktavuolta ohppiiguin, bargoustibiiguin, jodiheddjiiguin ja váhnemiiguin iežan barggu ja dutkama oktavuodas. Dakkár dutkanprošeavtta dohkálašvuhtii lea dehálaš ahte dutkanbarggus lea mearkkašupmi sidjiide geaidna dat guoská, ovdamearkka dihte skuvlii ja profeshuvdnii (Hiim 2010). Mu dutkanprošeavttas lea mihttu ovdánahttit profeshuvdnamáhtu. Iskkadeamit dahkkojuvvojit systemáhtalaččat ja ovdánahttinvuogi mielde ovttas ohppiiguin ja bargoustibiiguin. Dát šaddá didákttalaš akšuvdnadutkanprošeakta mas lea fokus guovddáš didákttalaš hástalusat dihto fágasuorggis joatkkaskuvllas.

3.2.2 Dutkat iežas skuvllas

Deháleamos ágga manne mun välljen čađahit prošeavtta iežan skuvllas, lea go mii leat fágaossodagas ángiris ja máhttoresursa sámegielaoahpaheaddjit geat háliidit ovddidit sámegieloahpahusa ovttas ja ovttasbarggu bokte earáiguin. Dáinna vuoiññain ja bargguin mii dáhkko lea vejolaš ovddidit olles sámegielossodaga, nu ahte fágalaš ovdáneapmi addá vuodu beroštupmái ja ángirvuhtii, sihke oahpaheddjiide ja ohppiide. Mu sávaldat lea ahte dát prošeakta movttiidahttá ja váikkuha ovdáneami skuvlabirrasis. Sáhttet čuožžilit vuostehágut go dutká iežas skuvllas. Go lea ieš okta oassi dan kultuvrras maid galgá iskat, ja dáinna lea

“čalmmeheapme” iešguđet beliide, mii sáhtta leat hástaleaddji. Bargohárjehus eará skuvllain addá munnje buohtastahttinuođu maid ferten atnit diehtomielaččat iežan dutkanrollas. Dutkanproseassas lea dehálaš leat áicil ja kritihkalaš makkár iešguđet relašuvnnaide lihtoda , ja movt dat sáhtta váikkuhit bohtosa. Lea dehálaš dutkamis gieđahallat reflessiivvalaš miellaguottuin buot osiid čađaheamis. Ollašuhttet čađačuovgi čilgehusaid, analysametodaid ja dulkomiid, maidđái oažžut earáid lohkat čálalašmateriála, sihke bargoustibiid geat leat fárus dutkamis ja earáid geat leat olggobealde dutkama, dalle sáhtta boadus leat doallelaš.

3.2.3 Validitehta ja reliabilitehta

Validitehta ja reliabilitehta mearkkaša kvalitehta dutkanproseassas. Validitehta lea, go lea oktavuoha gaskkal metoda mii lea adnojuvvon ja das mii galgá gávnojuvvot. Leago dutkan jáhkehahti ja dohkálaš. Earuhuvvo maid siskkáldas ja olgguldas dohkálašvuoda. Siskkáldas dohkálašvuoha mielddisbuktá ahte sáhttit go mii dadjat sivas ja čuozašusas lea čanus. Deháleamos lea ahte oahpaheaddjidutki reflektere kritihkalaččat daid molsašuvvamiid mat gávnojit. Olgguldas dohkálašvuoha lea movt sáhtta oppastit gávdnosiid jovkui maid ii leat dutkan (Postholm 2011: 126-127).

Reliabilitehta mearkkaša ahte galgá leat luohtehatti. Luohtehahttinuohta lea dan birra ahte sáhttago jáhkkit ahte oahpaheaddjidutki lea bargan buori barggu iskkademiin. Dat mearkkaša ahte oahpaheaddjidutki bargá vuđolaš barggu dáhtačoaggimis, registreremis ja čállimis, analyseremis dahje gávdnosiid ovdanbuktimis. Dat maid oahpaheaddjidutki sáhtta dahkat lea reflekteret makkár váttisvuodát sáhttet čuožžilit (Postholm 2011: 129).

Akšuvdnadutkan mielddisbuktá ahte oassálastit guhkit áigge akšuvdnadutkamis nu ahte oažžu mánggadáfotvuoda. Mu dutkamis lea dehálaš ahte oahpaheaddjit geat leat mielde dutkamis, leat maid mielde dulkome dáhtaid ja bagadalli dahje dutki lea veahkin iskamen dáhtaid. *Lesson Study*-bargovuohki veahkeha oahpaheddiid systematiseret ovttasbarggu, mii maid álkida ovttasbarggu ja analysa.

3.2.4 Etihkalaš hástalusat

Akšuvdnadutkan bohciidahtta etihkalaš hástalusaid olles dutkanproseassas. Hástalusat, čuolmmat dahje váttisvuodát mat bohciidit dutkkadettiin, leat dávjá ehtalaš bahkadas. Dewey ja Tufts (1932) oaivvildeaba ahte juohke gažaldat mii lea olbmuid ovttasdoaimama birra, dain

lea ehtalaš oalli. Oahppanservvodagas lea etihkka ja morála skuvlla siskkáldas eallima birra, geahčastat oassálastimii ja mielváikkuheapmái, skuvlla fágalaš sisdollui, ja dan ektui ahte skuvlla lea servvodatinstitušuvdna (Postholm & Steen-Olsen 2009). Akšuvdnadutkamis šaddá luodda váccidettiin, ja lea dehálaš váldit vuhtii etihkalaš čuozašaid. Dat mii dáhpáhuvá klássalanjas dat šaddá oainnusin gehččiide. Leat olu gažaldat mat fertejit jurddašuvvot mat gusket dasa ahte oahpaheaddjis lea jávohisvuodageatnegasvuohta, go klássalanjas leat olggobealde geahččit (Ulvik ja earát 2016: 31).

Mu rolla dán dutkanprošeavttas lea bagadallat *Lesson Study*-bargovuogi ja čállinoahpahusa mieloahpaheddjiide, ja leat dábálašoahpaheaddjin oahpahas ja dutkin dutkanprošeavttas. Mu mielas lea lunddoleamos dilli dutkanprošeavttas go mu rolla lea seamma go eará oahpaheddjiid dutkkadettiin. Klássain, mat leat mielde dutkanprošeavttas, leat unnán oahppit.

Mun lean ožžon mieđáhusa oahpaheddjiin, ohppiin ja sin váhnemiin geat leat mielde dutkanprošeavttas. Buot filmmat ja eará dieđut sihkkovuođit maŋŋel go lean geargan dáinna dutkanprošeavttain.

4. Dutkamuša čađaheapmi

Dutkan dáhpáhuvvá Sámi joatkkaskuvllas, fidnofágasuorggi sámegieloahpahusas. Leat guokte oahppijoavkku mielde dutkanprošeavttas. Oahppit vázzet duodje-, huksenteknihkka- ja industriijateknihkkaohppoprográmmain, sii leat golmma iešguđet klássas muđui. Sámegieloahpahusas leat huksenteknihkkaohppoprográmma oahppit ovtta singuin, geain lea sámegiella 1(vuosttašgiella) ja sámegiella 2 (nubbingiellan). Oktiibuot gávcci oahppi klássas. Guđas sis serve dutkanprošektii, sii leat aivve bártnit. Nuppi joavkkus leat duodje- ja industriijateknologiijaoahppoprográmma oahppit, sis lea buohkain sámegiella vuosttašgiellan. Joavkkus leat golbma nieidda ja golbma bártni, buohkat serve dutkanprošektii. Fidnofága ohppiin lea sámegieloahpahus guokte diimmu vahkkui, mii dagaha ahte dát čállinproseassa manná guhkit áiggi badjel. Goappáge klássas leat njeallje akšuvnna, dutkandiimmu. Dutkanprošeakta bistá guovvamánus miessemánnui, goappáge klássas lea njeallje vahkku čállinoahpahus, ja gaski bohtet eará doaimmat man dihte gahččá sámegieloahpahus eret muhtun vahkkuid. Dát lea dábálaš fidnofága sámegieloahpaheaddji oahpahusdilli, go leat dušše guokte duppaldiimmu vahkkui, jus juste dan beaivvi go lea sámegieloahpahus boahtá eará doaibma, de mañiduvvo sámegieloahpahus eará, mañit vahkkui. Sáhttet šaddat guhkes gaskka oahpahusain.

Mu akšuvdnadutkan álggii go ovdanbukten *Lesson Study*-bargovuogi birra oahpaheddjiide geat leat mielde prošeavttas. Ledjen ovdal jearran guovtti oahpaheaddjis searvat dán dutkanprošektii, ja ledjen sudnuide sádden čállosiid *Lesson Study* birra. Duogáš dása go juste sudnos jerren searvat prošektii, lea go mii bargat fidnofága sámegieloahpahusain. Mii oahpaheaddjit leat ovdal digaštallan olu čuolmmaid birra, mat mis leat leamaš guhkit áigge oahpahusas. Dat čuolmmat leat mus čađat leamaš jurdagis go álgen plánet dutkanprošeavtta. Ovdanbuktimis čilgejin *Lesson Study*-bargovuogi ja duogáža, ja mii oahpaheaddjit digaštalaime iežamet čuolmmaid oahpahusa ektui. Mañjel ovdanbuktima plánegođiimet oahpahusa fáttá, sisdoalu ja čađaheami, ja juogadeimmet doaimma oahpahusa ektui.

Lesson Study galgá leat midjiide veahkkeneavvu bargoproseassas, mii veahkeha systemáhtalaččat bargat. Mu mieloahpaheaddjit dán dutkanprošeavttas leigga hui movttegat ja áŋgirat álgit bargat dáinna prošeavttain. Sudnos lei stuora dáhttu čađahit dán prošeavtta guovtti klássas. Skuvlajodíheaddjit leat positiivvalaččat go mii oahpaheaddjit dutkat ja čađahit dakkár dutkanprošeavttaid. Mii leat buot oahpaheaddjit skuvllas čađaheamen ovttá eará skuvlavuđot ovdánahttima mii gullá árvoštallamii, ja mii manná májgga jagi badjel. Vuosttaš oassi *Lesson Study* birrajođus leat golbma plánenguovllu: 1) Plánet čuolmma dahje fáttá. 2) Plánet

oahpahasdiimmuid / dutkandiimmuid. 3) Plánet dutkančuolmmaid ja áicama (Munthe 2015). Akšuvdnadutkama plánoasis deattuhuvvo bidjat gažaldaga iežas bargohárjehallamii ja dan dutkat. Gažaldagat mat leat vuodđun akšuvdnadutkama plánemis leat: 1) Maid áiggun ovdánahttit? 2) Manne ovdánahttit juste dán? 3) Movt galgá čadahit ovdánanproseassa? (Brekke & Tiller 2013: 52-53). Diet áššit leat geaidnočujuheaddjit ja vuodđun min plánenbargui. Vuosttaš lávki oahpahusa plánemii, lei gávdat fáttá oahpahussii. Mii ovttasrádiid oahppaplána vehkiin gávnaheimmet ahte mii plánet ja čadahit oahpahusa bargoohcama, CV ja bargojarahallama fáttás. Dát válljejuvvo lei dannego mis leat guhki áigge leamaš hástalusat motiveret ohppiid čállit čállošiid sámegeallii, go sii eai oainne ávkki dakkár bargguin. Mii válljiimet juste bargoohcama, dannego sii galget dan oahpahusas oaidnit ávkki go leat nuppi jagi oahppit, maiddái dannego sii galget dán giđa čállit ohcama bargohárjehallamii.

Mii válljiimet bargat čállinstrategiijaiguin oahpahusas go dutkamat čájehit ahte go ovdánahtta ohppiid čállinstrategiijaid iešguđet osiin čállinproseassas, de dat addá ohppiide eanemus oahppanjuvssu čállinproseassas. Buorre vuohki lea bargat eksplisihta nu ahte ovdánahtta ávkkálaš čállinstrategiijaid mat ovddidit ohppiid čállinmáhtu. Čállinmáhttu ovdána dásis dássái, vuosttaš čállinoahpahusa rájes gitta dassái go oahppit galget máhttit čállit čállošiid main lea dihto hápmi ja sisdoallu (Kvithyld 2014). Mun atnen hui olu áiggi plánedettiin oahcá dieđuid ja dutkamušaid čállinoahpahusa birra mii buktá eanemus oahppanjuvssu ohppiide.

Oahpahus lea plánejuvvon gávccii diimmu goappáge jovkui, ja dat manná mánggaid vahkkuid badjel goabbáge klássas. Leat guokte diimmu hávális oahpahus, ja dán guovtti diimmu gaskkas lea 10 minuhta boddu. Okta oahpahasdiibmu bistá 45 minuhta. Dát dutkanproseassa manná guhkitáiggi badjel. Buorre akšuvdnadutkan čadahuvvo guhkitáiggi badjel, ja mielde buktá ahte indiviidat ovdánahttet iskkadanmáhtu, ja ahte ásaheavvon iskkadan- ja reflekšuvdnaovttasbargu bargosearvevuodas (Hiim 2010).

Vahkku ovdal go álggaheimmet proševtta, dalle čilgiimet ohppiide proševtta birra ja sáddiimet dieđuid ohppiid mielde ruoktot váhnemiidda. Klássalanjas lea filbmejuvvon, muhto oahppit eai háliidan sin galgá filbmet. Mii šiehtaimet ahte lea dušše oahpaheaddji gii filbmejuvvo, muhto sin jienat gal gullojit filmmas. Ipada mii ceggiimet nu ahte filbme oahpaheaddji, muhtomin gal nubbi oahpaheaddji doalai filbmenrusttega go filbmejuvvi.

Vuosttašoahpahusa jođihan mun, ja mieloahpaheaddjit áicaba. Dán oahpahusas mii leat šiehtadan ahte mii áicat, movt dát bargovuohki váikkuha ohppiid motivašuvnnii. Mii doaibmá

bures ja movt fertet rievdadit, vai buorrána oahpahas motivašuvnna ektui. Oahpahas ovdanbuktin čadahuvvo távvalis PowerPoint- digitálareaiddu bokte, ja seamma dokumeantta ožžot oahppit Teamsa bokte. Teams lea digitála gulahallan- ja bargoreaidu maid mii atnit joatkkaskuvllas. Teamsa bokte oahppit ožžot dieđuid ja oahpahasmateriálaid, ja sii sáhttet maid ieža dan bokte buktit dan maid čállet oahpahasas oahpaheaddjái.

Vuosttaš oahpahas álggahuvvo čilget maid oahppit galget dán prošeavttas bargat. Oahpahas sisdoalus leat iešguđetlágán barggut, nugo oanehis čállinbihtát maiddá lea biddjon áigemearri, ságastallanbihtát, teaksta, oanehis filbma, rollastoahkan ja iešárvoštallan. Mii álggahit jurddačállimiin mii lea oktagaslašbargu. Oahppit galget čállit buot maid jurddašit bargoohcama birra, eaige galgga beroštit riektáčállimis. Go leat geargan čállimis, de galget ságastallat nuppiin fáttá birra. Boahhte lávki lea ahte buohkat čálistit juoidá fáttá birra lihppui, buohkat bidjet lihu távvalii gitta. Dáin lihuin mii ráhkadit jurddakárta, oahpaheaddji lohka jitnosit buot lihuin cealkagiid fáttá birra, mii lea vuodđun oktasášságastallamii fáttá birra. Boahhte lávki lea gažaldat “Man olu dieđuid sáhtta bargoaddi gávdat du birra ovdal jearahallama?”, dán bargobihtá galgaba guovttes ja guovttes ovtta digaštallat ja čállit. Dan mañnel galgá juohkehaš oktagaslaččat čállit iežas bargovásáhusaid, ja makkár fitnodagas lea bargan. Go strategijja lea ahte mii geahččat oanehisfilmma bargojearahallama birra, filmma vuodul galget oahppit fuomášit movt ii berre láhttet bargojearahallamis. Dalle galget guovttes ja guovttes ovtta lohkat artihkkala Aftenpostenis mii bagadallá movt galgá láhttet bargojearahallamis. Juohke joavkkus lea sierra oassi maid leat lohkan. Go leat lohkan osiid artihkkalis de galget earáide muitalit cavgilit movt lea vuogas láhttet bargojearahallamis. Lávki viidasit lea ahte oahppit galget čálistit álggos oktasáččat makkár buorit ja heajos iešvuodát sus leat ja de ovtta ságastallat dáid birra earáiguin. Viidasit mii bargat modeallateavsttaiguin ja strategijjaiguin mat ovddidit čállima, nugo ovtta čállit távvalis, evttohusat cealkkahábmemei, responsa nuppiin ohppiin ja oahpaheaddjis ja čálloa divodemiin. Loahpas lea rollastoahkan bargojearahallamis ja iešárvoštallan olles proseassas. Oahpahasas mii deattuhit ovttasbarggu ja ságastallama. Vygotsky oaivvildii ahte oahppan mii dáhpáhuvvá ovttasdoaimmamis lea dehálaš ovttaskas olbmui, go dat maid oahppá das ovdánahtta olbmo eanet, go veahkki maid son oažžu nuppis (Bråten ja earát 1996).

Mañnel oahpahasas mii oahpaheaddjit reflekteriimet, movt oahpahas orui manname ja makkár rievdadusat dárbbášuvvojit boahhte oahpahussii. Dan vuodul plánet odđa oahpahasas ja áicamiid. Nu mii čadahit olles plánejuvvon oahpahasas dáinna klássain. Go leat geargan olles

oahpahasprošeavttain vuosttaš joavkkuin, de mii álgit ođastit oahpahusa áicamiid vuodul maid leat dahkan oahpahasas. Nuppiin klássain čadáhít seamma ládje oahpahusa go ovddit klássain, muhto leat rievddadan oahpahusa sisdoalu iežamet áicamiid ja reflekšuvnnaid vuodul. Mii áicat maid nuppi joavkku oahpahusa, ja maŋjel oahpahusa reflekteret doaimmai go min rievdadus ohppiid motivašuvnna ektui.

Dat maid mii rievdadeimmet nuppi joavkku oahpahussii lea PowerPointa mii galgá oahpahasas čájehuvvot ja mii stivre oahpahusa. Mii bijaimet unnit teavstta, ja lasihit jietnafiillaid, omd. oahppoplána mihtuid heivehit ja oanidit nu ahte ohppiide lea álkit ipmirdit sisdoalu. Bidjat oanehis áigemeari juohke bargui, omd logi minuhtta áigi lohkat ja vihtta minuhtta áigi ságastallat jna. Mii heivehit strategijaid vuohkkasit ortnetvurru, konkretiseret oahppomateriála ja bargobihtáid. Rievdadit oahpaheaddji bargovuogi ja gulahallama oahpahasas, nu ahte oahpaheaddji galgá dihto vugiid mielde ohppiiguin gulahallat ja sin bagadallat. Ohppiid čohkkán organiserejuvvo eará ládje. Mii heivehit nu ahte oahppit leat eambo mielde váikkuheamen iežaset oahppamii.

4.1 Materiála čohkken

Dáhtačohkken lea váldán gávccii oahpahasvahkku, ja čohkkejuvvui áicama, filbmema ja reflekšuvnnaid bokte. Eanas materiála leat oahpaheddjiid reflekšuvnnat ja digaštallamat oahpahusa birra.

Áican, video, logga ja jearahallan leat vuogit movt systemáhtalaččat čohkket materiálaid oahpahasdilálašvuodas (Brekke & Tiller 2013: 54). Lean välljen áicama atnit iežan dutkanprošeavttas dannego dat heive bures *Lesson Study*-bargovuohkái ja akšuvdnadutkamii. Mii oahpaheaddjit geat eat jođihan oahpahusa, áicáimet dilálašvuoda ja reflekteriimet maŋjel oahpahusa áicamiid ektui. Oahpahas lea filbmejuvvon, oahppit eai háliidan ahte sii galget oidnot filmmas, gullo dušše sin jietna. Šiehtaimet nu ahte filbmejuvvui čadat oahpaheaddji ja távvala guvlui.

Tabella 1: Oppalaš govva diehtogálduin, empirijas, áiggis, akšuvnnain ja doaimmas.

Akšuvdna	Diehtogáldot	Viidodat / oassálastit	Áigi dieduid čohkkemis
Plánen	Dutkama birra ja oahpahasplánen Dutkanbeaivegirji PowerPoint	3 oahpaheaddji ½ siidu	25.01.2018 15.02.2018
Vuosttaš Dutkandiibmu Reflekšuvdna Rievdadus	Transkriberejuvvon oahpahas ja oahpaheddjiid reflekšuvnnaid filbmen. Dutkanbeaivegirji	3 oahpaheaddji 6 oahppi (huksenfága) ½ siidu	05.02.2018 2 oahpahas-diimmu (90 min.)
Nubbi Dutkandiibmu Reflekšuvdna Rievdadus	Transkriberejuvvon oahpahas ja oahpaheddjiid reflekšuvnnaid filbmen. Dutkanbeaivegirji	3 oahpaheaddji 6 oahppi (huksenfága) ½ siidu	12.02.2018 2 oahpahas-diimmu
Goalmmát Dutkandiibmu Reflekšuvdna Rievdadus	Transkriberejuvvon oahpahas ja oahpaheddjiid reflekšuvnnaid filbmen. Dutkanbeaivegirji	3 oahpaheaddji 6 oahppi (huksenfága) ½ siidu	19.02.2018 2 oahpahas-diimmu
Njealját Dutkandiibmu Reflekšuvdna Rievdadus	Transkriberejuvvon oahpahas ja oahpaheddjiid reflekšuvnnaid filbmen. Dutkanbeaivegirji	3 oahpaheaddji 6 oahppi (huksenfága) ½ siidu	26.02.2018 2 oahpahas-diimmu
Vuosttaš (nuppi klássas) Dutkandiibmu Reflekšuvdna Rievdadus	Transkriberejuvvon oahpahas ja oahpaheddjiid reflekšuvnnaid filbmen. Dutkanbeaivegirji	3 oahpaheaddji 6 oahppi (duodj- ja industriijateknologiiija) ½ siidu	06.03.2018 2 oahpahas-diimmu
Nubbi	Transkriberejuvvon	3 oahpaheaddji	20.03.2018

Dutkandiibmu Reflekšuvdna Rievdadus	oahpahas ja oahpaheddjiid reflekšuvnnaid filbmen. Dutkanbeaivegirji	6 oahppi ½ siidu	2 oahpahas- diimmu
Goalmmát Dutkandiibmu Reflekšuvdna Rievdadus	Transkriberejuvvon oahpahas ja oahpaheddjiid reflekšuvnnaid filbmen. Dutkanbeaivegirji	3 oahpaheaddji 6 oahppi ½ siidu	10.03.2018 2 oahpahas- diimmu
Njealját Dutkandiibmu Reflekšuvdna Rievdadus	Oahpahas Dutkanbeaivegirji	3 oahpaheaddji 6 oahppi ½ siidu	21.05.2018
Loahpalaš reflekšuvdna	Transkriberejuvvon oahpaheddjiid reflekšuvdna loahpalaš reflekšuvdna	3 oahpaheaddji	31.05.2018

4.2 Áican

Go atná oassálasti áicama vuohkin, mielddisbuktá dat ahte dutki ferte ieš leat das dutkkadettiin. Go dutki lea oassálasti áici de šaddá okta oassi dan birrasis mii dutkojuvvo, ja sin gean áicá sii dihtet mii dáhpáhuvvá. Dutki ferte čielggadit makkár rolla sus galgá leat oassálasti áicamis. Oassálastti áican lea earenomáš ávkkálaš dutkat dáhpáhusaid ja proseassa mat mannet oanehis áiggi badjel ja mat geardduhuvvojit dávjá (Johannessen 2016).

Áici oassálasti mielddisbuktá go dutki sihke áicá ja ovdánahtta oktavuoda informánttaide. Dát lea dábálaš rolla akšuvdnadutkamis, gos dutki aktiivvalaččat ja rabasvuodain geahččala buoridit sosiála vuogádaga. Ollislaš oassálastti lea dakkár ahte dutkis lea juo ovdalaččas rolla dilálašvuodas, muhto dutkama ulbmil lea čiegus informánttaide. Dát ii leat dábálašvuohki akšuvdnadutkamis (Tiller 2004).

Áicamat dán dutkanprošeavttas leat *Lesson Study*-bargovuogi vuodul čadahuvvon, ja áicamat leat dan ektui movt bargovuogit ja fáttát motiverejit ohppiid sámegielačállimii. Goalmmát ja

mearkkašahtti oassi *Lesson Study*-bargovuogis lea plánet áicamiid. Oahpaheaddjit digaštallet masa berrejit leat áicilat (Munthe 2015). Oahpaheaddji *Lesson Study*-bargovuogis ii galgga leat oassálastti áici. Oahpaheaddji, gii ii oahpat, lea dušše áici. Sii eai galgga oahpahit, eaige seaguhit oahpahussii. *Lesson Study*-bargovuogis lea dehálaš ahte leat eanet čalmmat geat oidnet. Japanis gohčodit su gii áicá, liige čalbmin oahpahusas (Munthe 2015).

Lea dehálaš earuhit áicama ja dulkoma. Áicannotáhtta galgá sisttisoallat dan mii dáhpáhuvvá, čilget ohppiid láhttema. Dulkon lea go geahččala árvvoštallat manne dagai oahppi nu go dagai. Go oahpaheaddjit áicet de lea dehálaš ahte čállet neutrála áicamiid (Munthe 2015).

Dokumenteret áicama filbmema bokte sáhtta dáhpáhuvvat ámmátlaččat dahje ahte áici filbme. Filbmen sihkarastá dokumentašuvnna sihke lihkadeami, gorutgiela ja hupmama, ja dokumentere áici ja informántta. Filbmen sáhtta hehttet oazžumis buot dieduid informánta go dat sáhtta leat balddihahtti. Lea dehálaš láchit dili nu ahte filbmen ii válde nu stuora oasi dilálašvuodas (Johannessen 2016).

4.3 Refleškuvdna

Refleškuvdna sátni boahá latiinnagielas ja mearkkaša “jorgalahttit” (flectio) “ruovttoluotta” (re). Dat mearkkaša ahte mii jurddašit ruovttoluotta dasa mii lea dáhpáhuvvan dahje daddjon Akšuvdnadutkamis dáhpáhuvvá refleškuvdna dego jorbodáhki lihkadeapmi. Oahpaheaddjit reflekterejit vásáhusat praktihkalaš doaimmain, ja ráhkadit plána movt sáhtta buoridit bargohárjehallama. Oasseplánat, heiveheapmi ja dáhtačoaggin suddet oktii proseassas gos čuolmmat sáhttet njulgejuvvot (Hiim 2010: 111). Refleškuvdna iežas barggu ektui lea dárbbášlaš vuodđu ámmátlaš ovdáneapmái. Dat ámmátlaš ovdáneapmi sáhtta leat ovdáneapmi ámmátlašdoahpajiin ja doabamálliin iešguđet dásis, ovdalii go ovdáneapmi teoriijai ipmárdussystemaid ektui (Hiim 2010: 54).

Refleškuvnnain dán dutkanprošeavttas reflekterejuvvo áššiid birra mat hástalit oahpaheddjiid oahpahusas, ja maid áššiid main oahpaheaddjit lihkostuvvet oahpahusas ohppiid motivašuvnna ektui. Refleškuvnnat dáhpáhuvvet áicamiid ja vásáhusaid vuodul mat dáhpáhuvvet ja leat dáhpáhuvvan oahpahusas. Refleškuvdna lea guovddáš bargovuohki oahpaheaddjidutkamis. *Lesson Study*-bargovuogis deattuhuvvo oahpaheddjiid digaštallan ja heiveheapmi vásáhusaid ektui (Munthe 2015: 33-34.)

4.4 Transkriberen

Mañjel materiála čohkkema transkriberen filmmaid, mat leat filbmejuvvon oahpahusas ja oahpaheddjiid refleksuvnnat mañjel oahpahusa. Transkriberen lea njálmmálaš ságastallama rievdadit čálalaš teakstan (Kvale 2015). Transkriberemis sáhttet leat mánja hástalusa, dat sáhtta váldit issoras guhkes áiggi ja dehálaš diehtu sáhtta láhppot go manná filmmas tekstii (Markle ja earát 2011). Goitge oazžu earenomáš eaiggátvuoda ja fuomášumi dáhtamateriálii go lea transkriberen.

Gávdno okta vuoddonjuolggadus transkriberemii; čále válddálaš raportta das movt transkriberen lea dáhpáhuvvon (Kvale 2015).

Lea dárbbášlaš vurket báddemiid ja transkriberemiid nannosiid, ja sihkkut dáid go eai šat adnojuvvo. Muhtun dilálašvuodain lea dárbbášlaš čiehkak olbmuid identitehta, dáhpáhusaid ja olbmuid geat namuhuvvojit ja eará mainna álkit sáhtta dovdat olbmuid geaid birra lea sáhka (Kvale 2015). Mu transkriberemat čállojuvvojit sánis sátnái, válddán mielde buot sániid, maiddá sániid mat geardduhuvvojit ovttá cealkagis. Transkriberemis čálán čállingillii, jus sánit daddjuvvojit suopmanii.

4.5 Analyisa

Kvalitatiivvalaš dutkanmateriála analyseremis leat mánja vuogi. Analyisa mearkkaša ahte ovddiduvvo ipmárdus. Analyseren gieđahallá jierpmálaš hupmamiid ja doaimma, ja dan sáhtta gohčodit iskamiin ja stoahkamiin, refleksiiva doaibman mii galggašii váikkuhit dutkan materiála čoaggimii, čállimii ja mañjel analyseremii (Keskitalo 2017: 93). Mu vuordámušat bohtosiidda maid akšuvdnaproseassa ja dokumentašuvdna bokte leat: Go akšuvdnaoahppan lea stuora oassi akšuvdnadutkamis, de vuordán ahte sáhtán oaidnit oahpaheddjiid ovdáneami oahppanproseassa gos lea mihttun ohppiid motiveret čállinoahpahusas. Guovddázis leat oahpaheddjiid refleksuvnnat iežaset vásáhusain oahpahusdilálašvuodas, muhto maiddá áicamat oahpahusdilálašvuodas. Dokumentašuvdna lea ahte mun bádden oahpahusa ja oahpaheddjiid refleksuvnnaid mañjel oahpahusa, maid transkriberen. Lassin lea duktabeaivegirji, maid čálán dađistaga dutkkadettiin oahpahusaid ja refleksuvnnaid. Mus leat guokte materiálateavstta, dat maid lean transkriberen ja dutkanbeaivegirji dahje logga maid lean čállán dađistaga dutkanprošeavttas. Loggas čállojuvvo refleksuvdna mii guoská doaimmaide klássalanjas. Olles proseassas leat mii golbma oahpaheaddji geat ovttas čađahit oahpahusa ja reflekteeret rievdadusaid ja oahppama ektui, nu leat mii golmmas čoaggime dáhtaid oahpahusas.

Mieldutkiid váikkuhus lea guovddážiis nugo mun ipmirdan akšuvdnadutkamis ja maid lean namuhan ovdal.

Oahpaheaddjidutki analysere čađat dutkanprošeavttas, ii leat doaibma mii álgá easka dalle go buot materiálat leat čállojuvvon. Ráhkadit dutkančuolmma, dáhtačoaggima ja analyserema leat doaimmat mat dáhpáhuvvet giehtalagaid dahje bálddalagaid. Analyseren mielddisbuktá ovddidit ipmárdusa. Oahpaheaddji čađat geahččala ipmirdit proseassaid mat dáhpáhuvvet klássalanjas, ja dat proseassat eai álgge de go lea geargan čohkkeme ja čállime materiálaid. Analysat dáhpáhuvvet áicamiin go dilálašvuohta bargohárjehallamis válljejuvvo čálistuvvot, ja maid go dulkojuvvo dastánaga go áicojuvvo ja dulkojumat mat čállojuvvojit dutkanbeaivegirjái. Ságastallamiin oahpaheaddjidutki geahččala ipmirdit mii daddjo, ipmárdusa ja oaivila mii ovddiduvvo ságastallamis. Dat ipmárdus váikkuha ságastallama. Dat mielddisbuktá ahte ođđa gažaldagat čuožžilit, ja eará gažaldagat eai leat mearkkašahhti, eaige ságastallojuvvo. Gaskaboddosaš analysat mat dáhpáhuvvet čađat váikkuhit dáhtačoaggimii, ja maid ahte oahpaheaddji dutki ovdánahtta iežas ipmárdusa (Postholm 2011: 101).

Mu analysabargu lea proseassa hermeneuhtalaš vuogi mielde gos mun gieđahalan dáhta mángga háve maŋnel oahpahusa. Álggos transkriberen ja dat lea vuosttaš gieđahallan. Materiálačállosiid gieđahalan nu ahte bijan kategoriijaide ja kodaid osiide mat gullet oktii, deskriptiiva vuogi mielde, mii mielddisbuktá ahte ahte kodet ja kategoriseret materiála (Postholm 2011: 104.) Mihtten materiálačállosiin dadjamušaid ja systematiseren fáttáide maid mun dulkon guovddážiin dutkančuolmma ektui ja dan ektui mii čilgejuvvo teoriijakapihttalis. Struktuvra addá álggos ollislaš gova dáhtamateriálas. Dasto luvven dáhtamateriála, ja earuhan nu ahte čohkken dáid temáide maid vuodul analyseren ja čanan teoriijaide. De fas maŋnel fas gieđahalan osiid boadusin ja oktiigeassun. Hermeneuhtalaš spirála mearkkaša ahte juohke oassi dutkojuvvo vai šaddá ipmárdus ollislaččat (Postholm 2011: 102.) Loahpas geahččalan tekstii oažžut oaivila ipmárdusa, dulkoma ja teorehtalaš perspektiivvaid bokte.

Kvalitatiiva dáhta, teaksta ii leat oktilis čálus. Analyssa deháleamos mihttu lea oažžut vuogádaga, málle ja oaivila hivvodagas. Gávdnosiid málle mearkkaša ahte lea struktuvra mii dahká dan ahte proseassat ja fenomena sáhttet studerejuvvot, nu ahte lea oppalašvuohta ja ahte sáhtta gieđahallat. Oahpaheaddjidutká mearkkaša ráhkadit ipmárdusa mii sáhtta rievdadit ja ovdánahttit práksisa. Seammás sáhtta materiála mas lea buorre oppalašvuohta leat ávkin

oahpaheaddjidutki oahpahusa dutkamii, nu ahte earát sáhttet oaidnit fenomena ja proseassaid mat leat dutkojuvvon. (Postholm 2011: 102).

5. Dutkanbohtosiid analysa

Dán oasis áiggun ovdanbuktit iežan dutkanbohtosiid. Dat fátmasta dutkanbeaivegirjji ja oahpahusdilálašvuodas ohppiid oainnuid, ja oahpaheddjiid reflekšuvnnaid. Bohtosiid ja suokkardemiid välljen ovdanbuktit seamma oasis, dannego mu mielas teaksta šaddá njuovžileabbo. Šaddet maid unnit geardduheamit, ja fáttáin šaddá buorre čanus. Dán dutkamušas lea mihttun oažžut ipmárdusa movt oahpaheaddjit ovttasbarget ja movt sii vásihit ovttasbarggu nu ahte ohppiin lea motivašuvdna sámegeielačállinoahpahasas. Makkár hástalusat leat oahpaheddjiin oahpahasas, ja makkár bargovuogit motiverejit ohppiid sámegeielačállinoahpahasas.

Gávdnosiid ovdanbuvttán váldonjuolggaduslaččat sitáhtaid vehkiin oahpaheddjiid reflekšuvnnaid, oahpahusdilálašvuodas ja dutkanbeaivegirjjis. Sitáhtain bohte ovdan informánttaid cealkámušat ja áicamiid dulkomat. Gohčodan oahpaheddjiid 1, 2 ja 3, gos lean ieš searvvis. Dán dagan vai šaddá buorre oppalašvuolta, anonymitehta ja lea álki oaidnit guđemuš dadjá maid. Oahppi gohčodan bustávain go lea sitáhhta, dutkanbeaivegirjji vuodul gohčodan dušše oahppi.

5.1 Oahpaheddjiid vásáhusat ohppiid čállinmotivašuvnna

Motivašuvdna čilgejuvvo dájvja jođihanfápmun mas sáhtta leat mearkkašupmi dasa movt mis lea oaidnu, áigumuš ja gillilvuolta bargui maid galgat doaimmahit. Motivašuvnna oaidná ohppiid välljemiin ja árijálašvuodas maid sii nagodit doaimmahit, ja maid movt sii nákejit go deaivvadit bargguid mat leat hástaleaddjit (Skaalvik 2018: 138). Helander oaihvilda ahte čállingiella lea veahkin seailuheamen sámegeiela ovdáneami, muhto ain lea nu ahte soapmásiidda lea álkit čállit dárogillii, suomagillii dahje ruotagillii. Dat leage skuvllaid stuorámus hástalus sámegeiela ektui (Helander 2017: 157).

Oahpaheaddjit vásihit dehálažžan oahpahasas fokuseret dan mas oahppit oidnet ávkki iežaset ovdáneapmái, maddái heivehit ja čilget movt fáttát sáhttet leat sidjiide ávkálaččat boahhte áigái. Sii reflekterejit movt heivehit fáttáid ja bargguid nu ahte motivašuvdna oahpahasas bissu. Oahppit háliidit ahte fáttát galget leat nu lahka go vejolaš sin fidnosuorggi ja duohtadili. Oahpaheaddjit leat vásihan ahte oahppit eai oainne ávkki sámegeielaohpahasas, ovdamearkka dihte girjjálašvuodas eai oainne ávkki iežaset boahhteáigái. Dánnego sii oaihvildit ahte eai boade dárbbasit dan máhtu maid girjjálašvuolta addá sidjiide. Dat buktá ohppiide vuostemiela

oahpahussii, go galget bargat dakkár barggaid main eai oainne ávkki. Dávjá leat ohppiin gažaldagat ahte manne sii galget lohkat novealla, romána dahje čállit guorahallama. Gávdnojit unnán sámegillii čállon fáttáid birra mat leat relevánta dáid ohppiid dássái ja beroštupmái, dan ektui mat dárogielfágas gávdnojit. Gávdnojit earenoamáš unnán sámegillii čállojuvvon fáttát main bártnit beroštit ja mat heivejit oahpahussii. Danne lea hástalus válljet ohppiide oahpponeavvuid mat sáhttet beroštumi bokte ohppiid movttiidahttit lohkat. Sámegielaoahpaheaddjit fertejit garrasit bargat ja ráhkadit ieža olu oahpponeavvuid maid atnet oahpahusas. Manná olu áigi ráhkadit oahpponeavvuid, resurssaid ja áiggi dihte ii šatta dain seamma kvalitehta go oahpponeavvuin mat leat ráhkaduvvon lágádusain. Keskitalo deattuha ahte sámegiela oahpahus ja oahppama dorvvasteapmái gáibida oahpahuslágidemiide áiggi, ja geahpideami eará skuvladoaimmain (Keskitalo 2017: 202.)

Oahpaheaddjit váillahit buriid oahpponeavvuid sámegielaohpahussii, main leat buorit ovdamearkkat. Okta oahpaheaddji deattuha ahte oahpponeavvut berrejit leat heivehuvvon ohppiide:

“Diet girjjit mat mis leat, dat leat áigonin áigá ráhkaduvvon. Ja mii áin geavahit daid! Jurddaš dan! Dat ii leat dat ahte dat leat nu heajut, muhto eai leat dán áigásaš.”
(Oahpaheaddji 1, 31.05.2018)

Nubbi oahpaheaddji lasiha vel ahte oahpponeavvu berre heivehuvvon ohppiid áigái, duogáži ja kultuvrii:

“ Nu áiggi! Ja dan masá nuorat leat hárvánan, ná muđui.”(Oahpaheaddji 2, 31.05.2018)

Sámegielfágii eai leat ráhkaduvvon oahpponeavvut mat leat heivehuvvon fidnofága ohppiide, ja dat dagaha ahte oahpaheddjiide lea hástalus movttiidahttit ohppiid sámegielaohpahusas. Oahpaheddjiid mielas lea dehálaš ahte oahpponeavvut leat heivehuvvon ohppiid duogáža ja beroštumiid ektui. Otná mánát ja nuorat leat hárvánan odđáigagaš teknologijai, mii dagaha ahte oahppit ohcalit oahpponeavvuid dán hámis. Dárogielfágas gávdnojit juohkelágan oahpponeavvut mat leat heivehuvvon fidnofágaohppiide, sihke girjjit ja neahttabuktagat maid oahppit atnet dárogieloahpahusas. Dat dagaha ohppiide vuostehágu sámegielaohpahussii, ja dan vásihit oahpaheaddjit sámegiela oahpahusas.

Okta oahpaheaddji dadjá ná vásihan ohppiid sámegielaohpahusas:

“Manin mii galgat sámegiela oahppat? Agálašgažaldat. Manin mii dáid galgat bargat, dáid bargguid?” (Oahpaheaddji 1, 31.05.2018)

Sámegiella lea oktagasfága gos oahppit galget earret eará oahppat suorgái gullevaš doahpágiid. Fidnofága oahppoprográmmat huksenfágas ja teknologijias oahpahuvvojit eanas dárogillii, dannego eai gávdno girjjit sámegillii ja eanas fágaoahpaheaddjit leat dárogielagat. Dat váikkuha ohppiid bargovásáhusaid gillii, makkár gillii sii hárvánit atnit doahpágiid mat leat anolaččat sin fitnus. Linkola ja Keskitalo (2015) oaivvildeaba ahte sámegiela nannen ii leat ovttaskas sámegoahpaheaddji ovddasvástádus, muhto dat galgá leat olles skuvlla searvedoaibma. Go sámegiella oidno skuvllas, de dat doarju sámegiela geavaheami ja nanne giela árvvu. Dan doarju maid Helander go deattuha mađi eanet sámegiela teavsttat leat oidnosis, dáđi buorebut oahppat lohkat, ja mađi eambo čállit dáđi buorebut máhttit dan (Helander 2017: 158.) Outakoski lohka dáđi eambo olbmot skuvllas eai hálddaš sámegiela, dáđi eanet dat ráddje sámegiela čálamáhtolaš konteavsttaid ja sisdoalu dan skuvllas (Outakoski 2015: 46). Vaikko lea sámeskuvla, guovddáš sámebáikkis de goitge šaddá fágagiellan dárogiella. Keskitalo oaivvilda ahte gielalaš beliid vuhtiiváldin sámii skuvlakonteavsttas leat dehálaččat, iige dat deattuhuvvo nohka oppalaš pedagogalaš ságastallamis (Keskitalo 2017: 203). Skuvllaid diđolaš giellapolitihkka lea guovddáš oassi sámegiela dili nannemis, ja váldooaidnu ferte leat ahte sámegiella lea seamma árvvus go váldogiella. Maiddái ahte sámegiella adnojuvvo resursan buot ohppiide, ja sámegiela geavaheapmi almmolaš arenain vásihuvvo positiivvalažžan (Linkola & Keskitalo 2015).

Oahpaheaddjit vásihit ahte ohppiid mielas ii leat árvu sámegielas sidjiide, dannego oahppit eai dárbbas sámegiela iežaset fidnuoahpahallamis eaige bargodilis, go buot lea dárogillii. Okta oahpaheaddjin muitala ahte ohppiin lea vuosteháhku atnit doahpágiid mat gullet sin fidnosuorgái, go eai oainne dáid ávkkálažžan:

“Mun dovdn dalle oahpahusas ahte dat barge gal, muhto lei veahá vuosteháhku go galge dáid doahpágiid atnit. Go lohket ahte eai sii leat oahppan daid. Dat šaddá dego guovttesuorat oahppan, mii bágget sámegielfágas oahppat, muhto go mannet dohko dan praktihkalaš oahppamii doppe ii leat dat seamma gáibádus. Dat čuohcá min sámegieloahpahussii, dat čuohcá midjiide oahpahedjiide dáinna lágiin ahte lea vuosteháhku. Mii eat gille, mii eat máhte, mii eat leat oahppan ja mii eat geavat dieid sániid.” (Oahpaheaddji 2, 31.05.2018)

Nubbi oahpaheaddji deattuha ahte go eai ane doahpagiid praktihkalaš dilis de dat ii motivere oahppat dáid :

“ Šaddá hui olu negatiiva fokus daidda sániide, go eai beasa atnit dáid doppe gos sis livččii eanemus motivašuvdna. ” (Oahpaheaddji 3, 31.05.2018)

Oahpaheaddjit vásihit olu sámeieldoahpagiid fidnofágasuorggis amasin, danne go eai ane dáid beaivválaš gielas. Go oahppit eai leat vásihan dáid doahpagiid barggadettiin, de leat dat apmasat sidjiide, lea váttis dáid muitit ja máhttit atnit humadettiin. Go oahppit leat praktihkalaš bargguin mat gusket sin fidnosuorgái de sii eanas ožžot bagadallama dárogillii, danne go sin bagadallit leat dárogielagat ja oahpponeavvut leat dárogillii. Ođđa sánit darvánit johtileappot go dáid beassá čállit ja lohkat, ja dása sáhtte maid váikkuhit oahpponeavvut. Nubbi ášši vel ahte čállinmáhtu dárbu ii leat leamaš nu čielga ášši sámiid gaskkas, ja dasa ii leat oidnon nu stuora dárbu (Helander 2017: 150). Lund muitala ahte Sámi joatkkaskuvllas lea leamaš ovdánahttinbargu 1989 rájes golmma jahkái, gos ulbmil lei ráhkadit oahpponeavvuid fidnofágaide, dáiinna eai ollen guhkás ovdánahttináigodagas, muhto leat ráhkaduvvon mekánalaš fágaid terminologiiija sámegillii (Solbakk 1997: 187). Dan maŋnel eai leat bohtán máŋga oahpponeavvu sámegillii mekánalaš- ja huksenfágasurrgiide.

Joatkkaskuvlla jahkeraporttas gal deattuhuvvo ahte njálmmálaš giella prográmmafágain lea sámeigiella ovttas dárogielain ja engelasgielain, danne vai oahppit oahpásnuvvet fágagillii. Čálalaš giella ii namuhuvvo. Ipmirdan dat mearkkaša dan ahte sáhtta hupmat sámeigiella prográmmafágain, muhto fágadoahpagiid ferte hárvánit atnit dárogillii ja engelasgillii. Sámeigiella oahppoplána gelbbolašvuodamihttomearrin njálmmálaš gulahallamis ja čálalaš gulahallamis deattuhuvvo ahte galgá atnit fágaterminologiiija:

“- Geavahit fágamáhtu ja fágaterminologiiija iežas oahppoprográmmas ságastallamiin, digaštallamiin ja ovdanbuktimiin skuvlla, servodaga ja bargoeallima birra. - Čállit teavsttaid main temá ja fágaterminologiiija lea heivehuvvon iežas oahppoprográmmii iešguđetlágan ovdamearkateavsttaid minstara mielde”(Utdanningsdirektoratet 2013).

Vásáhus lea ahte fágadoahpagat sámegillii leat ohppiide huksenfágas ja teknologiiifágas váddásat go sii eai leat hárvánan dáid gullat ja atnit barggadettiin. Lea hástalus fágadoahpagiid atnit ságastallamiin ja digaštallamiin sámeigiefágas. Oahpaheaddjit vuhttet huksenfága- ja teknologiiiaohppiin ahte sii eai čále sámegillii prográmmafágas. Duodjeohppiin gal vuhtto ahte sii atnet prográmmafágain sámeieldoahpagiid njálmmálaš gielas ja maiddái čálalaččat. Dat

leage lunddolaš go duodji lea sámi árbevirolaš doaimba, duodjái gávdnojit sámegillii oahpponeavvut ja buot oahpaheaddjit leat sámegielagat.

Sámegiella rievdá olles áigge, go lea anus. Servvodaga ovdáneapmi ja ealáhusat leat guovddáš váikkuheaddjit giellarievdami. Ođđa buktagiid, veahkkeneavvuid ja doaimmaid mielde bohtet ođđa sánit gillii. Helander deattuha ahte skuvllas lea earenoamáš ovddasvástádus duddjot buori gielalašvuodu ođđa servvodaga geavaheame vástes. Oahpahus ja skuvlla giellageavaheapmi váikkuhit maid sámegiella rievdanprosessii. Lea posiitiiva ášši go háliidit giellarievdama, ovdamearkka dihte ođđa sániid oahppan ja dáid oahppat atnit. Negatiiva rievdamiin lea sáhka dakkár rievdamiin mat hehttejit gulahallama, nugo giellaoahpalaš rievdamat. Gielladiđolašvuotta oppalaččat ja earenomážit skuvllas giellaoahpahasas, váikkuha sihke posiitiiva rievdamiidda ja negatiivvalaš rievdamiid eastada (Helander 2017: 153-156).

Máná sosiokultuvrralaš vásáhusat ja muosáhusat leat dehálaččat doabaovdánahttimii. Beaivválaš doahpagat, maid gohčoduvvon spontána doahpagat, ovdánit beaivválaččat sosiála vásáhusain dáibalaš dilálašvuodain. Vygotskyi (2001) gohčoda fágalaš doahpagaiddi diđolaš doahpagaiddi dáid systematihka dihte. Leat guovttelágan doahpagat mat bohtet oktii ja váikkuhit nubbi nuppi goabbat guvlui ovdáneamis, beaivválaš doahpagat vuodđudit fágalaš doahpagaiddi (Vygotskij 2001: 137).

Fidnofága ohppiide lea álkit ipmirdit ja máhttit atnit doahpagaiddi mat gullet sin fágii, go sii dovdet iežaset fitnu ja sis leat vásáhusat doppe. Min ohppiiddi spontána doahpagat leat ovdánan sámegillii, dannego sis lea eatnigiella sámegiella ja leat maid vázzán sámegielat vuodđoskuvlla. Fágagiella sámi joatkkaskuvllas lea dán fidnofágain eanas dárogillii. Min ohppiide lea riggodat muhto sáhtta maid šaddat duppal hástalus oahpahasas go manná mángga gillii dávjá, sii fertejit atnit olu liigenávccaid oahpahasas. Dat sáhtta maid dagahit ahte ohppiin ii leat motivašuvdna fágas go šaddet bidjat nu olu návccaid giellaipmárdussii. Lea riggodat go oahppit ohppet mángga gillii muhto dat ii galggaše hehttet sámegiella ovdáneami. Keskitalo oaivvilda ahte oahppobálggis mánáidgárddis allaoahpahasii galggašii leat sámegillii (Keskitalo 2017: 202.) Helander deattuha ahte skuvlagiella lea mángga ládje earálágan go njálmálaš giella, ja čavga láktadasa čállingillii. Son maid dadjá ahte skuvlafága repertoára viiddideapmái váikkuhit skuvlagiella tearpmat ja ovdanbuktinvuogit. Čállingiella bokte olmmoš viiddida giellarepertoára ja deaivida olu sániid maid ii ane beaivválašgielas. Go bargá skuvlafágaiguin de oahppá ja hárrána maid atnit abstrákta áššiid čilgemii ja guorahallamii. Buori skuvlagiellamáhttu

ovdáneapmái leat vuosttažettiin skuvlagirjjit ja eará girjjálašvuoda lohkan ja klássalanja giellabiras dehálaččat. Nu ahte giellamáhttu ii šatta dušše passiiva giellamáhttun, de lea dehálaš ahte aktiivvalaččat hárvánit atnit skuvlagiela sihke njálmmálaččat ja čálalaččat (Helander 2017: 113).

Oahpahusas oahpaheaddjit ja oahppit digaštallet manne čállit sámegillii ohcamuša bargosajiide. Oahpaheaddji ákkastallá ahte sáhtá leat ovdamunni oazžut barggu go čállá ohcamuša sámegillii. Okta ohppiin imaštallá manne galgá čállit bargoohcama sámegillii, ja oaidná ahte ii sus leat dárbu čájehit ahte son máhtá čállit ohcamuša sámegillii.

“Eat mii jur duodas gal galgga čállit søknada sámegillii?” (Oahppi a, 06.03.2018)

“ In mun goit dárbbáš sidjiide beviset ahte mun máhtán sámegiela, jus mus leat skuvlabáhpirat dása.” (Oahppi a, 06.03.2018)

Dás ipmirduvvo ahte oahppi mielas lea doarvái ahte son máhtá hupmat sámegiela, iige de dárbbáš čájehit ahte máhtá čállit sámegillii. Sáhtá leat hástalus čállit sámegillii go ii leat hárvána oaidnit ja gullat giela, ja giella ii vásihuvvo lunddolažžan. Go oahppi čállá dušše sámegieloahpahusas, de ii oainne das makkárge ávkki iežas boahttevaš eallimis. Outakoski oaivvilda ahte negatiiva oaidnu čálamáhtu ektui sihke skuvllas ja ruovttus váikkuhit ahte sámegiella dávjá ipmirduvvo giellan man lea deháleamos máhtit njálmmálaččat iige čálalaččat (Outakoski 2015: 53). Helander deattuha ahte skuvlagiella mii bissu beaivválaš hupmangiela dásis hehte giela ovdáneami ja ohppiid skuvlafága ovdáneami. Skuvlagiella ferte doarjut dakkár giellageavahusa mainna skuvlafáгат čilgejuvvojit ja oahpahuvojit čálalaš oahppomateriálain. Skuvlafágaid nannemis ja ovdánahttimis lea gielas hui guovddáš sadji (Helander 2017: 117, 119).

Oahppit galge čállit bargoohcama sámegillii iežaset fidnosuorggi bargguide ja galget čađahit bargojarahallanrollastoahkama sámegillii. Oahppit leat lohkan nehtas dárogillii evttohusaid movt sáhtá láhttet bargojarahallamis ovdalgo galget čađahit rollastoahkama. Muhtun oahppi lei eahpesihkar makkár gillii galgá hupmat, ja jearrá oahpaheaddjis sihkarastin dihte ahte galget go sii sámegiela hupmat. Dat mii dahká oahppi eahpesihkarin lea go buot maid sii leat atnán veahkin máhtu háhkamii lea dárogillii, ja de orru lunddolaš hupmat dárogiela. Áicamis registrerejuvvui ahte oahppit imaštalle go galge čállit sámegillii go sidjiide ii leat dat ávkkálaš:

“ Okta oahppi dadjá maid ahte lea ártet čállit sámegillii dál, dannego in boađe goassege čállit sámegillii. Eai leat nu mánga fitnodaga mat ipmirdit sámegiela.” (Dutkanbeavdegirji 06.03.2018)

*“Okta eará oahppi hoahká ahte galggašii beassat čállit dárogillii, go juo lea čállán ovdal dárogillii. De lea das ávki sutnje nu ahte sáhtá sáddet bargobáikkiide.”
(Dutkanbeavdegirji 06.03.2018)*

Ipmirduvvo ahte ohppiin lea ipmárdus ahte eai boađe dárbbasit čállit bargoohcama sámegillii go sin fidnosuorggis eai gávdno nu galle ásahusa mat hálldašit sámegiela. Muhto orru maid ahte sidjiide ii leat lunddolaš hupmat sámegiela, go lea sáhka sin suorggi birra. Oahppit leat lohkan dieđuid dárogillii, mii maid sáhtá dagahit ahte livččii álkit hupmat dárogiegela. Dárogiegela vuoitá sámegieloahpahas vaikko oahpahas lea sámegillii. Dása váikkuhit oahpponeavvut ja maiddái servvodat muđui. Dán maid doarju Lund (2007) go lohka váilevaš oahpponeavvuid leat joatkkaskuvllas fidnofágain. Linkola ja Kesikitalo (2015) lohka ahte joatkkaskuvllas leat eanaš oahppomateriálat dárogillii. Go atnet dárogiegelat oahppomateriálaid sámeskuvllain, de šaddet sámegiegelat fágatearpmat ohppiide amasin. Oahppit vásihit ahte sámegillii čállin gáibida liigenávccaid. Oahppit eai čálligoađe sámegillii, vaikko máhttet giela bures njálmmálaččat. Go sii eai dovdda oadjebassan sámegiela riektáčállimis sáhtá lasihit dárogiegela geavaheami (Linkola & Kesikitalo 2015: 17).

Bargobihtá dahje čállinbarggu ulbmil lea dehálaš ohppiid motivašuvdnii, oahpaheaddjit vásihit ahte dat sáhtá leat hui mearrideaddji ohppiid motivašuvnna ektui. Oahppit háliidit diehtit ulbmila bargguin, dannego sii háliidit ahte bargu galgá leat ávkkálaš iežaset oahppamii. Oahpaheaddjit leat oahpahasplánemis välljen fáttá mii galgá leat ohppiide ávkkálaš boahtevaš bargoeallimii. Huksenfágaoahppit galget čállit bargoohcama prošeaktajođiheaddjibargui snihkkárásahas. Oahppit eai leat goitge duhtavaččat bargobihtá välljemiin. Sii eai oainne bargobihtá relevántan iežas beroštupmái. Sii háliidit čállit ohcamuša snihkkár bargui go oidnet das lea eambo relevánta sidjiide, go prošeaktajođiheaddjibargoohcamis. Áicamis registrerejuvvo ahte okta oahppi kommentere ahte čállinproseassa ii leat relevánta su dárbbuide áiggi dáfus:

“Dát oahpahas bođi heittogis áigge, livččii galgan boahtit ovdal go galggaimet čállit práksisohcama.”(Dutkanbeavegirji 06.03.18)

Ipmirduvvo ohppiin ahte sii háliidit bargat dan mii lea ávkkálaš sidjiide iežaset välljejuvvon fitnu ektui, ja sii galget albmilmis beassat sáddet dán ohcamuša bargoaddái. Danne livčče oahpaheaddjit galgan plánet ovdagihtii áiggi, goas dát fáddá čađahuvvo ja maiddái váldit ohppiid mielde plánet barggu sisdoalu. Dakkár bargguid berrejit oahpaheaddjit ovttaš digastallat, mearridit dihto áiggi goas galgá čađahuvvot, ja dan lasihit skuvlla báikkálaš

oahppoplánaide. Dalle šaddá bargu relevánta ohppiide nu movt sii sávvet, mii maid dagaha ahte ohppiin lea motivašuvdna atnit návccaid oahppanproseassas.

Giella lea dehálaš gulahallamis ja oahppanproseassas. Vygotsky (2001) oaivvilda ahte giella lea dehálaš fáktor jurddašeapmái ja oahppamii. Giella lea gaskaoapmi man vehkiin ovdanbuktá fuomášumiid ja divvu gažaldagaid, hábme doahpágiid ja kategoriijaid, ja maid gaskaoapmi ovddidit oktasašvuoda. Gávdnosat čujuhit dan guvlui ahte sámegillii oahpahus lea dárbbášlaš earenomážit prográmmafágain nu ahte ohppiin lea motivašuvdna sámegiela čállinoahpahussii. Oahpaheaddjit berrejit hukset lagasvuoda oahppoávdnasii dainna lágiin ahte deattuhit dan mii lea ávkkálaš oahppái. Go sámegiella gullo ja oidno de dat movttiidahtta ohppiid iešguđetlágan giellamáhtuin oahpahallagoahtit ja geavahišgoahtit sámegiela (Linkola & Kesikitalo 2015: 21).

Fidnofága oahppit leat válljen fidnosuorggi iežaset beroštumi vuodul, dan vuodul berre maid sámegieloahpaheaddji hukset čállinoahpahusa. Fidnofágaohppiin lea mihttun iežaset fidnosuorgi ja dasa ávkkálaš doaimmat. Go olbmos lea siskkáldasat motivašuvdna de lea doaibma iešalddis mihttun (Lillejord 2013: 134.) Mun ipmirdan dainna lágiin ahte go oahppi oaidná doaimma ávkkálažžan iežas mihttui de sus lea siskkáldasat motivašuvdna oahppat. Oahppit geain váldonjuolggaduslaččat lea motivašuvdna oahppat iežaset beroštumi ja ángiruššama vuodul, sis lea maid álgomokta bargat ja sin ii dárbbáš čađat motiveret oahpahusas (Lillejord 2013: 137). Sámegiela oahpaheaddjit vásihit ahte sámegiela árvvu dihte servvodagas ja prográmmafágain skuvllas, de šaddet hui garrasit bargat vai motiverelijit ohppiid sámegiela čállinoahpahas. Oahpaheddjiid reflekšuvnnain boahtá ovdan ahte oahpaheaddjit leat ángirat gávdnat oahpahusvugiid mat loktejit ohppiid motivašuvnna oahpahusas. Sii iešguđet ládje geahččalit heivehit oahpahusa nu ahte oahppit oidnet dás ávkki iežaset fidnosuorgái. Sosiokultuvrralaš perspektiivvas motivašuvdnii deattuhuvvo mearkkašupmi dasa ahte diktít nuoraid oáččut vejolašvuoda bidjat mihtuid ja čoavdit bargobihtáid mat heivejit sin kultuvrralaš duogázii (Lillejord 2013: 159).

Duktan čájeha ahte fidnogeaidnu gos sisdoallu oktasašfágain deaivá máhttodárbbu virggiin, ja lea ovttidahtton bargguin mat leat čadnon vásihuvvon praktihkalaš hástalusaid, lea ohppiid ja oahpaheddjiid mielas positiivvalaš. Dakkár vuohki addá ohppiide motivašuvnna ja mielddisbuktá ahte nanne máhttoovdáneami suorggis ja oktasašfágain (Postholm & Tiller 2014: 197-198). Ohppiid vásáhusat praktihkalaš bargguin mat gullet fidnosuorgái ja hárjehallamii leat dávjá dárogillii. Danne sii eai oainne ávkkálažžan sámegieloahpahusa ja sis ii leat

motivašuvdna sámegeiččállinoahpahas. Olu fidnofágalaš oahppoprográmma ohppiin ii leat motivašuvdna oktasašfágain. Fidnogeaidnu oktasašfágain lea dehálaš váikkuhus ohppiid motivašuvdnii, vái oahpahas lea relevánta ohppiide ja hehte nu oahppit eai luoba skuvllas. Gávdno unnán dutkamuš fidnogeainnu birra oktasašfágain ja movt fidnogeaidnu doaimmahuvvo (Postholm & Tiller 2014: 178). Váilevaš relevánsa oktasašfágain lea stuora váttisvuohtan, ja sámi fidnofágaohppiide váikkuha vel váilevaš oahpahas sámegillii prográmmafágain. Mii oazžut motivašuvdna das mii árvvusadnojuvvot dan kultuvrras mas mii leat oassin (Imsen 2014: 296). Go oahppit dovdet ahte sámegeiella ii árvvusadnojuvvo fidnofágasurggiin, de ii leat sis motivašuvdna sámegeielloahpahas. Muhtomin leat gáibádusat min birrasis dahje siskkáldasbággejuvvo mii doalvu. Sáhtta leat váttis čilget manne mii dahkat doaimmaid, ovdamearkka dihte oahpahas, doaimmain ii leat makkárge áigumuš, dakkár doaimmain lea amotivašuvdna. Dat lea golmmajuohku Deci ja Ryana iešmearridanteorijjas (Skaalvik 2018: 151).

Lea servvodat, ruoktu, skuvla ja oahpaheaddjit geat nannejit oahppái dovddu das mii árvvusadnojuvvo sin birrasis. Dutkit leat maŋemus áiggiid beroštan das, makkár signálaid skuvla, oahpaheaddji, ja maid váhnemat sáddejit ohppiide mii lea dehálaš. Skuvla sádde ohppiide signálaid iešguđet ládje, dat maid oahpaheaddjit deattuhit oahpahas, oktasaš árvvoštallan olles skuvllas ja skuvlla systema. Dat signála maid skuvla sádde ohppiide mii lea dehálaš ja mas lea árvo, sáhtta gohčoduvvot skuvlla oahppoklimán (Skaalvik 2018: 185).

Eanas oahppit geat leat mielde mu dutkanprošeavttas leat bártnit. Kristine Nystad (2000) dutkamis Guovdageainnu bártneid birra geat eai váldde oahpu, bohtá ovdan ahte bártneid váldet oahpu muhto oahppu lea eambo praktihkalaš go teorehtalaš. Nieiddat váldet eambo teorehtalaš oahpu (Nystad 2003). Odne mii diehtit olu sohkašvuođas oahppanjuvssu ja bártneid skuvladiilášvuoda birra, muhto mii diehtit unnán mii dáhpáhuvá siskkáldasat skuvllas. Makkár pedagogalaš vuogit váikkuhit nieiddaid ja bártneid oahppanjuvssu, dan birra mii eat dieđe nu olu earretgo go ahte leat stuora erohusat skuvllaid ja klássaid siskkobeaide go geahččá nieiddaid ja bártneid fágalaš olahusaid (Aasen & Vigmostad 2014). Lea bures dokumenterejuvvo ahte bártneid gaskamearálaččat jokset heajut skuvlaolahusaid ja bohtosiid go nieiddat (Bakken ja earát 2008). Dutkojuvvo olu dán birra, muhto lea váttis buktit boadusjurda. Soapmásat leat maid geažuhan ahte ovttaskas oahpahasvuogit skuvllas dagahit ahte bártneid olahit heajubut bohtosiid (Bakken ja earát 2008). Kristine Nystad (2003) dutkamis bohtá ovdan ahte skuvlla vuordámušat ja árvvut leat vuostálagaid árvvuiguin maid bártneid

deavidit iežaset birrasis. Maskuliidnavuohta vurdo bártiin báikkálaš birrasis, mii heive hejot skuvlla gáibádusaide. Gávdnojit dutkamat olgoriikkain mat geažuhit skuvlla femininalašvuoda dagahit ahte bártiin leat heajut joksosat skuvllas, muhto dasa lea unnán doarjja (Bakken ja earát 2008). KAL- prošeakta (Berge 2005), ja nationála čállingeahččaleamit (Hølleland 2007) čájehit stuora erohusaid sohkaabeliin go lea sáhka čállinolahusain, bártiin lea heajut olahus go nieiddain. PISA- bohtosat (Kjærnsli 2004) čájehit ahte bártit olahit heajubut olahusaid go nieiddat skuvllas ja čállimis.

5.2 Oahpahusvuohki gos oahpaheaddji lea doarjja

Kognitiiva motivašuvdnateoriija mielde lea dehálaš dovdat ohppiid mihtuid vai ipmirda sin motivašuvnna (Skaalvik 2018: 178). Dat miellidubbuktá ahte ohppiin lea motivašuvdna olahit dihto mihtuid go barget skuvlafágaiguin. Mihttu sáhtta leat aktivitehta iešalddis, dahje sáhtta leat ahte oažžut barggu mas leat buorit bálkæavttut maŋnel go gerget oahpuin. Jus lea mihttun aktivitehta iešalddis, dalle lea oahppis siskkáldas motivašuvdna ollašuhttit aktivitehta. Jus aktivitehta ii leat mihttun, muhto juoga maid oahppi ferte dahkat vai oažžu buriid árvosániid de lea oahppis olgguldas motivašuvdna (Skaalvik 2018: 178). Joatkkaskuvllas lea vierrun ahte árvosánit leat guovddážit ohppiid loahpalaš árvvoštallamis čállinproseassain. Árvosánit motiverejit muhtun ohppiid atnit návccaid, ja sis lea dalle olgguldas motivašuvdna oahppamii. Oahpaheaddji sáhtta doaimmaid bokte oahpahusas dagahit olgguldas motivašuvnna siskkáldas motivašuvdnan, dannego motivašuvdna sáhtta rievdat vásáhusaid ja doaimmaid ektui.

Oahpaheaddjit vásihit ahte oahpahus ovdána dađistaga go oahpaheaddjit buoridit dan vásáhusaid vuodul, ja dan mearkkašit ohppiid motivašuvnna ja bargonávccaiguin. Oahpaheaddjit oidnet čielgasit oahpahusas go oahpaheaddji ieš atná olu návccaid ohppiide, de oahppit maid atnet olu návccaid iežaset oahppanproseassas. Oahpaheaddji oahpahushárjehallamis lea mearkkašupmi go lea sáhka ohppiid motivašuvnna birra oahppamis. Dan vásihit oahpaheaddjit oahpahusproseassas. Fredrici ja Skaalvik deattuheaba movt oahpaheaddji signalisere ja addá doarjaga ohppiide sihke sosiálalaččat ja fágalaččat (Federici & Skaalvik 2013).

Oahpaheaddji geas lea gelbbolašvuoha, máhtta heivehit ohppiide bargguid main leat mihtut maid oahppi dovda ahte hálldaša, ja mat leat siskkobealde dan gealbbu mii oahppis lea. Dan maid doarju Helander go deattuha ahte pedagogalaš máhtu lassin gáibiduvvo ahte

sámegielloahpaheaddjis lea buorre giellamáhttu, sihke giela ráhkadusas ja doaimmain. Helander čállá maid ahte oahpaheaddji gii dovdá giellavuogádaga bures sáhtta atnit dán máhtu čállingiela buot osiin, ja dat váikkuha ohppiid oahppamii. Oahppis gii dáid vuogádatlaš osiide beassá oahpásnuvvat geasuheaddji ja movttiidahtti vuogi mielde, sus vejolaš šaddat aktiivvalaš čállingiela geavaheaddjin (Helander 2017: 158). Dat mielddisbuktá ahte go máhtta sámegiela bures čállit, de lea maid motivašuvdna čállit sámegillii skuvladiilálašvuodas ja maiddái bargodilálašvuodain. Outakoski deattuha ahte lea lunddolaš go hárvána čállit olu ovttá gillii, de ii leat nu álki molsut čállingiela, muhto juos álggu rájes čállá ollu guovtti gillii, de lea maiddái álkit doalahit čállinmáhtu guovtti gielas (Outakoski 2015: 45). Máhttoloktemis čilgejuvvo ahte buorre oahpahus lea gos doaibma bidjá oahppi oahppama johtui. Oahppan lea sosiálaproseassa gos oahpaheaddjis lea dehálaš doaibma, ja oahppan dáhpáhuvvá ohppiin ja oahppis. Viidásit daddjo ahte čeahpes oahpaheaddji máhtta iežas fága ja iežas oasi oktasaš kulturárbbis (Øzerk 2006: 356).

Vygotskyi (1978) lagamus ovdánanavádagat maid mun čilgen teoriijaoasis, mielddisbuktá ahte oahppit eai sáhte oahppat iehčaneaset, muhto sis lea dárbu oažžut veahki ja doarjaga iežaset oahppanprosessii, oahpaheaddjis geas lea gelbbolašvuolta. Oahpaheaddjis berrejit leat čielga vuordámušat ohppiide. Lassin čájeha dutkan ahte oahpaheaddjit geat máhttet iežaset fága, gain lea dáidu mitalit ja ovdanbuktit ožžot ohppiid mielde oahpahusas (Elstad ja earát 2006). Dat fas addá ohppiide dovddu ahte sii háliidit ja máhttet čađahit bargguid oahpahusas. Luohtámuš ja vuostevurolašvuolta leat mearkkašahtti eavttut vai oahppit atnet návccaid iežaset oahppamis (Elstad ja earát 2006: 168). Ovttasdoaibman gaskkal oahppi, oahpaheaddji ja sisdoalu lea vuodđodoaibma skuvllas, ja dáidda ovttasdoaimmaide lea oahpaheaddji dehálaš (Elstad ja earát 2006: 167).

Oahpaheaddjit vásihit ahte oahppit dárbbasit olu doarjaga oahpaheddiin oahpahusas, earenoamážit dasa ahte sii máhttet ja sihkkarastet ahte sii barget riekta. Ohppiin lea dávjá ballu ahte sii eai máhte dahje ipmir maid galget bargat ja mii galgá leat boadus. Dovdomearka positiiva gaskavuhtii gaskkal oahpaheaddji ja oahppi lea earret eará lagasvuolta, doarjja, fuolahus, rabasvuolta, fátmastat ja árvvusatnit nubbi nuppi. Dakkár oktavuodát veahkehit loaktima skuvllas ja oahppama ohppiin (Drugli 2012: 48).

Oahpahusas oahpaheaddji addá ohppiide gihppaga maid lea ieš ráhkadan, gos leat buot dieđut oahpaha bargoproseassa birra. Gihpa lea maid dihtorhámis, oahppit barget njuolga gihppagii

dihtoris. Oahppit ožžot gihppaga báberhámis go oahpaheaddjit leat fuomášan áicádettiin ahte muhtun oahppit dárbbasit aoidnit báberhámis čállojuvvon teavsttaid.

Oahppi oaivvilda ahte oahpponeavvu hehte su bargomotivašuvnna:

“Dat mii lea problema go dat lea nu assái de ii leat miella dáinna bargat.”

“Fertet addit en og en nu ahte geargat dainna jođánit.” (Oahppi a, 06.03.18)

Ipmirduvvo oahppis ahte assás gihpa goddá oahppi motivašuvnna bargat proseassain. Oahppi mielas orru nu olu diehtu ja ahte váldá guhkes áiggi. Seammás evttoha oahppi oahpaheaddjái ahte sáhtášii addit ovttá hávális. Gihpa lea assái muhto oahpaheddjiin lei plána ahte dán čállinproseassas barget oahppit osiid mielde, seammá jurdda go dat maid oahppi evttoha. Sámegieloahpahasas dávjá oahppit ožžot gihppagiid maid oahpaheaddjit leat ieža ráhkadan, dannego ii gávdno sierra girji oahpahusa várás. Lean ovddit oasis namuhan sámegielhága oahpponeavvuid birra, ja namuhan vel ahte jus livččii girji dán oahpahussii, de in jáhke ahte oahppi livččii kommenteren gihppaga assodaga. Nubbi vel dán sitáhta ektui ja maiddái eará sitáhttaid ektui maid oahppit dadjet dán dutkanprošeavttas, lea go ohppiid gielas vuhttojit olu dárogielsánit go hupmet sámegiela. Čállingielas oidno maid ahte oahppit seaguhit dárogielsániid sámegillii. Árvvoštallamis ohppiid bargoproseassa ektui maid oahpaheaddjit čađahit ovttas ohppiiguin, bohtá ovdan ahte ohppiid sámegielas leat olu dárogielsánit. Doppe maid bohtá ovdan ahte ohppiin lea vuordámuš oahppat čállit riektá sámegiela. Dát sáhtta mitalit ahte oahppit eai leat oadjebasat go čállet sámegillii, ja danne lea sidjiide váttis čállit guhkes čállosiid sámegillii. Oahppit jearahit oahpahasas hui olu sániid sámegillii oahpaheaddjis. Linkola dutkamis bohtá ovdan ahte oahppit vásihit ahte eai máhte čállit sámegiela doarvá bures, ja háliidit oahppat čállit sámegiela. Son deattuha maiddái ahte skuvllas adnojuvvot beare olu dárogielat girjjit ja gielladuovdagiin dárogiella vuoitá. Ohppiin eai leat nu olu mállet movt čállit sámegillii ja dat sáhtta váikkuhit maiddái dasa ahte oahppit vásihit ahte sii dárbbasit oahppat čállit (Linkola 2014: 183).

Normerejuvvon ja heivehuvvon giellageavaheamis leat loatnasánit heivehuvvon sámegillii. Árgabeaigielas ja normerejuvvongielas lea erohus, árgabeaigielas sáhttet dábalaš sánit heivehuvvot sámegillii, nugo *hoppet*, *stupet* (Helander 2017: 226). Čilgehus giellaseaguheapmái sáhtta leat ahte dáid fidnofága ohppiid sámegiella lea árgabeaigiella, dannego oahpponeavvut eanas fágain leat dárogillii ja oahpahas dehálaš fágain fidnosurggiin lea dárogillii. Helander deattuha ahte lea váttis oahppat giela mii ii oidno ja gullo, danne leage dehálaš ahte sámegiela gullo ja oidno nu olu oktavuodain go vejolaš (Helander 2017: 211).

Outakoski deattuha ahte jus oahppi ii beasa lohkat ja čállit sámegiela earágo sámegieloahpahas oahpaheaddji giellamáhttu dihte de dat hehte ohppiid čálalaš giellamáhttu ovdáneami (Outakoski 2015: 46).

Oahpaheaddjit leat vásihan go leat addán ohppiide barggu mii lea oppalaš ja viiddis, de oahppit dego vuollánit ovdalgo leat geahččalan dahje gullange movt sii galget bargat. Seamma lea go čilge ohppiide váddásit, de sii eai nagot čuovvut mielde maid oahpaheaddji muitala. Oahppoplána gelbbolašvuodamihttomeriid čilgemis oahpaheaddjit vásihedje ahte oahppit eai nagot čuovvut mielde. Teaksta lea guhkki ja lea váldon njuolga oahppoplánas.

“Oahppit nagodit bures čuovvut mielde go oanehaččat čilge, muhto go teaksta lea guhkit de ovtat manos gahččet eret, omd. go galgá gelbbolašvuoda mihttomeriid birra čilget.” (Dutkanbeaivegirji 05.02.18)

Lea dehálaš ahte oahpaheaddji čilge áššiid nu ahte oahppit ipmirdit, heiveha giela ja dási nu ahte ohppiide leat álkes sánit ja áššit. Go oahppit ipmirdit man birra oahpaheaddji čilge, de lea sidjiide álki čuovvut mielde ja oassálastet oahpahas. Gulahallamis lea dehálaš giella, ja makkár sániid vállje atnit go čilge áššiid ohppiide. Go gulahallan doaibmá bures oahpahasdilálašvuodas, bokta dat ángirvuoda ja motivašuvnna ohppiin. Lea dáidu dan oážžut doaibmat. Oahpahas lea muhtomin bures plánejuvvon ja heivehuvvon, muhto goitge eai leat oahppit mielde. Nupes manná oahppanproseassa iešalddis. Lea sihke ovttasdoaiman, ángirvuoda ja motivašuvdna mat váikkuhit oahppanproseassa. Oahpaheaddji sáhtta dakkár dilálašvuodain váikkuhit motivašuvdnaproseassa rievttis guvlui, ja bohciidahttet ilu ja duhtavašvuoda (Ryan & Deci 2000). Nuppe bealis čállima ja lohka bokte oahppit hájjanit sámegiela čállingiela prinsihpaide ja ohppet normerejuvvon čállingiela, mii galgá ohppiide addit gielladiđolašvuoda. Gielladiđolašvuoda váldooasit leat ahte ipmirda hámi ja sisdoalu dahje mearkka ja mearkkašumi (Helander 2017: 183-184). Vai ipmirda sisdoalu, cealkagiid ja teavsttaid, de lea dehálaš dovdat sániid, ja ipmirdit sáni mearkkašumi. Dán oahppamii lea dehálaš ahte beassá lohkat ja gullat sámegiela nu olu vejolašvuodain go sáhtta. Helander dadjá ahte giellariggodahttin ii leat dušše oahppat odđe sániid, muhto máhttit čatnat dan sáni seamma sullasaš cealkkasisdollui nu mángga ládje go vejolaš (Helander 2017: 41). Vygotskyi lea deattuhan mearkkašumi go galgá heiveha bargobihtáid lagamus ovdánavádahkii. Dat mearkkaša ahte oahpaheaddji garvá bargguid mat leat láitasat ohppiide, dannego sii máhttet juo dakkár bargobihtáid, ja maiddá bargobihtáid mat duššástuhttet ohppiid dannego leat nu guhkkin eret dan dásis maid sii nákejit (Lillejord 2013: 159).

Digaštallamis bargovugiid birra mat buktet motivašuvnna ja oahppanjuvssu, deattuhit oahpaheaddjit variašuvnna oahpahusas. Oahppit liikojit bargovuohká mas lea olu variašuvdna, smávva osiide main lea oanehis áigemearri bargoproseassas ja ahte oahpaheaddji lea lagas doarjja oahppanproseassas. Go oahpaheaddjit botkejit oahpahusa aktivitehtaiguin, de dahká dat oahpahusa miellagiddevažžan. Go lágida oahpahusa earálágánin go láve dábálaččat, de lea ohppiide miellagiddevaš oahppat. Amerihká viiddis dutkamušas boahdá ovdan ahte eksplisihta oahpahus čállinstrategiijain buktá eanemus oahppanjuvssu čállimis (Graham ja earát 2013). Oahpaheaddji deattuha ahte ohppiid vuordamuš lea, ahte oahppanproseassa galgá jođánit ovdánit:

“Soaittán mun lean nu boaresáigásaš, muhto mun vásihan dien ahte dat dego gullá dán áigái surfet neahtas ja nie. Hui jođánit viežžat dieđuid ja hui jođánit čállit. Lea čiekŋudeapmi mii báhcá dávjá.” (Oahpaheaddji 1, 31.05.2018)

Nubbi oahpaheaddji oaivvilda ahte go osiid mielde oahpaha čállinproseassa, de lea ovdamunni ahte manná jođánit ja lea vejolašvuohta čiekŋudeapmái:

“Muhto dá han lea buorre vuohki čiekŋudit go bargá osiid mielde, de han besset hui jođánit geargat osiiguin.” (Oahpaheaddji 3, 31.05.2018).

Oahpaheaddji ferte heivehit diliid eará ládje go lea ovdal bargan, rievdadit iežas práksisa nu ahte heive áigái. Lea dehálaš váldit vuhtii ohppiid duogáža, dan masa sii leat hárvánan ja maid sii dovdet, nu ahte bissu motivašuvdna. Oahppit leat hárvánan atnit ođđaáigásaš teknologijja ja danne berre maid oahpahusas váldit vuoddu das maidda sii leat hárvánan ja main beroštit. Lea dehálaš oaidnit ovttaskas oahppi ja su oassálastima joavkkus. Sosiokultuvrralaš lahkoneamis motivašuvdnii eaktuda ahte oahppit motiverejuvvojit oahppat go vázzet skuvlla gos oahppit ja oahpaheaddji oidnet árvvu oahppamis. Oahppit ohppet áicamis ja ovttas oahppamis. Identitehta lea guovddáš doaba, motivašuvnna ja identitehtas lea oktavuohka, identitehta ovdána go oahppi oassálastá ollislaččat joavkkus gos oahppan dáhpáhuvvá (Lillejord 2013: 153-154).

Oahpaheaddjit leat lágidan oahpahusa nu ahte lea mánggadáfot ja čiekŋuda buot osiid čállinproseassas. Oahppit leat okto čállán, ovttas čállán sihke nuppiin ohppiin ja oahpaheddjiin, sii leat digaštallan nuppiiguin ja maid ovttas buohkaiguin, geahččan filmmaid, lohkan teavsttaid, divodan čállosa, neaktán ja árvvoštallan iežaset oahppama. Oahpaheddjiid reflekteremis boahdá ovdan go aktivitehtat leat iešguđetláganat, ja čađat lea juoga doaimma, de šaddet oahppit čađat leat aktiivvalaččat diimmus, mii dagaha ahte oahppit šaddet ángirat

oahppanproseassas. Okta oahpaheddjiin deattuha ahte oahppit vásihit máhttima oahpahas mii lea osiid mielde, masa oahppi ožžot doarjaga ja mii lea konkrehta:

“Okta lávki hávális masa ožžot veahki ja maid sii nagodit. Dat lea hui konkrehta ja de ožžot dan dovddu, juo dan mii gal máhttimet, dat gal manná bures.” Oahpaheaddji 1, 31.05.2018).

Nubbi oahpaheaddji deattuha fas ahte variašuvdna oahpahas motivere :

“Die dat lea dat rievttis vuohki, iešgudet vugiid mielde, ja lea mihá suohttasit. Ii šatta láittas.” (Oahpaheaddji 3, 31.05.2018)

Oahpaheaddjit vásihit ahte čállinproseassa oahpahas lea buoremus oahpahit osiid mielde, go juohke oasi deattuha earenoamáziid iešgudetge čállinstrategiijaiguin, de manná oahpahas njuovžilit. Oahppit ohppet hui dárkilit movt galgá hábmet ja čállit juohke oasi čállosis. Oahpahas leat oahppit atnán hui olu návccaid ovdabargui, gos čiekŋudit fáttá. Oahpaheaddjit vásihit ahte ohppiin šaddá buorre bargomokta go máhttet bures fáttá birra ovdalgo čálligohtet. Dán maid doarju dutkan (Graham & Perin 2007).

Oahppi maid doarju dan maid oahpaheaddjit leat vásihan ahte osiid mielde bargan čállinproseassain veahkeha ja ovddida ohppiid čállinmáhtu. Mearkkašuvvo áicamis oahpahas ahte okta ohppiin kommentere bargovuogi:

“Lea álkit čállit veahá ja veahá, dan ektui go guhkes čállosa oktanaga.” (Dutkanbeaivegirji, 26.02.2018)

Ipmirduvvo oahppis ahte son dovda máhttima go oahpaheaddjit leat heivehan oahpahas nu ahte oasit čállinproseassas leat čiekŋuduvvon. Oahpaheaddjit fuomášedje ahte juohke oasi maŋnel oahppit dovde máhttima, ja šaddá sidjiide álki mannat viidásit proseassas. Dutkan čájeha ahte vuordámušain máhttimii lea stuora mearkkašupmi oahppi motivašuvdnii skuvlabarguid ektui (Skaalvik 2018: 177.) Lea dehálaš heivehit oahpahas nu ahte ohppiin leat vuordámušat máhttit skuvlabarguid. Oahpaheaddji sáhtta váikkuhit ahte motivašuvdnaproseassa šaddá siskkáldas stivrejeaddji, muhto dalle lea dehálaš rievttis dássedilálašvuohta rámis ja movttiideamis (Ryan & Deci 2000). Buorre doarjja oahpaheaddjis berre sisttisdoallat vuhtiiváldima, liekkusvuođa, fuolahusa ja buori oktavuoda. Keskitalo deattuha ahte sámi pedagogihka vuodul oahpaheaddji rolla lea ráđđedeaddji, bagadeaddji ja luohttevaš (Keskitalo 2011: 38).

Ohppiin lea iešdovdu dakkár bargguin maid sii dovdet ahte hálddašit. Go oahppi dovdá bargovuogi ja fáttá, dalle lea iešdovdu ja motivašuvdna atnit návccaid bargoproseassas. Oahpaheaddjit leat vásihan ohppiin lea buorre iešdovdu go čatná praktihkalaš barggu teoriijai, ovdamearkka dihte čállit bargočilgehusa movt atnit sahá, mii lea bargoreaidu bargohárjehallamis. Bargoproseassas gos oahppit galget, ovdamearkka dihte guorahallat novealla, dán barggus sáhttet oahppit leat eahpesihkkarat, mii dagaha ahte sii eai čájjet návccaid ja ángirvuođa oahppanproseassas. Motivašuvdna skuvlabargguide njiedjá, jus gaska šaddá beare stuoris dahje beare unni lagamus ovdánanavádahkii mii dahká ahte oahppit fuolastuvvet (Lillejord 2013: 153). Oahpaheaddji ferte heivejit bargguid mat stimulerejit ohppiid lagamus ovdánanavádaga, ovttasdoaimama ja ovttasbarggu bokte. Dat mearkkaša doarjut oahppi ovdáneami nu ahte dađistaga addit bargguid maid sii nákkejit, ja maiguin sii ovdánit. Oahppit fertejit maid ieža bidjat mihtu ja atnit dan mihtu oahppanproseassas, dat mearkkaša dan ahte ii leat doarvái bidjat mihtu muhto ferte maid háliidit olahit dan mihttu. Motivašuvnnas lea oktavuohhta dasa maid mii dahkat dahje jurddašit (Elstad ja earát 2006: 35). Lea dehálaš ahte oahpaheaddji čujuha maid oahppit galget bargat oahppanproseassas, ii dušše dan maid sii galget olahit. Mihtut barggadettiin leat mearrideaddjit oažžut buriid oahppanproseassaid. Lea dehálaš ahte oahppit ohppet buriid strategiijaid čuolmmaid čoavdimii. Buorit strategiijat dahje systemáhtalaš plána bargočoavdimii veahkeha ohppiid fuomášit ahte sii nákkejit. Vásáhus oahppamii goarkŋoha sin vuordámuša dasa ahte nákkejit, sis lea motivašuvdna ja maiddái áigumuš atnit seamma sullasaš strategiijaid boahtteáiggis (Lillejord 2013: 160). Oahppit, geat dihtet ahte sii ožžot doarjaga oahpaheaddjis go sii dárbbášit, nagodit maid iešheanaláččat bargat nu ahte eai vuorjja čađat veahki oahpaheaddjis. Oahppit leat oadjebasat ja sii atnet návccaid ieža suokkardit (Pianta ja earát 2002).

Ohppiid oahpahusmateriálan dán oahpahus dilálašvuodas leat earret eará modeallateaksta ja veahkkešemát, nugo cealkkaálggaheapmái. Oahppit dárbbášit konkretiserema ja dan leat oahpaheaddjit fuomášan dán oahpahusdilálašvuodas. Leat muhtun oahppit geaidda lea váttis oaidnit ja lohkat dihtoris, ja sidjiide lea buorre oaidnit báberhámis modeallateavstta. Oahppit dárbbášit lagas oktavuohđa ja doarjaga oahpaheaddjis, sii dárbbášit maid hárjánit divodit iežaset čállošiid veahkkeneavvuid vehkiin.

Okta oahpaheddjiin deattuha ahte lea dehálaš atnit konkrehta veahkkeneavvuid oahpahettiin:

“Sii dárbbášit konkretiserema. Vaikko sii liikojit oažžut dihtoris buot, de mii fertet váldit olggos maid báhpiriid. Sii dárbbášit oaidnit nie, mun laminerejin sidjiide

ovdamearkkaid movt čállit bargoohcama. De orui sidjiide álkit oaidnit dan hámi. Dan goit oidnen oba čielgasit. Go mun ledjen addán sidjiide báberhámi, gullui, ojá diekkár bat leage bargoohcan. Nie guhkes gaska ja.” (Oahpaheaddji 3, 31.05.2018)

Ipmirduvvo ahte oahppit dárbbasit oaidnit modealla dahje evttohusa hábmet iežaset čállosa, ja sii dárbbasit maid máhtu máhttit atnit veahkkin earáid evttohusaid. Ohppiid árvoštallamis maid bohtá ovdan ahte sidjiide lea ávkkálaš go besset oaidnit modeallateavsttaid, nu ahte ožžot evttohusaid movt sáhttet hábmet iežaset čállosa. Oahpaheaddjit vásihit áigemeari iešguđetge bargoosiide ávkkálažžan. Oahppit barge bures go dihte man guhkes áigi sis lea guđege bargui, ovdamearkka dihte ledje bargoosit go lei logi minuhta áigi lohkat ja vihtta minuhta áigi digaštallat nuppiin dan birra maid lea lohkan. Oahppit váldet duodalaččat go dihtet ahte manjel dán áigemeari de son ferte mannat viidásit oahppanproseassas ja das maid dál dahká lea ávki boahpte lávkaí. Oahpaheaddjit oaivvilda ahte áigemeari dagaha ahte oahppit leat doaimmalaččat bargoproseassas. Okta oahpaheddjiin dadjá:

“Dat eai beassan dál álgit nie go lávejit ahte muhtun lea geargan ovdal. In gille ja. Muhto dál lei ahte vihtta minuhta lea áigi, don it beasa šat joatkit, dan ferte de muitalit. Mun jáhkán ahte diet lei maid hui buorre. Dat orui dál manname veahá buorebut go ovddit joavkkuin.” (Oahpaheaddji 2, 06.03.2018)

Nubbi oahpaheaddji deattuha ahte oahppit dárbbasit olu dieđuid bargoproseassa birra:

“Mii oinniimet áigemeari lea hui dehálaš bargguide. Go bidjá áiggi de dat orru dego movttiideamen ohppiid. Sii dárbbasit hui konkrehta bargguid ja dárbbasit diehtit hui olu nu ahte sis lea motivašuvdna.” (Oahpaheaddji 3, 31.05.2018)

Ipmirduvvo oahpaheddjiin ahte čavges struktuvra ja čielga diehtu bargguid birra bargoproseassas ovddida ohppiid bargonávccaid. Oahppit dárbbasit hui dárkilis čilgehusa bargoproseassa juohke oassái. Oahppit dárbbasit diehtit manne galget dahkat dihto doaimma, mii das lea ávkkiid olles prosessii. Go oahppit oidnet ávkki máhtus, ja vásihit ahte sii máhttet čoavdit barggu ieža, dalle lea vel áigemeari mii veahkeha ohppiid čađahit doaimma. Áigemeari doaimmas sáhtta leat olgguldas motivašuvdna ohppiide, jus iešalddis doaimma ii siskkáldasat motivere. Gagnè ja Deci (2005) deattuheaba ahte doibmii čatnasit golbma dárbbu. Dat leat iešstivrejupmi dahje autonomiija, máhttu ja relevánsa (Gagnè 2005). Dutkit maid lohket ahte bargobiras sáhtta váikkuhit dáid dárbbuid (Postholm & Tiller 2014: 26.)

Bargovuogit mat boktet ohppiid motivašuvnna ja oahppit šaddet hui ángirat ja suokkardeaddjit oahppandilálašvuodas. Rollastoahkama oktavuodas oahpaheaddjit vásihit ahte oahppit barge eambo go dárbbášedje, buohkat ledje ángirat ja sáhkkit. Álggos galge ohecat dieđuid ovttá artihkkalis, movt berre gárvodit ja láhttet bargojearahallamis. Nuppi oasis galge oahppit čađahit rollastoahkama bargojearahallamis, gos galgá jearrat guhtta gažaldaga bargooheccis.

Oahpaheaddji deattuha go lea konkrehta bargu de dat ángiruššá ohppiid:

“Dat maid mun jáhkán, mii dál lei hui olu buoret go galge Aftenpostenis lohkat, ovddit háve in jáhke sii lohke, go eat lean bidjan nu konkrehta barggu sidjiide. Muhto dál orui mu mielas hui bures lihkestuvvame. Go buohkat ledje nu bures lohkan ja muitaledje. Šadde hui ángirat muitalit.” (Oahpaheaddji 3, 06.03.18)

Vásáhus dán oahpahusas lea go oahpaheaddji lea addán ohppiide konkrehta barggu maid galget lohkat artihkkalis ja dan oahpahit earáide. Oahppit dihte ahte dan maid lohket artihkkalis sii dárbbášit boahhte oasis, go galget čađahit rollastoahkama. Dat dagaha ahte oahppit lohket bures, vai hálddašit boahhte oasi oahpahusas bures. Oahpaheaddjit lihkestuvve dán oasis oážžut ohppiid leat ángirin ja suokkardeaddjin go lea čielga mihttu barggus. Soaitá maid ahte oahppit leat ángirat go boahhte oasis sii dárbbášit dán máhtu go galget čađahit rollastoahkama, mii čájeha ovttaskas oahppi máhtu praktihkas earáide. Oahppit oidnet dán bargooasis ávkki ja dat motivere sin, sii maid háliidit nákcet buoremusat nu ahte ollašuvvá ollislaččat. Go oahppit nákejit ja lihkestuvvet de dovdet sii máhttima, mii fas motivere oahppamii. Nu ahte oahppit ožžot ollislaččat ávkki oahpahusas iežaset oahppamii de berre oahpaheaddji máhttit iežas fága bures, maiddá dovdat iežas ohppiid. Dat mearkkaša ahte oahpaheaddjis ferte leat buorre kulturpedagogalaš máhttu. Oahpaheaddji ferte diehtit gos oahppit bohtet, ja makkár vásáhusat leat olggobealde skuvlla mat leat guovddážiis sin eallimis, ja mat váikkuhit motivašuvdnii ja oahppandáhttui (Postholm & Tiller 2014: 29).

Okta oahpaheddjiin deattuha ahte miellagiddevaš oahpahusvugiin oahppit šaddet spontánat ja oahppan ovdána iešalddis:

“Go de álge dat manai nu issoras bures, dat lei nu somá. Dat ledje guhtta gažaldaga, sii ieža hutke eambo gažaldagaid ja jearahalle. Dat lei hui spontána.” (oahpaheaddji 2, 31.05.2018)

Oahppit leat ángirat dán rollastoahkanoahpahusas. Dovdo ahte sii liikojit rollastoahkamii, go lea mokta ja ángirvuohka ohppiin mii báidná buohkaid. Oahppit leat spontánat, ja sii barget eambo go dárbbášit. Oahpaheaddjit vuhttet ahte bargovuohki, oahpaheddjiid heivehus ja

ovdanbuktin bokta ohppiid motivašuvnna dán osiin. Oahpaheaddjit vásihit ahte rollastoahkamis vuhtto ohppiin ahte sii dovdet friddjavuođa mii buktá návccaid bargoproseassas. Oahpaheaddjit maid reflekterejit ahte sáhtta mearkkašit olu motivašuvdnii go oahppit dovdet iežaset friddjan ja ahte sáhttet leat rollastoahkamis eará go ieš. Go ii dárbbáš leat ieš, dalle ii leat nu várálaš juste movt don láhttet ja maid don dajat, dannego don leat neaktive, eai leat du iežat jurdagat ja dagut albmailmmis. Rollastoahkan lea vuohki gos sáhtta vaikko makkár fáttáid gieđahallat, ja maid sáhtta heivehit nu lahka albmailmmi go vejolaš. Rollastoahkamis sáhttet oahppit váldit ávkki iežaset vásáhusaiguin beaivválašallimis ja maid iežaset fidnosurggiin. Go rollastoahkama čadaha praktihkalaččat, dalle barggu bokte oahppat, mii lea maid leamaš dehálaš sámi árbevirolaš bajásgeassimis.

Balto dutkamis bohta ovdan ahte oahpahit mánáid birget lea dehálaš. Dat mearkkaša ahte mánná beassá oahppat ieš birget mii buktá iešdovdu. Birgen lea psyhkalaš dásis oahppan leat gearggus dasa ahte jáhkka nagodit, máhttit ja gávdnat čovdosiid hástalusaid ja luohttit dasa ahte olmmoš sáhtta buot oahppat (A. M. Balto 2008: 58). Kuokkanen čilge ahte eamiálbmotdieđu guovddážis lea oassálastin. Oahppan dáhpáhuvá doaimma ja áđđestallama bokte. Dat bohta maid ovdan jurddašeamis ahte olmmoš oassálastá aktiivvalaččat máilmmi albmanemiide ja dáhpáhusaid dan sadjái go máilmmi olggaldas ja sierranas kategoriijaide (Kuokkanen 2009: 53). Bargu lea guovddážis sámi árbevirolaš bajásgeassimis sihke konkrehta rámmán, organiserenvuohkin ja mihttomearrin. Ulbmil lei oahppat sosiála ovtastallama norpmáid, iešguđetlágan gálggaid ja máhtuid (A. Balto 1997: 95). Lea dehálaš oahpahas váldit vuhtii ohppiid máhtu ja duogáža, dat buktá ohppiide iešdovdu oahppanprosessii. Lean namuhan ovdal ahte motivašuvdna čilgejuvvo dávjá jođihanfápmun mas lea mearkkašupmi láhttemii sihke guvlui, intensitehtii ja gillilvuhtii. Motivašuvdna dán oahppandilálašvuodas čájehuvvo ohppiid ángirvuodas maid sii čájehit ja go leat gillilat go deivet hástalusaid. Ohppiin lea siskkáldas motivašuvdna dán oasis doaimma dihte.

Ealas muitalanvugiin ja ángiris digaštallamiin ohppiiguin sáhtta oahpaheaddji dahkat vuodá siskkáldas motivašuvdnii. Motivašuvdna lea oktavuodaeaktu, sihke mis alddiineamet ja gaskaneamet (Lillejord 2013: 134-135). Deci ja Ryan čilgeba siskkáldas motivašuvnnalahttema vuolgit beroštumis ja das lea vuoitun mokta dan aktivitehtii mii dahkko. Soai čilgeba maid ahte siskkáldas motivašuvdnaláhtten lea doaimma vuoddeaddji psyhkalaš dárbui, mii čujuha earenomážiid iešmearridandárbui, máhttodárbui ja gullelašvuodadárbui (Ryan & Deci 2000).

Oahpahus galgá ovddidit ohppiid oahppama. Jus árvvoštallan ii leat ovttaiduvvon oahpahussii, de ii leat oahpaheaddjái álki oaidnit mii buktá oahppanjuvssu. Go árvvoštallan dáhpáhuvvá dađistaga oahpahusproseassas, de lea álkit oahpaheaddjái oaidnit mii aktivitehtain dagaha positiivva čuozaheaddjái (Lillejord 2013: 236). Lea dehálaš ahte oahppit leat mielde hábmeme árvvoštallankriterioid nu ahte oktasašfárat šaddet relevánttat ohppiid vásáhusaide ja fidnoberoštupmái (Hiim 2010). Árvvoštallama ulbmil lea buoridit barggu ja bargoproseassa (Lillejord 2013: 232.)

Oahpaheaddji bagadallan lea okta oassi čállinproseassas, gos leat mearriduvvon dihto oasit maid oahpaheaddji bagadallá juohke oahppi teavsttas. Bagadallan dáhpáhuvvá nu ahte oahpaheaddji manná oahppis oahppái ja addá sidjiide máhcahusa dihto oassái, mii lea ovdal šihhtojuvvon. Dat sáhtta ovdamearkka dihte leat, movt čállit álggahusa bargooheaddjái. Nubbi bagadallanvuohki maid leat atnán dán oahpahusas lea linnjaresponssa. Dat mielddisbuktá ahte leat sihke mieloahppit ja oahpaheaddji geat addet máhcahusa oahppái. Buot oahppit čužžot sárggisin oahpaheaddji ovddabealde, nu ahte oahppit eai beasa oaidnit mieloheaddji geahčastagaid. Oahppi lohka iežas čállošis dan oasi masa háliida bagadallama, ja earát kommenterejit vurrologaid. Metoda lea dan váste ahte oahppit oppalašgova klássa čállinproseavttain ja addit ohppiide máhcahusa dađistaga čállinproseassas. Oaivvilduvvo ahte oahppi čálidettiin váldá buoremusat doarjaga ja árvvoštallama. Dat gáibida ahte oahpaheaddji lea doarjjan čađat proseassas. Sáhtta lohkat ahte lea oahppiláhká čállinoahpahus gos teaksta ja čuoovoleapmi ovttaskas oahppái lea guovddážiis (Kringstad ja earát 2014: 74).

Go lea bagadallama birra sáhka de okta oahpaheddjiin dadjá dán:

“Ja dat mii lei das ahte buohkat ožžot dan seamma veahki, ja lea hui čavgat dat struktuvra dan bagadeamis. Dat dihte dan ahte dál de bohtá, lea álggos dieinna ohppiin ja de bohtá su lusa. Dat manná buohkaid mielde, dat ii leat nie go mii muđui lávet ahte mii vázzit bevddiid gaskkas, ja geahččat, ja jearrat veahá.” (Oahpaheaddji 1, 31.05.2018)

Áicamis vásihuvvo movt oahppit luovvanit go soames álggaha:

“Manai hui bures linnjaresponssain, go okta lei muitalan masa son áigu veahki, de orui dego luovvaneamen ja manai hui njuovžilit.” (Dutkanbeaivegirji, 19.02.2018)

“Oahppi dadjá ahte lei hui buorre go earáiguin gullá ráđiid, linnjaresponssas.” (Dutkanbeaivegirji, 19.02.2018)

Čájehuvvo ahte oahppit dárbbasit leat oadjebasat nu ahte dustet ovdanbuktit iežaset jurdagiid, go okta duostta álggahit de orot oahppit dego oažžumen sus doarjaga, ja de dustet earát čuovvulit iežaset jurdagiiguin. Buorre gaskavuohta gaskkal oahpaheaddji ja oahppi lea čadnon oahpaheaddji dáidui jođihit klássa. Buorit rutiinnat ja struktuvra, maiddái dáidu jođihit iešguđet dilálašvuođaid mat čuožžilit klássas, leat eavttut nu ahte oahppit galget dovdat oadjebassan ovttas, ja maid vuhtiiváldon oahpaheaddjis (Pianta ja earát 2002). Oahpaheaddji gii oažžu buori gaskavuođa ohppiiguin ja geas lea buorre fágalaš gelbbolašvuohta, vásiha ahte oahpaheapmi manná njuovžilit earret eará dannego ohppiid mielas lea miellagiddevaš dat maid son ovdanbukta (Drugli 2012: 67). Oahpaheaddji sáhtta váikkuhit ahte motivašuvdnaproseassa šaddá siskkáldas stivrejeadji, muhto dalle lea dehálaš rievttet dássedilálašvuohta rámis ja movttiideamis (Ryan & Deci 2000). Buorre doarjja oahpaheaddjis berre sisttisoallat vuhtiiváldima, liekkusvuođa, fuolahusa ja buori oktavuođa.

5.3 Ohppiiváikkuheapmi oahpahusas

“Gal dat oahppá go stuorrula” lea sátnevájas maid árbevirolaš mánáidbajásgeassimis lávejedje olbmot lohkat mánáid oahppama birra. Dát sisttisoallá sámi jurddašeami olbmo oahppama ja čálgama birra (A. M. Balto 2008: 13). Árbevirolaš sámi mánáidbajásgeassimis ožžo mánát bargguid ja ovddasvástádusa maid galge doaimmahit. Ulbmil lei oahppat birget ja šaddat iešheanalazžan go ii stivrejuvvo muhto ieš mearrida movt doaimmaha doaimma masa lea ovddasvástádus (A. Balto 1997: 122). Sápmelaččat leat iežaset árbevirolaš bajásgeassimis diktan mánáid leat mielde váikkuheamen iežaset oahppanprosessii. Sámi pedagogihka ovddideapmái lea dehálaš ahte oahpahus lea heivehuvvon sámi dárbbuide earret eará bajásgeassimii, kultuvrii ja árvvuide vai nannešii mánggabealatvuođa oahpahusas (Keskitalo 2011: 40).

Oahppit sáhttet skuvlla oktavuodas váikkuhit oahpahussii iešguđet ládje, mun välljen digaštallat dáid gávdnosiid maid oahpaheaddjit ovdanbuktet iežaset reflekšuvnnain. Oahpaheddjiid mielas váikkuha motivašuvdnii, ángiruššamii ja beroštupmái, go oahppit besset váikkuhit oahpahuslágideapmái ja dan sisdollui. Ohppiiváikkuheapmi lea hui dehálaš oahppanjuksui, go ipmárdus ovdána das maid galgá bargat ja movt bargá, ja nanusnuvvo mielváikkuheamis. Lea maid lunddolaš ahte oahppit leat mielde árvoštallamis iežaset oahppanproseassa. Oahpaheaddjit galget dađistaga árvoštallat ohppiid oahppanproseassas, mii maid deattuhuvvo oahpahuslága láhkaásahusas (Postholm & Tiller 2014: 137-138). Ohppiid loaktin ja birgen

skuvllas sáhtta buorranit go oahppoplánat dorjot báikkálaš árvvuid vuhtii váldima (Keskitalo 2011: 31). Dat mearkkaša dan ahte oahpahus heivehuvvo ohppiid duogáža ja beroštumiid vuodul.

Oahpaheaddji mielas motivašuvdna oahppamii badjána go oahppi sáhtta oamastit barggu:

“Go bargu šaddá persovnnalaš de dat motivere ja oahppi dovdá ávkki. Go oahppi lea ieš válljen sisdoalu bargui. Go leat ieža mielde mearrideamen sisdoalu bargui, de ii šatta nu olu digaštallan manne galgá dán bargat.” (Oahpaheaddji 3, 31.05.2018)

Sitáhtas ipmirduvvo ahte ohppiidváikkuhus bokta motivašuvdna ja máhttima ohppiin, go atná dan dihtomielalaččat olahit mihtuid. Go addá ohppiide vejolašvuoda váikkuhit oahpahussisdollui, de oahppit ožžot gullelašvuoda ja ipmárdusa dasa maid sii galget oahppat. Dalle go oahppi dovdá ahte son lea váikkuheaddji oahppanproseassas, de dat dovdo dehálažžan ollašuttet barggu. Go oahppan dáhpuhuvvá oassálastimis de dat mearkkaša ahte máhttu ovddiduvvo sis geat leat oasálastit, go sis lea iešguđetlágan gelbbolašvuodas (Dysthe 2001: 47.)

Oahpaheaddji deattuha ahte mielmearrideapmi ja ságastallan lea dehálaš:

“Jus galget leat mielde mearrideamen, de ferte leat dialoga ohppiid ja oahpaheaddji gaskkas. Jáhkán lea hui dehálaš dát proseassa. Beassá ságastallat ja bargat dan movt sii háliidit, dat fertejit de ieža jurddašit ja ákkastallat ja buktit árvalusaid.” (Oahpaheaddji 1, 31.05.2018)

Oahpaheaddjit maid deattuhit ahte ságastallama bokte oahppit šaddet gergosat oahppanprosessii. Sii ráhkkanit ságastallama bokte ja leat gearggus álgit bargat. Sitáhta vuodul mun dulkon ahte ohppiidváikkuheapmi lea fáktor mii motivere ja ángirušša ohppiid. Ságastallan ohppiiguin oahpahussisdoalu birra lea dehálaš. Gulahallat ohppiiguin, guldalit maid oahppit jurddašit oahppama birra sáhtta váikkuhit nu ahte oahppit dovdet ahte sii váldojuvvojit duodalaččat. Dat mielddisbuktá ahte sáhtta váikkuhit eambbo siskkáldas stivrejeaddji motivašuvdna viidásit oahppamii. Dán vuogi mielde šaddá oahppan autenttalaš ohppiide. Oahpaheaddji ja mieloahppiid rolla oahppandilálašvuodas lea addit stimulánsa ja movttiidit oahppi oktagaslaččat hukset máhtu. Ovttasdoaimma earáiguin oahppandilálašvuodas lea mearrideaddji das mii ohppojuvvo ja movt (Dysthe 2001: 44).

Oahpaheaddji deattuha ahte ohppiid iežaset beroštumi vuodul válljejuvvon bargovuogit motiverejit ohppiid oahppamii:

“Mun jáhkán dat movttáskit go leat beassan buktit iežaset jurdagiid, sáhttet árvalit bargovugiid ja sáhttet válljet somás bargovugiid.” (Oahpaheaddji 1, 31.05.2018)

Seamma oahpaheaddji oaivvilda ahte motivašuvdnii ja bohtosii váikkuha go iežas máhtu ja beroštumiid bokte beassá oahppat :

“Lea álkit lihkostuvvat bohtosiin go ieža besset válljet bargovuogi, jáhkán mun, ahte dat čadáhít dan bargobihtá.” (Oahpaheaddji 1, 31.05.2018)

Go oahppi beassá ieš válljet bargovuogi de lea válljejummi su beroštumi vuodul, mii dagaha ahte oahppis lea motivašuvdna doibmii go ieš berošta das ja beassá dan stivret iežas vuogi, jurdagiid ja máhtu mielde. Dutkan čujuha dan guvlui ahte ohppiiváikkuheapmi lea stuora fáktor buoridit oahppanjuvssu, ja ahte motivašuvdna ja oahppanjuvssus lea oktavuohhta (Hattie 2013). Gávndosat čujuhit ahte ohppiiváikkuhus sáhttá dagahit ahte oahppit besset váikkuhit iežaset oahppamii ja oassálastet mearrádusproseassain. Vaikko oahppit leat oassin váikkuheamen iežaset oahppamii, dat ii goitge daga dan ahte oahpaheaddji galgá unnit váikkuhit oahpahas (Hattie 2013).

5.4 Ovttasbargu ohppiid gaskkas

Go sosiokultuvrralaš oainnu mielde lahkona olmmošlaš motivašuvdnii, de deattuhuvvo sosiála ovttasdoaimman mas olmmoš oassálastá. Dat mearkkaša ahte mii eat sáhte ipmirdit oahppi motivašuvnna fágii, jus eat ipmir giela ja kultuvrra mearkkašumi sosiála dilálašvuodas. Oahppit bohtet skuvlii iežaset earenoamáš vásáhusaiguin, máhtuin, doahpágiiguin ja jurddašuvvugiin (Lillejord 2013: 152). Lagamus ovdánanavádat ipmirduvvo pedagogalaš doaimmavejolašvuohčan gos indiviidaperspektiiva ja joavkoperspektiiva doaimmaba ovttas. Nuppiin sániin sáhttá dadjat ahte ii leat joavkobargu iešalddis mearrideaddji čuolbmáčoavdindilálašvuodas, muhto dat mii bohtá joavkobarggus ávkin viidásit oahppamii ja ovdáneapmái.

Lea earenoamáš dehálaš ahte oahpaheaddji váldá vuhtii ohppiid duogáža oahppanproseassas. Ohppiidjoavkkuin geat leat mielde dán oahpahas lea buorre oktavuohhta ja gulahallan, oahppit doibmet ja liikojit bures ovttasbargat. Čállinoahpahas oahpaheaddjit leat heivehan bargovugiid gos ovttasbargu lea guovddážis. Čállinproseassas atnet strategiijaid mat leat strukturerejuvvon nu ahte oahppit ovttasbarget dihtovugiid mielde, nugo earret eará ovttasčállima, digaštallama ja neaktima bokte. Okta gávnus maid buot oahpaheaddji deattuhit

ohppiid motivašuvnna olis lea ovttasbargu ohppiid gaskkas. Oahppit háliidit bargat ovttas nuppiiguin. Oahpaheaddjit vásihit ahte buohkat ovdánit ovttasbarggus. Ohppiide šaddá buoret iešdovdu go besset nuppiin juogadit iežaset jurdagiid ja oažžut nuppis doarjaga iežaset oaiviliidda. Dat maid dagaha ahte ohppiide lea álkit ovdanbuktit iežas oainnuid oktasaččat earáiguin, ja vuolgá das go fuomáša olbmás leat seamma jurdagat go sus, dahje ahte soai leaba seamma dásis. Dán oainnu maid dorjot Graham ja Perin (2007) dutkama bohtosat go čájehit man doaibmil lea go oahpaha ohppiid čállinproseassaiguin ja strategiijaiguin, ja strukturere čállinoahpahusa nu ahte oažžu ohppiid ovttasbargat heivehuvvon vuogi mielde, ja bidjá čielga mihtuid, earenomážit go guoská čállinbarguid ulbmilii (Hattie 2013: 217).

Ovttasbarggus lea dehálaš gulahallan ja luohhtevašvuohta. Oahpaheaddjit vásihit ahte dán klássain lea iežaset kultuvra ja oahppit dovdet bures nubbi nuppi. Dat sáhtta dannego eatnasat sis leat juo vuodđoskuvllas leamaš seamma klássas. Oahpaheaddjit vásihit maid ahte klássain lea buorre oktasašvuohta ja muhtun oahppit leat sorjjavaččat nuppis. Dasa sáhtta maid váikkuhit go mis lea unna skuvllaš, gos eai leat nu olu oahppit seamma klássas ja eatnasat ohppiin dovdet bures nuppiid juo ovdalaččas. Klássain lea rabasvuohta. Eatnasat ohppiin dustet buktit ovdan iežaset jurdagiid go lágiduvvo dilálašvuohta nu ahte oahppit leat oadjebasat. Oahppit šaddet oadjebasat buktit ovdan jurdagiid go besset álggos nuppiin ságastallat ášši birra. Oahpaheaddjit vásihit ahte oahppit dávjá beroštit das maid nubbi oahppi dadjá su ollašumiide. Ledje soames oahppit geat háliidedje ovdanbuktit dušše oahpaheaddjái, iige fal eará ohppiide. Čájehuvvo maid iskkademiin ahte mieloohppiin lea váikkuhus oahppi oahppamii iešguđet ládje, ovdamearkka dihte veahkehit, bagadit, olmmáivuohta, buktit máhcahusaid ja dahkat skuvlla dakkár báikin gosa háliida bohtit juohke beaivve (Hattie 2013: 167.)

Oahpaheaddjit deattuhit ahte ovttasbarggus oahppit loktejit nubbi nuppi. Oahpaheaddjit oidnet ahte lea ávki go lea nubbi gii dušše čohkká guoras ja lea doarjjan nubbái, ja de sáhttiba veahkkálaga ja vurrolaga čállit. Oahppit vásihit máhttima, ja motivašuvdna loktana go fuomáša ahte son nákke ja máhtta. Okta oahpaheaddji deattuha ahte joavkobargu lea ávkkálaš ohppiid motivašuvdnii ja oahppamii:

“Mun gal lean vuohtán go barget joavkkuin dat lea mihá suohttasit. Jáhkán maid daidda ohppiide geat rahčēt veahá, lea oadjebas dilli dávjá goit go barget bures ovttas. Mun jáhkán go ovttas beassá ságastallat, ja gávdnat čovdosiid ja nie. Nu han lea bargoeallimis maid, dat šaddá ovttasbargat.” (Oahpaheaddji 1, 31.05.2018)

Ipmirduvvo dán sitáhtas ahte ovttasbargu motivere ohppiid, muhto dasa váikkuha ahte oahppi lea oadjebas, ja ahte lea buorre ovttasbargu ohppiid gaskkas. Deattuhuvvo maid ahte bargoeallimis oahppit šaddet ovttasbargat. Fidnofágaohppiide lea earenoamáš dehálaš ovttasbargu go barget praktihkalaš bargguid sihke skuvllas ja hárjehallamis fitnodagain. Fidnogelbbolašvuodas leat mearkkašahtti sosiála aspeavttat mat mearkkašit ahte oassálastet demokrátalaš bargooktasávuodain. Dát ferte ohppojuvvot vásáhusaid, mielváikkuheami ja bargoproseassaid bokte (Hiim 2013: 69).

Kuokkanen čujuha Stevenson (1996) buohtastahttimii eamiálbmogiid ja oarjemáilmmi árvvuide. Eamiálbmogiin deattuhuvvo ovttasbargu ja oarjemáilmmis ges gilvovhallan, maiddáí ahte eamiálbmogiin lea alla joavkodovdu ja vuolit iešdovdu, oarjemáilmmis ges alla iešdovdu ja vuolit joavkodovdu (Kuokkanen 2009: 55). Sápmelaččat leat eamiálbmogat (Keskitalo 2011: 22.) Balto čujuha ahte árbevirolaš sámi bajásgeassimis lea eallinvuohki guovddážiis, rávisolbmot, oassálastin, eahpenjulges bajásgeassin, stáđásnuvvan sosiála geavadagat ja sohka (A. Balto 1997). Keskitalo ja Määttä čilgeba ahte sámeoahpahusmálles lea oahppi aktiivvalaš, iešheanalaš ja dávggas. Oahpaheaddji ges lea ráđđejeaddji, bagadeaddji ja luohhtevaš. Servvodat ja ovttasbargu čatnasit maid sámi oahpahusmállii go oahppanárena sáhttá leat olggobealde skuvlalanja (Keskitalo 2011: 38). Fidnofága ohppiid oahppanárenat leat maiddáí fitnodagat gos sii leat hárjehallame fidnoprográmmaidloahpahusa oktavuodas. Ovttasbargu doppe lea dehálaš ohppiid oahppamii.

Buohkain lea juoga maid son máhttá bures, ja go dan beassá earáide ovdanbuktit, de dat dahká oahppái dovdu ahte son máhttá ja sus lea ávki searvevuhtii. Ságastallan nanne ohppiid máhtu, go bohtet iešguđetlágan jurdagat ovdan, main fas ovdána máhttu. Joavkobarggus oahppit besset ieža stivret ságastallama, ii leat oahpaheaddji gii jođiha ságastallama ja doaimma. Gulahallama bokte sáhttet sii geat oassálastet sosiáladoaimmain, ipmirdit ja oažžut fuomášumi dakkár áššiide maid ii okto livčče gávnahan. Gulahallan veahkeha ipmirdit, ovddidit doahpágiid, čoavdit vearuipmárdusa, oaidnit oktavuodaid ja fuomášit čovdosiid (Skaalvik 2018: 75).

Joavkobarggus lea oassálastistruktuvra mii dagaha aktivitehta ja diktá eambbosiid oassálastet rabas kommunikašuvnna bokte fáttáid birra, go dábálaš klássalatnjaságastallamis gos oahpaheaddji stivre. Joavkobarggus lea organiseren movt oahppit čohkkájit earálágan go dábálaččat oahpahasas. Sii leat eambo friddja, dat sáhttá maid váikkuhit ohppiid bargomotivašuvdnii. Oahppit dovdet ahte sii besset ieža stivret ságastallama, geahčanguovllu

ja makkár fáttáid sii deattuhit. Oahpaheaddji vuordámušat ohppiid joavkobarggu bohtosii lea mielde ovddideamen bargomotivašuvnna. Go oahppit lihkestuvvet gulahallamiin joavkobarggus, de dat mielddisbuktá ahte lea buorre klássabiras. Iskkadeamit čájehit ahte dehálaš čuozašus positiivvalaš klássabirrasii lea oktavuoha ja dovdu ahte buohkat barget dan ovdii ahte šaddá positiivvalaš oahppanjuvssus (Hattie 2013: 165.) Čájehuvvo maid go oktavuoha lea nanus klássas, de lea maid jáhkehahti ahte oahppan dáhpáhuvvá ohppiid gaskkas (Hattie 2013: 165.) Ohppiid motivašuvdna lea alimusas go oahppi dovda gelbbolašvuoda. Iešdovdu lea buorre, bidjá mihtuid alces, oažžu máhcahusa ja oačču duodaštusa earáin (Hattie 2013: 90.)

Vái ovttaoahppan galgá vásihuvvot ávkkálažžan ohppiide, de berrejit oahppit leat didolaččat dasa movt juohke doaibma lea dehálaš prosessii ja oktasaš mihttui. Maiddái ahte proseassa doaimmaid molsašumiin lea dihtofunkšuvdna, gos juohke doaibma buktá bohtosa mii lea ávkkálaš boahhte doibmii. Ohppiid oassálastin maid čuočcá oahppanjuksui. Dysthe čujuha dutkamii mii deattuha ahte oktasaš mihttu jovkui ja persovnnalaš ovddasvástáduš, leat dehálaš momeanttat mat čuhcet ovttaoahppamii, ovttaskas- ja oktasašoahppama gaskkas (Dysthe 2001: 51). Sámi oahpahusmálles maid deattuhuvvo ovttaoahppa, ja ahte oahppi lea iešheanaláš ja aktiivvalaš (Keskitalo 2011: 38).

Ohppiid iežaset árvvoštallamis boahdá ovdan ahte eatnasat lohket ahte sii ohppet buoremusat go barget ovttaoahppa earáiguin:

“Go hupmen ohppiiguin árvvoštallamis de hui olu oahppit dadje ahte ovttaoahppa oahpai buoremusat.” (Oahpaheaddji 3, 09.04.2018)

Oahppit oahpahusas atnet árvvus mielohppiid resursaolbmožin, ja movt ovttaoahppa ovdána ovttaoahppa. Lea dehálaš ahte oahppit juogadit vásáhusaid, reflekšuvdna sin gaskkas addá čiekŋalit ipmárdusa oahppamis. Máhttit váldit vuodu iežas vásáhusaiguin, oassálastit ja olahit guhkkelii go dan maid okto livččii dahkan (Dysthe 2001: 78-79). Oahppit duodaštit dan maid oahpaheaddjit leat vuohttán ahte sii ohppet buoremusat go besset earáiguin ovttaoahppa. Dat mearkkaša ahte ovttaoahppa motivera ohppiid atnit návccaid oahpadettiin, mii fas buktá oahppanjuvssu. Siskkáldas motivašuvdna dáhpáhuvvá go doaimmas ii leat bággejupmi, ollislaččat lea iešmearrideapmi ja ahte lea gealbohusen. Dákkár dilálašvuodain oahppit beroštit das maid sii barget, ja doaibma lea iešalddis duhtadeaddji. Oahppit geat barget diimmuin dannego lea somá, sis lea siskkáldas motivašuvdna. Doaibma šaddá guovddáži, iige

ballu dasa maid earát oaivvildit du olahussii. Dákkár doaimmain oahppit šaddet nu ángirat ahte vajálduhttet áiggi ja báikki, ja das oaidná čielgasit sin motivašuvnna (Ryan & Deci 2000).

Ovttasčállin lea okta dain strategiija maid oahpaheaddjit atnet čállinoahpahasas, mii mielddisbuktá ahte oahppit barget ovttas. Dutkanbeaivegirjii bohtá ovdan ahte ovttasčállin lihkestuvvá bures oahpahasas, oahppit leat aktiivvalaččat, mii lea ávkkálaš bargovuohki sin oahppamii:

“Čállet čállosa ovttas távvalis, oahpaheaddji čállá ja oahppit evttohit movt sáhtta hábmet. Oahppit čuvvot bures mielde ja servet čállimii. Lihkestuvvá bures. Muhtun oahppi dadjá ahte lea buorre vuohki čállit ovttas távvalis. Dannego lea álki oaidnit ja fuomášit maid galgá čállit ja goas.” (Dutkanbeaivegirji 13.03.18)

Oahppi deattuha go oahpaheaddji čállá távvalis, de lea ohppiide álki oaidnit ja fuomášit, earáid evttohusaid bokte movt sáhtta čállit dađistaga go hábme čállosa. Ovttasčállimis lea positiivvalaš čuozaš oahppi ovdáneapmái, ii dušše motivašuvdnii muhto maiddá go ovttasbargu dagaha diehtomielažžan dása maid don čálát (Kringstad ja earát 2014: 21.) Gávdnojit dutkammat mat ákkastallet ahte ovttasčállimis lea positiivvalaš váikkuhus oahppi čállinmáhttui (Eritslund 2009, 2008; Graham & Perin 2007).

Vygotskyi deattuha ovttasdoaimbama teoriijavuodđun oahpahasii skuvllas, ja dán vuodul lea oahpaheaddji dehálaš ohppiid oahppamii, ja seammás leat mieloahppit dehálaš mielbargit oahpahasas ja oahppanproseassas. Oahpaheaddji doarjaga ja veahki oahpahasas gohčodit maid metaforain “luovvehuksen” (“scaffolding”) (Dysthe 2001: 79), mii čilge vuohkkasit oahpaheaddji doaimma oahppi oahppama ektui. Mieloahppit addet maid nubbái doarjaga ovttasdoaimmas ja leat mielde nuppi oahppanproseassa “luovvehuksemis”.

Oahpahasdilálašvuodas ovttasdoaimma dáhpáhuvvá oahppi ja oahpaheaddji gaskkas dahje oahppi ja mieloahppi gaskkas. Dalle dáhpáhuvvá “luovvehuksen”. Oahpaheaddji doaimma lea hukset luovi ohppiide. Luovvi ovddasta bagadallama ja geažuhemiid maid oahpaheaddji addá ohppiide. Dan heiveheami deattuheaba Tharp ja Gallimore. Soai leaba fuomášan guhtta iešguđet vuogi veahkehit oahppama lagamus ovdánanavádagas. Dat leat modeallariiekkis, nanusmahttit, máhcahus, bagadeapmi, gažadit ja kognitiiva struktureren (Lyngsnes 2014: 72-73). Jurdda lea ahte oahppit galget ieža gávnnahtit rievttis čovdosa. Jus oahppit meddet, de ii Vygotskyi oainnu mielde galgga muitalit maid galgá dahkat, muhto doarjut oahppi meaddimis (Lyngsnes 2014: 70.) Áiggi mielde oahppit birgejit doarjaga haga dahje sámi sátnevádjasa mielde “Gal dat oahppa go stuorrula”.

Leat seammalágánvuodát Vygotskyi (1978) oahppanteoriijas ja min sámegieloahpahusas. Vygotsky deattuha ovttasdoaimma ja giela nu ahte oahppán dáhpáhuvvá. Dat mielddisbuktá ahte oahppandilálašvuodas leat oahppit aktiivvalaččat ja atnet giela ovttasdoaimmas oahpaheddjiin ja ohppiiguin. Oahpahus heivehuvvo nu ahte ságastallan lea guovddázis. Dán bokte olahit nu ahte ohppiin lea guovtte guvlui gulahallan, gos oahppit atnet giela deattuhit iešguđet jurdagiid digaštallamiin. Dán bokte oahpaheaddji sáhtta hukset “luovi” ohppiide nu ahte bagadallá, fuomášahtta ja jearrá daid “rievttes” jearaldagaid mat viiddidit sin jurddašeami.

Analysaproseassas leat gávdnosat juogaduvvon iešguđet osiide. Váikko livčče sáhttan heivet mángga oassái. Gávdnosiin mat bohtet ovdan lea čanasteapmi ja gullet ollislašvuhtii. Lean válljen juohkit osiide nu ahte šaddá buorre oppalašvuolta. Bohtosiid ja suokkardemiid oasi lean ovdanbuktán njealji láhkkis. Vuosttaš oasi lean gohčodan: *Oahpaheddjiid vásáhusat ohppiid čállinmotivašuvnnas*. Dát oassi čájeha gávdnosiid mat čatnasit dasa makkár hástalusat oahpaheddjiin leat motiveret ohppiid čállinoahpahusas. Nubbi oassi: *Oahpahusvuohki gos oahpaheaddji lea doarjja*. Gávdnosat dán oasis leat bargovuogit mat motiverejit ohppiid čállinoahpahusas ja gos oahpaheaddji lea lagasdoarjja ohppiide. Goalmmát oassi lea: *Ohppiid váikkuheapmi oahpahussii*. Dán oasi gávdnosat čájehit ahte go oahppit besset váikkuhit iežaset beroštumiiguin oahpahussii de dat motivere sin. Njealját oassi lea: *Ovttasbargu ohppiid gaskkas*. Gávdnosat čájehit ahte ovttasdoaimman ohppiid gaskkas oahppanproseassas, nanne ohppiid motivašuvnna ja ovddida oahppama.

6 Jurddabohtosat

Dán oasis ovdanbukto jurddabohtosat gávdnosiin analysas ja suokkardeamis. Jurddabohtosa vuolggasadji lea oahpaheddjiid áican ja refleksuvdna oahpahasdoaimmain ja dat ovttaiduvvo teoriijain mainna lean välljen buohtastahitet iežan bohtosiid.

Oahpaheaddjit vásihedje hástalussan sámegieláčállinoahpahasas motiveret ohppiid go lea váilevaš árvu sámegielas fidnosurggiin. Dasa váikkuha go prográmmafágain leat eanas girjjit ja oahpahas dárogillii, mii dagaha ahte fágadoahpagat sámegillii vásihuvvojit váttisin ja amasin dán dutkanprošeavtta ohppiide. Dat mearkkaša dárbbu prográmmafágaid oahpahit sámegillii. Bargohárjehallamiin ja fitnodagain lea dábálaččat dán ohppiin gulahallangiellan dárogiella dahje eará gielat, ja dalle eai beasa oahppit hárjánit atnit fágadoahpagaidd sámegillii, doppe gos ohppiin lea eanemus motivašuvdna oahppamii ja gos ipmirda sáni sisdoalu lunddolaččat. Sámegillii váilot oahpponeavvut sihke prográmmafágaide, ja maid sámegielafágii mat leat heivehuvvon fidnosurggiide. Gávdnosat dán dutkanprošeavttas maid čujuhit dehálažžan oahpahasas fokuseret mas oahppit oidnet ávkki iežaset ovdáneapmái, maiddái heivehit ja čilget movt fáttát sáhttet leat sidjiide ávkkálaččat boahhteáigái. Dat maid mearkkaša ahte oahpaheaddji ja skuvla fertejit heivehit doaimmaid jahkeplánaide nu ahte bohtet rievttas áigái, vai dovdojit ohppiide ávkkálažžan.

Fidnogeaidnu lea dehálaš sámegieloahpahasas, nu ahte oahppit galget dovdat ahte sámegieloahpahasas lea ávki sin fidnui ja beroštumiide. Fidnofága oahppit leat välljen fidnosurggi iežaset beroštumiid vuodul, dan vuodul maid berre sámegieloahpaheaddji hukset čállinoahpahasas vai motivere oahppi oahppat. Váilevaš relevánsa oktasašfágain lea stuora váttisvuhtan fidnofágaohppiid motivašuvdnii (Postholm & Tiller 2014: 178), dán dutkanprošeavttas sámi fidnofágaohppiide váikkuha vel dasa lassin váilevaš oahpahas sámegillii prográmmafágain ja váilevaš oahpponeavvut sámegillii. Go sámegiella ii árvvusadnojuvvo fidnofágasurggiin, de vásihuvvo sámegieloahpahas amotivašuvdnan ohppiide geat leat mielde dán dutkanprošeavttas, mii dagaha ahte oahpaheddjiide lea hástalus motiveret ohppiid sámegiela čállinoahpahasas. Dán dutkanprošeavttas vásihit sámegieloahpaheaddjit ahte sii fertejit garrasit bargat vai nagodit oahpahasvugiin ja doaimmain ohppiid motiveret siskkáldasat. Dat mielddisbuktá ahte oahpaheaddji sáhtta oahpahasdáidduin ja bargovugiiguin motiveret ohppiid oahpahasproseassas. Oahpaheaddjit vásihedje hástalussan sámegieláčállinoahpahasas go ohppiid čállingielas leat olu dárogielsánit. Čilgehus giellaseaguheapmái sáhtta leat, ahte dáid fidnofága ohppiid sámegiella lea árgabeaigiella

dannego oahpponeavvut eanas fágain leat dárogillii ja oahpahus dehálaš fágain fidnosurrgiin lea dárogillii. Lea váttis oahppat giela mii ii gullo ja oidno (Helander 2017: 211). Jus ii beasa lohkat ja čállit sámegiela earágo sámegieloahpahas de dat hehte ohppiid čállingiellamáhtu (Outakoski 2015: 46).

Oahpaheaddjit vásihedje ahte *Lesson Study*-bargovuogi ovttasbargu váikkuha ohppiid čállinmotivašuvdnii nu ahte oahppit motiverejuvvojit čállinoahpahas. Oahpahusa bokte oahpaheaddjit leat nannen iežaset oahpahasgealbbu áicamiid, vásáhusaid ja reflekšuvnna bokte. Sii vásihit ahte oahpaheaddji lea dehálaš doarjja ohppiide čállinproseassas, dat mielddisbuktá ahte oahpahus lea strukturerejuvvon čavgadit ja oahpaheaddji doaibmá luovvin ohppiide, oahppi iežas duogáža ja odđa máhtu oahppama gaskkas. Čájehuvvo maid ahte čállinproseassa, mii lágiduvvo osiid mielde, vásihuvvo álkibun ja motivere ohppiid dán dutkanprošeavttas atnit návccaid oahppanproseassas. Go oahppit dovdet ahte sii máhttet oasi, dat doalvu sin viidásit nuppi oassái, mainna vásihit ovdáneami ja ávkki olles čállinprosessii. Oahpaheaddjit vásihit ahte sii ovttasbarguin sáhttet buoridit ohppiid motivašuvnna sámegiela čállinoahpahas go lágidit čállinproseassa mas oasit leat bures plánejuvvon, heivehuvvon ja juohke oassái lea áigemearri. Suokkardemiin oaidná ahte oahpaheaddjit deattuhit variašuvnna čállinoahpahas nu ahte motivašuvdna bohtá ohppiide oahppanproseassas. Deattuhuvvo maid ahte oahpahus ja barggut berrejit heivehuvvot ohppiide nu ahte sii dovdet máhttima. Go heiveha bargguide de dat mielddisbuktá ahte bargu heive ohppiid dássái ja beroštumiide, ja ahte buktá máhttima ohppiide.

Oahpaheaddjit vásihit *Lesson study*-bargovuogi bokte ahte ohppiid čállinmotivašuvdnii lea ávkkálaš varieret oahpahusa. Oahppit liikojit go leat iešguđetlágan bargovuogit oahpahas, ovdamearkka dihte ovttasbarggut, praktihkalaš barggut ja ságastallamat. Oahpahas deattuhuvvo eaktun ahte oahppit dovdet máhttima, ja sii oidnet ávkki bargguin. Dát sáhtta motiveret ohppiid siskkáldasat, maid oahpaheaddjit deattuhit mearrideaddjin dán dutkanprošeavtta ohppiid čállinmotivašuvdnii. Ferte leat juoga mii jođiha ohppiid bálkkašumi dahje eará positiivvalaš čuozašusaid haga. Dán sáhtta geahččat vuosttálašvuohtan olgguldasmotivašuvdnii nugo árvosániide, gilvemiide dahje eará bálkkašumiide. Olgguldasmotivašuvnna ii sáhte lihccut, vaikko das lea oanehis áigge váikkuhus. Olgguldasmotivašuvdna sáhtta šaddat siskkáldasmotivašuvdnan oahpaheaddji vuođuštemiid vuođu.

Eará motivašuvdnafáktorat maid vuodul oahpaheaddjit vásihit ahte sáhttet buoridit ohppiid motivašuvnna čállinoahpahusas lea go oahppit besset leat mielde mearrideamen bargovugiid ja bargosisdoalu, maid ahte oahpahus vuodđuduvvo ohppiid beroštumiid vuodul. Dát váikkuha bargomoktii ja motivere ođđa oahppamii. Dáinna lágiin oahppit vásihit máhttima mii buktá bargonávccaid oahppanproseassas. Danne lea dehálaš ahte oahppit fokuserejit iežaset oahppama ja nu ahte nagodit čoavdit iežaset mihtuid, ovdalii go buohtastahttet iežas bohtosiid ja mihtuid earáiguin. Sámi sátnevájas “Gal dat oahppa go stuorrula”, čilge sámi jurddašeami olbmo oahppama birra (A. M. Balto 2008). Olmmoš oahppá ovttasdoaimmamis ja vásáhusaiguin dađistaga. Sáhtta lohkat ahte sámi oahpahusmálles ja Vygotsky teorijas leat olu seammaláganvuodát. Vygotsky (1978) oaivvilda ahte oahppamii váikkuha oahppi biras ja kultuvra. Dehálaš fáktor oahppamii lea giella. Mii atnit giela gulahallamii ja jurddašeapmi ovdána gielalaš ovttastallamis (Lyngsnes 2014).

Oahpaheaddji ferte heivehit oahpahusa nu ahte oahppit sáhttet oamastit oahpu ja ipmárdusa. Dat mielddisbukta ahte oahpaheaddji ferte čájehit beroštumi ohppiid ovdánavjolašvuodaide, ja heivehit nu ahte sii sáhttet ovdánit iežaset lagamus ovdánavádagas. Ohppiid lagamus ovdánavádaga gávdnamii lea dehálaš ahte oahpaheaddji dovdá iežas ohppiid, makkár máhttu ja návccat sis leat. Dáinna lágiin sáhtta oahpaheaddji lágidit oahpahusa mii lea veahá olggobealde ohppiid lagamus ovdánavádaga, nu ahte oahppit ovdánit ja šaddet iešheanalaččat iežaset fágas. Veahkki mii addojuvvo ohppiide ferte leat olahannuttus ohppiid dárbbuid mielde. Rievttes veahkki rievttes áigái (Lyngsnes 2007). Keskitalo deattuha ahte oahppit leat iešgudetlágánat ja oahpaheaddji berre váldit vuhtii ohppiid erohusaid oahpahusas, ja heivehit rievdadeaddji bargovugiid dárbbu mielde (Keskitalo 2017: 104).

Lea earenoamáš dehálaš ahte oahpaheaddji váldá vuhtii ohppiid duogáža oahppanproseassas. Sámi oahpahusa galggašii ovddidit iežas eavttuid ja iešvuodaide vuodul mat vuodđuduvvojit sápmelaččaid kultuvrras (Keskitalo 2011: 23). Dán dutkamušas oahpaheaddjit deattuhit ahte ovttasbargu ohppiid gaskkas lea dehálaš fáktor ohppiid motivašuvdnii ja ovdáneapmái čállinproseassas. Sámi ohppiide sáhtta ovttasbargu leat oahpes ášši ja oahppit leat hárvánan ovttasbargui ja searvevuhtii iežaset birrasis. Sápmelaččat leat eamiálbmogat (Keskitalo 2011: 22.), eamiálbmogiid árvvuin deattuhuvvo searvevuhta ja ovttasbargu (Kuokkanen 2009: 55.) Sámi pedagogihkka vuodđuduvvo ovttasbargui ja ahte oahppi lea aktiivvalaš, iešheanalaš ja dávggas oahppanproseassas (Keskitalo 2011: 38). Giella ja ovttasdoaimma olbmuid gaskkas leat guovddážiis Vygotsky (1978) oahppanteorijas, mii maid lea dutkanprošeavtta oahpahusa

vuodđu. Sosiokultuvrralaš oahppanoainnu mielde lea giella dehálaš fáktor oahppamii. Mii gulahallat giella bokte nuppiiguin, ja jurddašeapmi ovdána gielalaš ovttasdoaimmamis. Giella šaddá dehálaš reaidun máhtu háhkamii, kultuvrii ja sosialiseremii (Lyngsnes 2014: 61).

Sámegielloahpahusa organiserema fidnofágain ferte rievdadit, nu ahte ohppiide lea miellagiddevaš ja ávkkálaš oahppat sámegiela. Galggašii leat eambo fágaidrasttildeapmi, mii odne ii dáhpáhuva nu olu dutkánskuvllas. Sámegielloahpaheaddji berre leat mielde praktihkalaš doaimmain prográmmafágain, mii lea maid ávkkálaš jus prográmmafágaoahpaheaddji ii máhte sámegiela. Go sámegielloahpahus dáhpáhuvvá praktihkalaččat dalle sáhtta leat ohppiide eambo miellagiddevaš oahpahus. Ovdamunni das lea ahte šaddá buoret gulahallan oahpaheddjiid gaskkas, maddái gaskkal oahppi ja oahpaheaddji, praktihkalaš ovttasbarggu bokte. Sámegielloahpaheaddjis lea čehpodat sámegielfágas, prográmmafágaoahpaheaddjis lea čehppodat prográmmafágas ja oahppi galgá oahppat goappašat fágaid. Oahppi sáhtta maid leat gaskaoapmin, gii sáhtta bagadallat oahpaheaddjái iežas čehppodagain, mii sáhtta buktit oahppái máhttindovddu mii fas motivere oahppamii. Prográmmafágaide livččii maid vuogas ásaht giellabargi gii galgá sámegielmáhtu sihkkarastit ohppiide prográmmafágain, gos ii leat sámegielat oahpaheaddji. Dat seamma sáhtášii maid oktasašfágain gos ii leat sámegielat oahpaheaddji, ja sáhtášii maid doaimmat nuppe ládje, go oahpahus lea sámegillii dalle lea dárogielat giellabargi. Dat sihkkarastá ahte oahpaheaddji sáhtta oahpahit sámegillii, vaikko muhtun oahppit eai ipmir sámegiela nu bures. Prográmmafágain lea maid ovddasvástádus ovddidit sámegielmáhtu iežaset surggiid ektui. Dá leat dakkár áššit maid skuvlla ferte heivehit dalle go ráhkada plánaid skuvlajahkáii, nu ahte lea vejolašvuohta čađahit oahpahusaid oktanaga. Skuvla sáhtášii ásaht fágabeivviid, ovdamearkka dihte ovttá olles beaivvi vahkkus lea buot klássain oahpahusas fágaidrasttideapmi. Šaddá seamma ládje organiserejuvvon vahku go dutkánskuvllas lei ovddit jagiid, dalle lei blohkkabeaivi okte vahkkus, muhto dalle lei ovttá fágas oahpahus olles beaivvi. Oktasašfágat galggašedje leat oassin praktihkalaš oasis prográmmafágain, vái ohppiide lea miellagiddevaš ja hástaleaddji sámegiela čállinoahpahus.

6.1 Loahppasátni

Dán dutkanprošeavtta ulbmil lea oažžut ipmárdusa ja máhtu movt oahpaheaddjit sáhttet heivehit čállinoahpahusa nu ahte ohppiin lea motivašuvdna oahppat. Movt stimuleret ohppiid nu ahte sii dovdet máhttima ja lihkostuvvama oahpahusas, ja seammás doalahit motivašuvdna.

Dutkanprošeakta ii leat nu viiddis go leat golbma oahpaheaddji ja guoktenuppelohkáii oahppi seamma skuvllas mielde, ja danne in sáhte dadjat ahte dát guoská buot sámegeielat fidnofágaohppiide. Dát addá gova das movt dát golbma oahpaheaddji vásihit sámegeielčállinoahpahusa ektui. Norggas leat guokte sámi joatkkaskuvlla. Dán dutkanprošeavttas leat nuppi skuvllas eanas fidnofágaohppit mielde, geat vázzet nuppi jagi oahpahusa, dutkanjagi. Dan ektui sáhtán dadjat ahte lea stuora oassi fidnofágaohppiin dán dásis geaid birra lea sáhka. Seammás sáhtán dadjat ahte sámi skuvlla lea earenomáš eará skuvllaid ektui Norggas, dannege sámi skuvllas leat eanas oahppit sápmelaččat ja sámegeielagat. Danne galggašedje maid sámi skuvllat leat earálágan go eará skuvllat Norggas, dan ektui ahte buot fágat oahpahuvojit sámegeilli.

Mun jurddašan ahte mu rolla dutkamis lea sihke ávkkálaš ja hástaleaddji, go lean sihke oahpaheaddji ja dutki. Mun lean bargan guhká dán skuvllas, ja lean nuppi klássa fásta oahpaheaddji sámegeiela oahpahas. Mun dovddan bures ohppiid ja dovddan makkár hástalusat sis leat oahpahas. Dán oainnán nanu beallin, ja maiddáii go mun lean nu guhká bargan sámegeiela oahpaheaddjin de maid dovddan bures skuvlavuogádaga ja hástalusaid mat doppe gávdnojit. Lea hástalus rievdadit iežan bargovuogi, ja geahččat kritihkalaččat iežan doaimma. Lea maiddáii hástalus duođaštit ahte materiála doallá deaivása. Danne lean välljen jerrat guokte bargoustiba mielde dán dutkanprošeaktii, lean maid ságastallan ja digaštallan eará bargoustibiiguin, masteroahpaheddjiiguin ja mielstudeanttaiguin. Mu rolla sáhtá maid váikkuhit bargoustibiid fokusii, ja dan lean geahččalan váruhit. Analysaoasis lean maid čađat digaštallama bargoustibiiguin geat leat mielde dutkanprošeavttas. Oahpahuoplánen ja čađaheapmi váikkuhit bohtosii. Jus livčče leamaš earálágan bargovuogit ja fáddá, de dat livčče sáhtán váikkuhit eará ládje bohtosii. Sámegeiela oahpaheaddji hástalusat gal leat seamma čállinoahpahusa ektui.

Dán dutkanprošeavttas lea leamaš hástalus go manná guhkit áiggi badjel, ohppiin leat guokte diimmu sámegeiela oahpahuš vahkkui. Skuvllas bohtet olu doaimmat mat sáhttet dagahit ahte ii šatta sámegeiela oahpahuš juohke vahkku, go leat dušše guokte duppal diimmu. Dán prošeavttas bohte olu doaimmat ovdii nu ahte muhtun oahpahušaid gaska šattai máŋga vahkku. Lei earret eará beassášluopmu ja eksámenat mat dagahedje guhkes gaskkaid.

Mun lean dán masterčállošis geahččalan vástidit akšuvdnadutkama, akšuvdnaoahppama ja *Lesson Study*-bargovuogi bokte čuoimma ektui. Teorijat leat čalmmustahtten materiála ja addán vástadusaid čuoimmaide. Go lean bargan dáinna dutkanprošeavttain ja lean geahččalan

leat dutki de lean ožžon ođđa fokusa oahpahusa suokkardeami ektui, lean oahppan eará ládje jurddašit ja dulkot oahpahusa ja leat kritihkalaš iežan bargohárjehallamii. Oahpaheaddji sáhtta hui olu fokuseret maid oahppit galget oahppat, ja dutki guorahallá movt oahppit ohppet buoremusat. Vásihin maid ahte bargovuogit, mat doibmet bures oahpahusas ohppiid čállinmotivašuvnna ektui gáibidit hui olu návccaid oahpaheaddjis. Sámegieloahpaheaddjái lea maid gáibideaddji go galgá ieš ráhkadit ja heivehit eanas oahpponeavvuid oahpahussii mat heivejit ohppiid beroštumiide, suorgái ja dássái.

Dál leat mii gállán luotta, sávvamis luodda šalkaluvvá ja mii oažžut eambo máhtu sámegieloahpahussii ávkin.

6.2 Viidásit dutkan

Sámi joatkkaskuvllain ii leat dutkojuvvon beare olu. Mun sávan ahte dutkojuvvo eambo sámegieloahpahusa hárrái joatkkaskuvladásis. Dán masterbarggus leat geahččalan čuvget movt sámegieloahpaheaddjit sáhttet váikkuhit dasa ahte ohppiin bissu motivašuvdna sámegiela čállinoahpahusas, ja makkár hástalusat leat sámegieloahpaheddjiin. Dán dutkanprošeavttas maid mun lean čađahan, lea guovddázis oahpaheddjiid oaidninguovlu. Viidásit dutkamii livččii ávkkálaš sihke prográmmafága oahpaheddjiid ja ohppiid vásáhusaid vuodul dutkat, ja earenoamážit movt prográmmafágaid giella ja oahpponeavvuid giella váikkuhusa sámegiela čállinoahpahussii ja movt dan sáhtášii ovddidit vai nanne sámegiela čállinmáhtu.

Gáldut

- Aasen, Ann Margrethe & Vigmostad, Inger 2014: *Elevenes stemmer. Forskjeller mellom jenter og gutters opplevelser av skolehverdag*. Elverum: Høgskolen i Hedmark.
- Bakken, Anders & Backe-Hansen, Elisabeth & Borg, Elin 2008: *Er det skolens skyld? : en kunnskapsoversikt om skolens bidrag til kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Balto, Asta 1997: *Sámi mánáidbajásgeassin nuppástuvvá*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Balto, Asta Mitkijá 2008: *Sámi oahpaheaddjit sirdet árbevirolaš kultuvrra boahhtevaš buolvvaide* Dieđut 4. hápmi. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.
- Berge, Kjell Lars 2005: *Ungdommers skrivekompetanse : B. 2 : Norskeksamen som tekst B. 2*. Oslo: Universitetsforl.
- Bongo, Mikkel Andres 2013: Implementering av Kunnskapsløftet Samisk (LK06S) innenfor to yrkesfaglige programmer på en samisk videregående skole. – *Nordic Journal of Vocational Education and Training* 3 (1): 1-12. doi: 10.3384/njvet.2242-458X.13v3i1a3
- Brekke, Mary & Tiller, Tom 2013: *Læreren som forsker : innføring i forskningsarbeid i skolen*. Oslo: Universitetsforl.
- Bråten, Ivar & Thurmann-Moe, Anne Cathrine & Øzerk, Kamil & Dale, Erling Lars 1996: *Vygotsky i pedagogikken*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Bødtker - Lund, Daniel & Hansen, Kari & Haaland, Grete & Vagle, Inger 2017: *Endringsbehov i norsk yrkesopplæring? - Elevers, lærlingers og yrkesfaglærere erfaringer med yrkesopplæring i Vg1*.
- Carr, Wilfred 1986: *Becoming critical : education, knowledge, and action research*. London: Falmer Press.
- Creswell, John W. 2014: *Educational research : planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* 4th ed., New international ed. hápmi. Harlow: Pearson.
- Drugli, May Britt 2012: *Relasjonen lærer og elev : avgjørende for elevenes læring og trivsel*. Oslo: Cappelen Damm høyskoleforl.
- Dysthe, Olga 2001: *Dialog, samspel og læring*. Oslo: Abstrakt forl.
- Elstad, Eyvind & Turmo, Are & Andreassen, Rune 2006: *Læringsstrategier : søkelys på lærernes praksis*. Oslo: Universitetsforl.
- Eritsland, Alf Gunnar 2008: *Samskriving : ny veg i skriveopplæringa*. Oslo: Samlaget.

- Eritslund, Alf Gunnar 2009: Samskriving som tilpassa opplæring. Bergen: Fagbokforl., cop. 2009. s. 109-124.
- Federici, Roger Andre & Skaalvik, Einar M. 2013: Lærer- elev-relasjonen ; betydning for elevenes motivasjon og læring. – *Bedre skole* (1): 58-63.
- Fylkeskommunene, KS og Utdanningsdirektoratet 2005-2018: Vilbli.no. <<https://www.vilbli.no/nb/nb/no>> (18.12.2018).
- Gagnè, Marylène & Deci, Edvard L. 2005: Self-determination theory and work motivation. – *Journal of Organizational Behavior J. Organiz* (26): 331–362.
- Graham, Steve & MacArthur, Charles A. & Fitzgerald, Jill 2013: *Best practices in writing instruction* 2nd ed. hápmi. New York: Guilford Press.
- Graham, Steve & Perin, Dolores 2007: *Writing Next : Effective Strategies to Improve Writing of Adolescents in Middle and High Schools*. New York: Alliance for Excellent Education.
- Hattie, John 2013: *Synlig læring : et sammendrag av mer enn 800 metaanalyser av skoleprestasjoner*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Helander, Nils Øivind 2012: Norgga beale oahppoplána doaibmi guovttegielatvuohta : mo dan meroštallat? – *Njealji davvisámi adposišuvnna geavahus / Lene Antonsen, Laura Janda, Biret Anne Bals Baal*: 57-83.
- Helander, Nils Øivind 2017: *Ohppojuvvon ja sohppojuvvon giella ; Gielladiđolašvuohta, čálamáhttu ja guovttegielatvuohta*: Sámi allaskuvla.
- Hernes, Ingerid 2017: *Årsrapport for de samiske videregående skolene*. Kautokeino: De samiske videregående skolene i Kautokeino og Karasjok.
- Hiim, Hilde 2010: *Pedagogisk aksjonsforskning : tilnærminger, eksempler og kunnskapsfilosofisk grunnlag*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hiim, Hilde 2013: *Praksisbasert yrkesutdanning : hvordan utvikle relevant yrkesutdanning for elever og arbeidsliv?* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hølleland, Halvard 2007: *På vei mot Kunnskapsløftet : begrunnelser, løsninger og utfordringer*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Imsen, Gunn 2014: *Elevens verden : innføring i pedagogisk psykologi* 5. utg. hápmi. Oslo: Universitetsforl.
- Jensen, Eirik S. & Haug, Peder & Postholm, May Britt 2012: *Lærere i skolen som organisasjon*. Kristiansand: Cappelen Damm høyskoleforl.
- Johannessen, Asbjørn 2016: *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* 5. utg. hápmi. Oslo: Abstrakt.

- Keskitalo, Pigga 2011: *Sámi pedagogihka iešvuodat = Saamelaispedagogiikan perusteet = The Basics of Sámi pedagogy = Grunderna i samisk pedagogik = Osnovy Saamskoj pedagogiki*. Rovaniemi: Lapland University Press.
- Keskitalo, Pigga 2017: *Kultursensitiiva sámi skuvla*. Kárášjohka: Davvi girji.
- Kjærnsli, Marit 2004: *Rett spor eller ville veier? : norske elevers prestasjoner i matematikk, naturfag og lesing i PISA 2003*. Oslo: Universitetsforl.
- Kringstad, Trude & Kvithyld, Trygve & Nasjonalt senter for skriveopplæring og, skriveforskning 2014: *Vurdering av skriving*. Bergen: Fagbokforl.
- Kuokkanen, Rauna 2009: *Boaris dego eana : eamiálbmogiid diehtu, filosofijjat ja dutkan nr. 2*. Karasjok: ČállidLágádus.
- Kvale, Steinar 2015: *Det kvalitative forskningsintervju* 3. utg., 2. oppl. hápmi. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvithyld, Trygve 2014: *Gode skrivestrategier : på mellomtrinnet og ungdomstrinnet*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Lillejord, Sølvi 2013: *Livet i skolen : grunnbok i pedagogikk og elevkunnskap : 2 : Lærerprofesjonalitet* 2. utg. hápmi 2. Bergen: Fagbokforl.
- Linkola, Inker-Anni 2014: *Saamelaisen koulun kielimaisema : etnografinen tutkimus saamen kielestä toisen asteen oppilaitoksessa*. 2/2014, Sámi allaskuvla, Guovdageaidnu.
- Linkola, Inker-Anni & Kesikitalo, Pigga 2015: *Sámegiela oinnolašvuohta sámi skuvllas. – Sámi dieđalašáigečála*: [7]-28.
- Lyngsnes, Kitt Margaret 2007: *Didaktisk arbeid* 2. utg. hápmi. Oslo: Gyldendal.
- Lyngsnes, Kitt Margaret 2014: *Didaktisk arbeid* 3. utg. hápmi. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Marit, Ulvik & Hanne, Riese & Dag, Roness 2016: *Aksjonsforskning - et bidrag til en praksisnær og teoriorientert lærerutdanning. – Norsk pedagogisk tidsskrift* (03): 222-239.
- Markle, D. Thomas & Richard Edward, West & Peter, J. Rich 2011: *Beyond Transcription: Technology, Change, and Refinement of Method. – Forum: Qualitative Social Research* 12 (3).
- McNiff, Jean 2002: *Action research : principles and practice* 2nd ed. hápmi. London: RoutledgeFalmer.
- Munthe, Elaine 2015: *Lesson study : i utdanning og praksis*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Munthe, Elaine & Baugstø, Tone & Haldorsen, Anne-Karin 2013: *Japanske takter i Bømlokommune. – Bedre skole* (1): 11-15.

- Nystad, Kristine 2003: *Mannen mellom myte og modernitet*. Nesbru: Vett & viten.
- Outakoski, Hanna 2015: Davvisámegiela čálamáhtu konteaksta [The context of North Sámi literacy. – *Sámi Dieđalaš Áigečála* (1): 29-59.
- Pianta, Robert C. & Stuhlman, Megan W. & Hamre, Bridget K. 2002: How schools can do better: fostering stronger connections between teachers and students. – *New directions for youth development* (93): 91.
- Postholm, May Britt 2007: Interaktiv aksjonsforskning : forskere og praktikere i gjensidig bytteforhold. [Oslo]: Damm, 2007. s. 12-33.
- Postholm, May Britt 2011: *Læreren med forskerblick : innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Postholm, May Britt & Steen-Olsen, Tove 2009: *Å utvikle en lærende skole : aksjonsforskning og aksjonslæring i praksis*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Postholm, May Britt & Tiller, Tom 2014: *Profesjonsrettet pedagogikk 8-13*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Regjeringen.no 2009: St.meld. nr. 11 (2008-2009).
<<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-11-2008-2009-/id544920/>>
(18.12.2018).
- Regjeringen.no 2011: Meld. St. 22 (2010 – 2011).
<<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-22-2010--2011/id641251/>>
(18.12.2018).
- Ryan, Richard M. & Deci, Edward L. 2000: Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. – *Contemporary Educational Psychology* 25 (1): 54-67. doi: 10.1006/ceps.1999.1020
- Rørvik, Harald 1994: *Læring og utvikling : det pedagogiske oppdraget*. Oslo: Universitetsforl.
- Samisk Videregående Skole og Reindriftsskole 2018: *Tilstandsrapport for Samiske videregående skole og reindriftsskole 2016-2017*. Kautokeino: Samisk videregående skole og reindriftsskole.
- Skaalvik, Einar M. 2018: *Skolen som læringsarena : selvoppfatning, motivasjon og læring 3. utg. hápmi*. Oslo: Universitetsforl.
- Solbakk, Aage 1997: *Sámi historjá : 2 : 1751 rájes dálá áigái 2*. Kárásjohka: Davvi girji.
- Stenhouse, Lawrence 1975: *An introduction to curriculum research and development*. London: Heinemann.
- Stigler, J.W & Hiebert, J 1999: *The teaching gap*. New York: NY:The Free Press.
- Säljö, Roger 2001: *Læring i praksis : et sosiokulturelt perspektiv*. Oslo: Cappelen akademisk.

- Tiller, Tom 2004: *Aksjonsforskning i skole og utdanning*. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Tiller, Tom 2006: *Aksjonslæring - forskende partnerskap i skolen : motoren i det nye læringsløftet 2*. utg. hápmi. Kristiansand: Høyskoleforl.
- Todal, Jon 2002: *"-jos fal gáhttet gollegielat" : vitalisering av samisk språk i Noreg på 1990-talet*. J. Todal, Tromsø.
- Ulvik, Marit & Riese, Hanne & Roness, Dag 2016: *Å forske på egen praksis : aksjonsforskning og andre tilnærminger til profesjonell utvikling i utdanningsfeltet*. Bergen: Fagbokforl.
- Utdanningsdirektoratet 2013: Læreplan i samisk som førstespråk (SFS1-04).
<<https://www.udir.no/kl06/SFS1-04>> (18.12.2018).
- Utdanningsdirektoratet 2015: Prinsipper for opplæring. <<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/prinsipper-for-opplaringen2/lararar-og-instruktorar--kompetanse-og-rolle/>> (18.12.2018).
- Utdanningsdirektoratet 2016: Gjennomføringsbarometeret.
<<https://www.udir.no/globalassets/filer/tall-og-forskning/statistikk/gjennomforing/gjennomforingsbarometeret-2016.pdf>>
(18.12.2018).
- Utdanningsdirektoratet 2018: *Tildelingsbrev til Styret for De samiske videregående skoler i Karasjok og Kautokeino*. Oslo: Udir.no.
- Vygotskij, Lev Semenovič 1978: *Mind in society : the development of higher psychological processes*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Vygotskij, Lev Semenovič 2001: *Tenkning og tale*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Wittek, Line 2004: *Læring i og mellom mennesker : en innføring i sosiokulturelle perspektiver*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Øzerk, Kamil 2006: *Opplæringsteori og læreplanforståelse : en lærebok med vekt på Kunnskapsløftet, Rammeplan for barnehager og aktuelle kunnskaper for pedagoger* Rev. utg. hápmi. Vallset: Oplandske bokforl.
- Øzerk, Kamil 2010: *Pedagogikkens hvordan : lærerens rolle, kompetanse og betydning*. Oslo: Cappelen akademisk.

Miiddus 1

Tabeallas oaidná oasi materiálas mii lea analyserejuvvon.

Oasálastiid cealkámušat	Oasit	Teoriija	Dutkančuolbma
<i>Diet girjjit mat mis leat, dat leat áigonin áigá ráhkaduvvon. Ja mii áin geavahit daid. Jurddaš dan! Dat ii leat dat ahte dat leat nu heajut, muhto eai leat dán áigásaš. Oahpaheaddji 1</i>	Hástalusat Oahpponeavvut	Sámegieloahpahuš motivašuvdna Váilot oahpponeavvut mat heivejit ohppiide	Makkár hástalusat oahpaheddjiin leat čállinoahpahušas?
<i>Mun jáhkán dat lea dat ahte mis váilot oahpponeavvut, dakkár buorit. Mas leat buorit ovdamearkkat. Oahpaheaddji 1</i>	Hástalusat Sámegillii oahpponeavvut	Sámegieloahpahuš motivašuvdna Váilot oahpponeavvut	Makkár hástalusat oahpaheddjiin leat čállinoahpahušas?
<i>Lea hui dávjá sámegielfágas go digaštallat sámegieloahpahuš birra, oahppit lohket: manne mii galgat dáinna bargat? Mii leat eitto geargan dárogielfágas dáinna. Oahpaheaddji 3</i>	Hástalusat	Sámegieloahpahuš Sámegielsánit apmasat go ii beasa atnit praktihkalaš dilis Váilu motivašuvdna	Makkár hástalusat oahpaheddjiin leat čállinoahpahušas?
<i>Mun dovdan dalle oahpahušas, dat barge gal muhto lei veahá vuosteháhku go galge</i>	Hástalusat	Sámegiella ii gollo prográmmafágain	Makkár hástalusat oahpaheddjiin leat čállinoahpahušas?

<p><i>dáid doahpágiid atnit. Go lohket ahte eai sii leat oahppan daid. Dat šaddá dego guovttesuorat oahppan, mii bágget sámegielfágas oahppat ja muhto go mannet dohko dan praktihkalaš oahppamii doppe ii leat dat seamma gáibádus. Dat čuohcá min sámegieloahpahussii, dat čuohcá midjiide oahpaheddjiide dainna lágiin ahte lea vuostehágu. Mii eat gille, mii eat máhte, mii eat leat oahppan ja mii eat geavat dieid sániid. Oahpaheaddji 2</i></p>		<p>Fágasánit sáddet apmasat sámegillii</p> <p>Oahpaheaddjit dárogielagat prográmmafágain</p>	
<p><i>Mun jáhkán go šattai nu spontánalaš, nubbi jearalii hui spontána. Dat ii čužžon báhpiris, ahte bođi automáhtalaččat. Dat lei dego ahte čohkahedje bargojearahallamis, hui njuolga ja buorástahtáledje. Oahpaheaddji 2</i></p>	<p>Sámegiela oahpahusvuohki</p>	<p>Ohppiin lea beroštupmi bargovuohkái</p>	<p>Movt oahpaheaddjit vásihit iežaset ovttasbargu <i>Lesson Study-bargovugiin</i> váikkuhit ohppiid motivašuvdnii?</p>

<i>Eat mii jur duođas gal galgga čállit sỏknada sámegillii? (oahppi a)</i>	Sámegiela oahpahasvuohki	Ii leat hárvána čállit ja oaidnit sámegiela	Movt oahpaheaddjit ovttasbargguin sáhttet buoridit ohppiid motivašuvnna sámegiela čállinoahpahasas?
<i>Dát lea nu olu čállit, ja dasa mun boađan darvánit. (Oahppi á)</i>	Sámegiela oahpahasvuohki	Ii leat hárvána čállit ja oaidnit sámegiela	Movt oahpaheaddjit ovttasbargguin sáhttet buoridit ohppiid motivašuvnna sámegiela čállinoahpahasas?
<i>Okta oahppi hoahka ahte galggašii beassat čállit dárogillii, go juo lea čállán ovdal dárogillii. Ja de lea das ávki sutnje nu ahte sáhtta sáddet bargobáikkiide. Nubbi oahppi: Ii leat álki čállit sámegillii. (Dutkanbeaivegirji)</i>	Sámegiela oahpahasvuohki	Ii leat hárvána čállit ja oaidnit sámegiela	Movt oahpaheaddjit ovttasbargguin sáhttet buoridit ohppiid motivašuvnna sámegiela čállinoahpahasas?
<i>Lean geahčadan teavsttaid maid oahppit leat čállán ja oainnán ahte mii ferte dárkilit bargat cealkkahábmemiin ja čállinmeattáhusaiguin. Oainnán maid ahte oahppit dárbašit konkretiserenmateriálaid (Dutkanbeaivegirji)</i>	Sámegiela oahpahasvuohki	Riektačállin Ii leat hárvána čállit ja oaidnit sámegiela	Movt oahpaheaddjit ovttasbargguin sáhttet buoridit ohppiid motivašuvnna sámegiela čállinoahpahasas?

Miiddus 2

Jearaldat searvat dutkanprošektii ”Lesson Study sámegielas”

Duogáš ja mihttu: Dát prošeakta lea masterdutkan sámegielas ja didaktihkas Sámi allaskuvllas. Dán prošeavtta oktavuodas galget oahpaheaddjit čadahit *Lesson study* sámegielfágas fidnofága suorggis. *Lesson Study* lea dárkilit plánejuvvon oahpahus gos fokus lea ohppiid oahppan. Mihttun lea ahte oahpaheaddjit galget oahppat ohppiidoahppama birra sámegielfágas ja earenoamážit čállinoahpahasas. Fidnofága sámegiela nuppi jagi oahppit galget leat mielde dán prošeavttas, go oahpaheaddjit galget čadahit guovtte háve dan seamma oahpahusa goabbat joavkkuin.

Maid mielddisbuktá oassálastin? Materiálačohkken dáhpáhuvvá oahpahasas dán 6 diimmus. Čálistuvvojit notáhtat ja filbmejuvvo.

Mii dáhpáhuvvá dieđuiguin? Buot persovnnalaš dieđut giedahallojuvvojit

jávohisgeatnegasvuodain. Oassálastit prošeavttas anonymiserejuvvojit dutkamis. Prošeakta loahpahuvo juovlamánu 2018, dalle galget buot dieđut ja filmmat sihkkujuvvo.

Oassálastin lea eaktodáhtolaš, don sáhtát váikko goas geassádit prošeavttas. Jus geassádat de buot dieđut du birra sihkkujuvvojit.

Jus dus leat jearaldagat, váldde oktavuoda muinna Marit Anna Hætta Klemetsen (45662301) dahje mu bagadalliiguin Hanna Guttorm ja Inker Anni Linkola (Sámi allaskuvla)

Duodástan oassálastima prošeavttas.

Lean ožžon dieđuid prošeavtta birra, ja suovan iežan máná searvat.

(Oahppi namma)

(Váhnema vuolláičála, dáhton)

Jearaldat searvat dutkanprošektii ”*Lesson Study* sámegielas”

Duogáš ja mihttu: Dát prošeakta lea masterdutkan sámegielas ja didaktihkas Sámi allaskuvllas. Dán prošeavtta oktavuodas galget oahpaheaddjit čadáhít *Lesson study* sámegielafágas fidnofága suorggis. *Lesson Study* lea dárkilit plánejuvvon oahpahas gos fokus lea ohppiid oahppan. Mihttun lea ahte oahpaheaddjit galget oahppat ohppiidoahppama birra sámegielafágas ja earenoamážit čállinoahpahasas. Fidnofága sámegiela nuppi jagi oahppit galget leat mielde dán prošeavttas, go oahpaheaddjit galget čadáhít guovtte háve dan seamma oahpahasas goabbat joavkkuin.

Maid mielddisbuktá oassálastin? Materiálačohkken dáhpáhuvvá oahpahasas dán 6 diimmus. Čálistuvvojit notáhtat ja filbmejuvvo.

Mii dáhpáhuvvá dieđuiguin? Buot persovnnalaš dieđut giedáhallojuvvojit jávohisgeatnegasvuodain. Oassálastit prošeavttas anonymiserejuvvojit dutkamis. Prošeakta loahpahuvvu juovlamánu 2018, dalle galget buot dieđut ja filmmat sihkkujuvvo. Mun suovan almmuhit iežan nama masterčállošis.

Oassálastin lea eaktodáhtolaš, don sáhtát váikko goas geassádit prošeavttas. Jus geassádat de buot dieđut du birra sihkkujuvvojit.

Jus dus leat jearaldagat, váldde oktavuoda muinna Marit Anna Hætta Klemetsen (45662301) dahje mu bagadalliiguin Hanna Guttorm ja Inker Anni Linkola (Sámi allaskuvla)

Duodástan oassálastima prošeavttas.

Lean ožžon dieđuid prošeavtta birra.

(prošeakta oassálasti)

(Prošeakta oassálasti, dáhton